

การพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติอย่างยั่งยืน

โดย

พันเอก กิติชาติ นิลขำ
รองผู้อำนวยการสำนักวิทยการความมั่นคง
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
กองบัญชาการกองทัพไทย

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 59
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2559 - 2560

บทคัดย่อ

เรื่อง การพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติอย่างยั่งยืน

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

ผู้วิจัย พันเอก กิติชาติ นิลขำ

หลักสูตร วปอ.รุ่นที่ 59

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา สภาพปัญหาและอุปสรรคของและแนวทางการในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาประชาชนชาวไทยภูเขาอย่างยั่งยืนเพื่อความมั่นคงของชาติ โดยมีขอบเขตการวิจัยเป็นการศึกษาเฉพาะการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยภูเขบบนพื้นที่สูง ที่มีถิ่นฐานการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่สูงของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 36 สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการทหารสูงสุด ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษารวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร และบทความ จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ผลการวิจัย พบว่า ชาวไทยภูเขามีความต้องการให้แก้ปัญหา ด้านความยากจนและอาชีพ ควรส่งเสริมให้ประกอบอาชีพเสริม เช่น อาชีพธุรกิจทอผ้าพื้นเมือง ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านประจำท้องถิ่น ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ควรสร้างถนนหนทางเพื่อสะดวกในการไป-มาหาสู่กัน มีไฟฟ้าเข้าถึงทุกพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร ด้านการเกษตร ควรมีแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตรให้เพียงพอต่อความต้องการ ส่งเสริมให้ทำเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีตลาดรองรับสินค้าทางการเกษตร ด้านการศึกษา ประชาชนมีความยากจน ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาระดับสูงได้ ควรส่งเสริมทุนการศึกษาให้กับเด็กที่ยากจนแต่เรียนดี จัดหาครูผู้สอน และอุปกรณ์การเรียนการให้เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน ด้านสาธารณสุข ให้มีการบริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึง และมีแพทย์ให้บริการได้ทันทั่วทั้งถิ่นที่เกิดอุบัติเหตุฉุกเฉิน ด้านความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จากการเสพ การค้ายาเสพติด ควรมีส่งเสริมให้มีกิจกรรมต่อต้านยาเสพติดให้หมดไป ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรสร้างจิตสำนึกให้ช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ทำลายและเผาป่า ควรจัดกิจกรรมปลูกป่าทดแทน ด้านการท่องเที่ยว ส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว จัดอบรมประชาชนเพื่อเป็นไกด์แนะนำสถานที่ท่องเที่ยว และสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นได้ ด้านการบริหารจัดการภาครัฐ เจ้าหน้าที่รัฐควรทำงานเชิงพื้นที่ เข้าหาประชาชนดูแลประชาชนให้ทั่วถึง มีความซื่อสัตย์ โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ด้านการศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม ควรอนุรักษ์และสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับบุคคลรุ่นหลังในอนาคตต่อไป ด้านการค้า การลงทุน และการค้าชายแดน เปิดการค้าชายแดนเป็นรูปธรรม เพิ่มจุดแลกเปลี่ยนการค้าให้มากขึ้น ปรับปรุงถนนหนทางในการค้าชายแดนให้สะดวกสบายมากขึ้น ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการค้าชายแดน เพื่อแก้ปัญหาสินค้าหนีภาษี

คำนำ

ชาวไทยภูเขา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเรียกชาวไทยภูเขาว่า “เป็นคนไทยแต่อยู่บนเขา” พระองค์มีพระราชดำริให้จัดตั้ง “โครงการหลวง” ขึ้นเพื่อช่วยเหลือชุมชนชาวไทยภูเขาในด้านมนุษยธรรม แก้ไขปัญหายาเสพติด การส่งเสริมการเกษตรที่ถูกต้อง และเพื่อการจัดตั้งถิ่นฐานถาวรให้เป็นหลักแหล่งและช่วยรักษาป่า โดยได้มีกิจกรรมดำเนินงานพัฒนาช่วยเหลือชนชาวเขาและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ตามแนวพระราชดำริอีกหลายโครงการ สำหรับเรื่อง นโยบายแก้ไขความมั่นคงของชาติเกี่ยวกับชาวเขาและการปลูกยาเสพติด มุ่งเน้นในการจัดตั้งถิ่นฐานถาวร การสำรวจสถานะบุคคล การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยมีการตั้งคณะกรรมการระดับชาติขึ้นรับผิดชอบ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนชาวไทยภูเขา เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ ยกระดับคุณภาพชีวิต ดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ ได้รับการยอมรับอย่างเสมอภาคและเป็นธรรมให้กับคนทุกเชื้อชาติ อย่างไรก็ตามการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขา ยังขาดการนำมาสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนชาวไทยภูเขาโดยเร่งด่วน เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ และยกระดับคุณภาพชีวิตให้มั่นคงและยั่งยืนต่อไป

พ.อ.

(กิตติชาติ นิลชำ)

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ.รุ่นที่ 59

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	จ
สารบัญแผนภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
วิธีดำเนินการวิจัย	4
ข้อจำกัดของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
คำจำกัดความ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาชาวเขา	6
โครงการหลวงกับการพัฒนาพื้นที่สูง	7
โครงการหลวง	8
แนวคิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	12
การพัฒนาพื้นที่สูง	13
ความหมายของพื้นที่สูง	14
ความสำคัญของที่สูง	16
กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าในประเทศไทย	17
ชนเขากับการพัฒนา	18
การกระจายตัวของชาวเขา	19
ข้อมูลพื้นฐานชาวไทยภูเขา	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	40
สรุป	41
บทที่ 3 ชุมชนชาวไทยภูเขาในพื้นที่สูงจังหวัดแม่ฮ่องสอน	43
ข้อมูลทั่วไปจังหวัดแม่ฮ่องสอน	43
หน่วยบัญชาการทหารพัฒนาในการพัฒนาชนบท	46
สภาพปัญหาของชุมชนชาวไทยภูเขา	50
สรุป	59

บทที่ 4	วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาชุมชนชาวไทยภูเขา เพื่อความมั่นคงอย่างยั่งยืน	62
	วิเคราะห์สภาพประเด็นปัญหาชุมชนชาวไทยภูเขา	62
	วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขา	69
บทที่ 5	สรุปและข้อเสนอแนะ	73
	สรุป	73
	ข้อเสนอแนะ	75
	บรรณานุกรม	80
	ประวัติย่อผู้วิจัย	81

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3-1 ประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2559	44

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 2-1	8
เสด็จพระพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดช ปี 2512 ทอดพระเนตรชีวิตชาวเขา	
2-2 การประกอบอาชีพของชาวไทยภูเขา	9
2-3 ความร่วมมือทางวิชาการระหว่างโครงการหลวงและใต้หวัน	10
3-1 อัตราการจัดหน่วยทหารพัฒนา	48

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชาวไทยภูเขา คือ ชนกลุ่มน้อยที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ทางภาคเหนือและภาคตะวันตก ในเมืองไทยมีชาวไทยภูเขาหลายเผ่า เช่น อาข่า มูเซอ เย้า ปกาเกญอ ลีซอ ม้ง ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากมณฑลยูนนานในประเทศจีน แล้วลงมาเรื่อยจนถึงประเทศไทย ชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ล้วนมีวัฒนธรรมอันงดงามแตกต่างกันออกไป ทั้งเรื่องการประกอบอาชีพ ศาสนา ประเพณีปฏิบัติ อาหารการกิน ภาษา งานหัตถกรรมต่างๆ รวมไปถึงการแต่งกาย บางเผ่ามีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นจนเป็นที่สนใจของชาวต่างชาติ อย่างกะเหรี่ยงคอยาวที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน หรือชาวปะหล่องที่บ้านนอแล ดอยอ่างขาง จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจุบันการก้าวเข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ อย่างใกล้ชิดนั้น ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไป เพราะมีหลายหมู่บ้านที่เปิดต้อนรับนักท่องเที่ยว เช่น บ้านห้วยฮี้ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ของชาวปกาเกญอ ซึ่งจัดระบบท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมได้อย่างลงตัว บ้านในสอย อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นถิ่นที่อยู่ของชาวปะด่อง หรือกะเหรี่ยงคอยาว บ้านหัวแม่คำ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นถิ่นอาศัยของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง อาข่า มูเซอ และลีซอ ฯลฯ

ตลอดระยะเวลากว่า 50 ปีที่ผ่านมา มีการพัฒนาประชาชนชาวไทยภูเขาที่ตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สูง คือ “ชนชาวเขา” ด้วยเหตุผลที่สำคัญคือ การเสริมสร้างความมั่นคงบริเวณพื้นที่ชายแดน การแก้ไขปัญหายาเสพติด ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า การทำไร่เลื่อนลอย และการลดอัตราการเพิ่มประชากรเป็นหลัก เพื่อให้ชนชาวเขาเป็นพลเมืองไทยที่ดีและสามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีการตั้ง “คณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขา” ในปี 2502 และต่อมาได้บรรจุเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศครั้งแรกในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ในการพัฒนาประชาชนชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 9 เรียกชนชาวเขาว่า “เป็นคนไทยแต่อยู่บนเขา” พระองค์ได้พระราชทานความช่วยเหลือในการสงเคราะห์และพัฒนาในด้านการศึกษาตั้งแต่ปี 2506 เป็นต้นมา และในปี 2512 มีพระราชดำริให้จัดตั้ง “โครงการหลวง” ขึ้น เพื่อช่วยเหลือชนชาวเขาในด้านมนุษยธรรม แก้ไขปัญหา ยาเสพติด การส่งเสริมการทำเกษตรที่ถูกต้องและเพื่อการจัดตั้งถิ่นฐานถาวรเป็นหลักแหล่งและช่วยรักษาป่า ต่อมาได้มีกิจกรรมดำเนินงานพัฒนาช่วยเหลือชนชาวเขาและประชาชนชาวไทยภูเขาอื่นๆ ตามแนวพระราชดำริอีกหลายโครงการกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศถึงปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทรงมีพระราชดำริในเรื่องโครงการที่ช่วยเหลือชาวเขา เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 10 มกราคม 2517 พระราชดำรัสความว่า

“...เรื่องที่ช่วยชาวเขาและโครงการชาวเขานั้นมีประโยชน์โดยตรงกับชาวเขา เพื่อที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถที่จะเพาะปลูกสิ่งที่จะเป็นประโยชน์และเป็นรายได้กับเขาเอง ที่มีโครงการเช่นนี้ จุดประสงค์อย่างหนึ่งก็คือมนุษยธรรม อยากรที่จะให้ผู้ที่อยู่ในที่ทุรกันดารสามารถที่จะมีความรู้และพุงตัวมีความเจริญได้ อีกอย่างหนึ่งก็เป็นเรื่องช่วยในทางที่ทุกคนเห็นว่าควรจะช่วยเพราะเป็นปัญหาใหญ่ก็คือปัญหาเรื่องยาเสพติด ถ้าเราสามารถที่จะช่วยชาวเขาให้ปลูกพืชผลที่เป็นประโยชน์มาก เขาจะเลิกปลูกยาเสพติดปลูกฝิ่น ทำให้นโยบายการระงับการปราบการสูบฝิ่น และการค้าฝิ่นได้ผลดีอันนี้ก็เป็นผลอย่างหนึ่ง ผลอีกอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญมากก็คือ ชาวเขาตามที่เราเป็นผู้ที่ทำการเพาะปลูกที่อาจทำให้บ้านเมืองเราไปสูญหายนะได้ โดยที่ถางป่าและปลูกโดยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ถ้าพวกเราทุกคนไปช่วยเขาก็เท่ากับช่วยบ้านเมืองให้มีความดี ความอยู่ดีกินดี และปลอดภัยได้อีกทั้งประเทศ เพราะว่าถ้าเราสามารถทำโครงการนี้ให้สำเร็จ ให้ชาวเขาอยู่เป็นหลักแหล่ง สามารถที่จะมีการอยู่ดีกินดีพอควร และสนับสนุนนโยบายที่จะรักษาป่าไม้ รักษาดิน ให้เป็นประโยชน์ต่อไป ประโยชน์อันนี้จะยั่งยืนมาก...”

จากกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการปกครองของพระองค์ท่านที่อยู่บนพื้นฐานของทศพิธราชธรรมทรงเข้าพระราชหฤทัยในความทุกข์ยากของราษฎร ต้นเหตุแห่งปัญหารวมไปถึงแนวทางการแก้ไขปัญหานั้น โครงการหลวงจึงมิได้เป็นแค่เพียงโครงการทางด้านเกษตรกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นโครงการที่สนับสนุนส่งเสริมอาชีพให้แก่ชาวไทยภูเขา ซึ่งนอกจากจะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว โครงการหลวงยังเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยเป็นวิธีการแก้ไขที่ต้นเหตุของปัญหานั้นคือการลดปริมาณการปลูกฝิ่น และการสร้างความเข้าใจให้แก่ราษฎรได้ทราบว่ายาเสพติดสร้างความเสียหายให้แก่ประเทศชาติอย่างไร

การพัฒนาบนพื้นที่สูงประชาชนชาวไทยภูเขาของรัฐ ได้มีการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2532 และวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2535 เรื่องนโยบายแก้ไขความมั่นคงของชาติเกี่ยวกับชาวเขาและการปลูกพืชเสพติด มุ่งเน้นในการจัดตั้งถิ่นฐานถาวร การสำรวจสถานะบุคคล การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และการแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยมีการตั้งคณะกรรมการระดับชาติขึ้นรับผิดชอบ มีการสำรวจข้อมูลชุมชนพื้นที่สูงตามมติคณะรัฐมนตรีในปี 2545 โครงสร้างงานบริหารงานของหน่วยงานต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป ชาติหน่วยงานรับผิดชอบที่ชัดเจน การพัฒนาประชาชนชาวไทยภูเขามีลักษณะเป็นงานประจำปกติ ในขณะที่การแก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติโดยรวมยังไม่หมดไป ทำให้ประชาชนชาวไทยภูเขาเรวมตัวกันเรียกร้องเรื่องสัญชาติ การย้ายถิ่นและการแก้ไขปัญหายาเสพติดตามปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิชนพื้นเมือง พ.ศ.2550 ผลการพัฒนาประชาชนชาวไทยภูเขาโดยรวมในระยะเวลาที่ผ่านมา แม้ว่าจะส่งผลให้ความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยภูเขาดีขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสภาพภูมิอากาศรวมทั้งการบริหารจัดการที่หลากหลายขาดความชัดเจน ปัญหาต่างๆ ของประชาชนชาวไทยภูเขาจึงยังคงอยู่โดยเฉพาะเรื่องกำหนดสถานะบุคคล การจัดตั้งถิ่น

ฐานถาวรและการได้รับการยอมรับรวมทั้งยุทธศาสตร์แนวทางการพัฒนาที่หน่วยต่างๆ กำหนดขึ้นยังหลากหลายขาดการกำหนดจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม

การดำเนินงานพัฒนาชุมชนพื้นที่สูงในระยะที่ผ่านมายังไม่บรรลุ การพัฒนายังไม่สมดุล ยั่งยืน จำเป็นต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่องต่อไป ได้แก่ การสำรวจและกำหนดสถานะบุคคลทางกฎหมายการสำรวจและวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อจัดตั้งถิ่นฐานถาวร การยกระดับการดำรงชีวิตและการจัดบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม การสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งในด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและด้านความมั่นคง อีกทั้งสถานการณ์ต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและส่งผลกระทบต่อชุมชนและประชาชนชาวไทยภูเขาโดยการประกอบอาชีพการเกษตรมีแนวโน้มประสบปัญหาเพิ่มขึ้นจากข้อจำกัดในการใช้พื้นที่การเกษตรทรัพยากรน้ำและดินขาดแคลนและเสื่อมโทรม ส่งผลต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงระดับภูมิภาคสู่สังคมอาเซียนในขณะที่การเตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงยังไม่พร้อมประชากรยังปรับตัวไม่ทันจึงประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน

จากประสบการณ์ทำงานในช่วงที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้รับราชการที่หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 และได้มีโอกาสเข้าร่วมฟังการเสนาองบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมาโดยตลอด ประกอบกับ ได้รับมอบหมายให้ไปปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้บังคับหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 36 สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนาในปี พ.ศ.2556 – 2559 เป็นเวลา 3 ปี จึงได้เห็นปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้กับชาวไทยภูเขา ซึ่งจะเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจให้กับประชาชนชาวไทยภูเขา ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขอาจเกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาภายหลังได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความเป็นมาของประชาชนชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของประชาชนชาวไทยภูเขา เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ
3. ศึกษาแนวทางในการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาอย่างยั่งยืนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้กำหนดขอบเขตในการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเฉพาะการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง ซึ่งมีถิ่นฐานและการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่สูงของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 36 สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการพัฒนาพื้นที่ตำบลชายแดน
2. ขอบเขตพื้นที่และประชากรที่จะทำการศึกษาถึงการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ซึ่งมีถิ่นฐานและการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่สูง ประกอบด้วย 9 กลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ 7 อำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่อำเภอเมือง ปาย ปางมะผ้า ขุนยวม แม่ลาน้อย แม่สะเรียงและอำเภอสะเมิง จำนวน 44 ตำบล 415 หมู่บ้าน เป็นตำบลชายแดน 20 ตำบล ประชากร 242,894 คน พื้นที่ 12,681.44 ตารางกิโลเมตร
3. ขอบเขตด้านเวลา ศึกษาการการพัฒนาพื้นที่ตำบลชายแดนชุมชนบนพื้นที่สูง ระหว่างปี 2557-2559

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร(Document Research) จากผลงานวิจัยและบทความทางวิชาการ (Documents)และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก สำหรับเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ใช้ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดบุคคลที่จะทำการสัมภาษณ์ จำนวน 20 คน ทั้งระดับผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และประชาชนในพื้นที่

ข้อจำกัดของการวิจัย

รูปแบบการวิจัย (Research Design) โดยการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นเกี่ยวกับกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษามีผลทำให้การนำผลการวิจัยนี้ไม่สามารถนำไปใช้อย่างกว้างขวาง เนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลของกลุ่มประชากรทั้งหมดได้ การสัมภาษณ์เชิงลึกอาจทำให้เกิดข้อจำกัดต่อกลุ่มประชากร ผลที่ได้จึงเป็นความคิดเห็นของเฉพาะกลุ่มที่ศึกษา อาจไม่สามารถนำไปใช้ได้ทั่วไป

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบความเป็นมาของประชาชนชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. ทราบสภาพปัญหาและอุปสรรคของประชาชนชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ
3. ทราบถึงแนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาอย่างยั่งยืน เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คำจำกัดความ

ชาวเขา	หมายถึง	ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตภูเขา หรือ “ที่สูง” จนเรารู้จักกันดีในชื่อของ “ชาวเขา” ซึ่งภาษาราชการเรียกว่า “ชาวไทยภูเขา” คนชาวเขานี้มีอยู่มากมายหลายเผ่าและอาศัยอยู่ในที่สูงภาคเหนือ
ชาวไทยภูเขา	หมายถึง	กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง มี ภาษา ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง
พื้นที่สูง	หมายถึง	พื้นที่ที่เป็นที่อยู่ของชาวเขาเผ่าต่างๆ และชนกลุ่มน้อย ซึ่งเป็นที่ตั้งบ้านเรือนและที่ทำกินที่มีความลาดชันโดยเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 35 หรือมีความสูงกว่าระดับน้ำทะเล 500 เมตรขึ้นไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาชาวเขา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทราบดี ถ้าไม่มีการพยายามหยุดยั้งปัญหาเกี่ยวกับชาวเขาแล้ว เรื่องต่างๆ ก็จะมีซับซ้อนและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ นานา เช่น ชาวเขามีอิทธิพลในการละเมิดกฎหมายบ้านเมือง ทุ่งๆ ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย โดยผิดกฎหมายอยู่แล้ว เมื่อทางเจ้าหน้าที่กดดันและใช้มาตรการรุนแรง ชาวเขาบางกลุ่มก็ถูกชักชวนให้ร่วมกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ จับอาวุธขึ้นต่อต้านรัฐบาล ฝิ่นที่ผลิตได้และถูกลักลอบออกนอกประเทศ ก็แปรสภาพเป็นยาเสพติดร้ายแรงส่งกลับมาทำลายเยาวชนในประเทศ

พระองค์ทรงปรารถนาว่า ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องทำงานแข่งกับเวลา แต่กับทรัพยากรที่กำลังถูกทำลายลงไปทุกวัน จึงทรงพยายามรวบรวมผู้มีความรู้ ความสามารถสาขาต่างๆ มาร่วมมือกันทำงานอาสาสมัครนี้ให้บรรลุผลให้ได้ เพื่อให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เลิกการปลูกฝิ่น เลิกทำไร่เลื่อนลอย อันเป็นผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้และต้นน้ำลำธารด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำริให้เริ่มดำเนินงานโครงการหลวงพัฒนาชาวเขา ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2512 ซึ่งในขณะนั้นมีผู้ที่เข้าใจถึงงานของพระองค์ไม่มากนัก

ในเวลาต่อมา โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา หรือโครงการหลวงในปัจจุบัน ได้ร่วมกับองค์กรอื่นๆ ของทางราชการ เอกชน และองค์กรต่างประเทศ จำนวนมาก ปัจจุบันการดำเนินงานของโครงการครอบคลุมหมู่บ้านชาวเขา 126 แห่งในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และลำพูน เป็นระบบการพัฒนาแบบครบวงจร ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือชาวเขาทุกด้านไปพร้อมๆ กัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญกับงานค้นคว้าวิจัย เพื่อการพัฒนา และทรงเชื่อมต่อข้อสรุปทางวิชาการกับการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาชาวเขา จึงมีงานด้านการค้นคว้า วิจัย เพื่อการพัฒนาเป็นกิจกรรมสำคัญโดยได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากองค์กรทางวิชาการหลายแห่ง มีการจัดสถานีทดลองวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรบนพื้นที่สูงขึ้นไปหมู่บ้านต่างๆ 5 แห่ง ซึ่งมีสภาพแตกต่างกันออกไป เป็นสถานีวิจัยย่อยๆ และจัดตั้งสถานีวิจัยขนาดใหญ่อีก 1 แห่ง นักวิชาการเกษตรที่สูงฝ่ายไทยและผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศร่วมกันทำงานประจำอยู่ในหมู่บ้าน เพื่อดำเนินการทดลองวิจัยเก็บข้อมูล ทำรายงาน และเริ่มให้คำแนะนำส่งเสริมการเพาะปลูกสมัยใหม่แก่ชาวเขา งานวิจัยทั้งหมดมุ่งที่จะค้นหาพืชที่ปลูกง่าย มีราคาและเป็นที่ต้องการของตลาดมาทดแทนฝิ่น ขณะเดียวกันมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการใช้ทรัพยากรชนิดต่างๆ เช่น งานวิจัยเกี่ยวกับการทำทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์บนพื้นที่สูง งานศึกษาบรรยากาศในที่สูง และงานวิจัยเรื่องการจัดการลุ่มน้ำ โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างดิน น้ำ และพืชจากป่าธรรมชาติและพื้นที่เสื่อมโทรม ทั้งนี้ เพื่อหาทางปรับปรุงพื้นที่ลุ่มน้ำบนภูเขาหรือบริเวณต้นน้ำทั้งหลายให้มีสภาพดีขึ้น

โครงการหลวงกับการพัฒนาพื้นที่สูง

ประเทศไทยทางตอนเหนือ เช่น จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย น่าน และแม่ฮ่องสอนนั้น จะมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขา และหุบเขาเป็นส่วนมาก โดยจะมีทิวเขาเป็นแนวยาวขนานกัน จากเหนือมาได้ เริ่มตั้งแต่ทิวเขาแดนลาวทางทิศตะวันตก ถัดมาเป็นทิวเขาขุนตาล ทิวเขาผีปันน้ำ และทิวเขาหลวงพระบางทางทิศตะวันออก จากทิวเขาแดนลาว จะมีทิวเขาถนนธงชัยทอดตัวลงมาทางใต้ และมีทิวเขาจอมทองเป็นสาขาอีกด้วย ที่ราบระหว่างหุบเขา เช่น ในบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ นั้น จะมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 300 ถึง 500 เมตร ส่วนภูเขาต่างๆ จะมีความสูงแตกต่างกันไป และส่วนใหญ่จะสูงประมาณ 1,000 ถึง 2,500 เมตร ยอดเขา หรือดอยที่สูงที่สุดคือ ดอยอินทนนท์ของทิวเขาจอมทอง ซึ่งสูงถึง 2,565 เมตร

จากลักษณะของภูมิประเทศดังกล่าวนี้ ได้มีการนิยามว่า พื้นที่ในระดับความสูง 700 เมตร ขึ้นไปนั้นจะเรียกว่า "ที่สูง" ซึ่งจะหมายถึง พื้นที่เชิงเขาขึ้นไป จนถึงยอดเขานั้นเอง พื้นที่สูงนี้ มีลักษณะอากาศแตกต่างไปจากพื้นที่อื่นคือ จะมีอากาศหนาวเย็นมากกว่า และในที่สูงบางแห่งจะมีอากาศหนาวเย็นมากในฤดูหนาว จนกระทั่งน้ำกลายเป็นน้ำแข็ง ที่สูงของไทยมีเนื้อที่มากถึง 36 ล้านไร่

วัตถุประสงค์ของโครงการหลวง

โปรดเกล้าฯ พระราชทานวัตถุประสงค์ให้โครงการหลวงดังนี้ คือ

1. เพื่อช่วยชาวเขาในฐานะเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน
2. ลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าไม้ และต้นน้ำลำธาร
3. ยุติการปลูกฝิ่น โดยส่งเสริมพืชทดแทน

ภายหลังเมื่อดำเนินการไปจนเห็นเค้าแล้ว จึงเพิ่มวัตถุประสงค์อีกหนึ่งข้อ คือ

4. ใช้พื้นที่อย่างถูกต้อง เพื่อผลิตพืชอันเป็นประโยชน์ ต่อเศรษฐกิจของประเทศ

ในการดำเนินการ มีพระราชกระแสรับสั่ง ให้ปฏิบัติดังนี้

1. ลดขั้นตอน คือ จะทำอะไรไม่ต้องให้ได้รับอนุมัติต่อๆ กันไปหลายๆ ชั้น
2. รีบ
3. ช่วยให้ชาวเขาช่วยตัวเอง อย่าให้อะไรๆ เปล่าๆ
4. ปิดทองหลังพระ คือ เมื่อทำความดี อะไรแล้ว ก็กระทำไป โดยไม่โฆษณา

โครงการหลวง

แผนภาพที่ 2-1 เสด็จพระพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ปี 2512

ทอดพระเนตรชีวิตชาวเขา

ที่มา : มูลนิธิโครงการหลวง

เป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ภายหลังเสด็จประพาสต้นบนดอย เมื่อปีพ.ศ.2512 ทอดพระเนตรชีวิตชาวเขาที่บ้านดอยปู่ย ไกล่พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ทรงทราบว่าชาวเขาที่ยากจนมีรายได้จากการปลูกฝิ่นและเก็บท้อพื้นเมืองขาย และทรงทราบว่าสถานีทดลองดอยปู่ย ซึ่งเป็นสถานีทดลองไม้ผลเขตหนาวของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นำกิ่งพันธุ์ท้อลูกใหญ่มาต่อกับท้อพื้นเมืองได้ ทรงให้ค้นคว้าเพื่อให้ได้ท้อผลใหญ่ หวานฉ่ำ ที่ทำรายได้สูงไม่แพ้ฝิ่น โดยพระราชทานเงิน 200,000 บาท ให้ไปจัดหาที่ดินสำหรับดำเนินงานวิจัยไม้ผลเขตหนาวเพิ่มเติมจากสถานีวิจัยดอยปู่ย ซึ่งคับแคบ เรียกพื้นที่นี้ว่าสวนสองแสน ต่อมาโปรดเกล้าฯ ตั้งโครงการหลวงขึ้น โดยมีหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการในตำแหน่งผู้อำนวยการ โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ร่วมกับเงินที่มี ผู้ทูลเกล้าฯ ถวายเป็นงบประมาณดำเนินงาน มีชื่อเรียกในระยะแรกว่า “โครงการหลวงพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา” ก่อนเปลี่ยนเป็นโครงการหลวงพัฒนาชาวเขา, โครงการหลวงภาคเหนือ และโครงการหลวง

เป้าหมายการดำเนินงาน คือ ช่วยเหลือราษฎรชาวไทยภูเขาในท้องถิ่นทุรกันดารให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กำจัดการปลูกฝิ่น ลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าไม้และต้นน้ำลำธาร พัฒนาการเกษตรบนที่สูง รักษาดินและใช้พื้นที่ให้ถูกต้องตรงตามกระแสพระราชดำริที่คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ว่า “เรื่องที่จะช่วยชาวเขาและโครงการชาวเขานั้นมีประโยชน์โดยตรงกับชาวเขา เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้ชาวเขา มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถเพาะปลูกสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นรายได้ให้กับเขาเอง จุดประสงค์อย่างหนึ่งคือมนุษยธรรม หมายถึงให้ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารสามารถมีความรู้และพุงตัว มีความเจริญได้อีกอย่างหนึ่งเป็นเรื่องช่วยในทางที่ทุกคนเห็นว่าจะควรจะช่วยเพราะเป็นปัญหาใหญ่คือปัญหาเรื่องยาเสพติด ถ้าช่วยเขาปลูกพืชที่เป็นประโยชน์บ้าง เขาจะเลิกปลูกยาเสพติด คือ ฝิ่น ทำให้นโยบายการระงับ การปราบปรามการปลูกฝิ่นและการค้าฝิ่นได้ผลดี อันนี้เป็นเหตุผลหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งคือ ชาวเขาตามที่อยู่เป็นผู้ทำการเพาะปลูกโดยวิธี ที่จะทำให้

บ้านเมืองของเขาสูญหายนะได้ ที่ถางป่าและปลูกโดยวิธี ไม่ถูกต้อง ถ้าพวกเราไปช่วยเขาก็เท่ากับช่วย บ้านเมืองให้มีความดี อยู่ดี กินดี และปลอดภัยได้อีกทั่วประเทศ ถ้าทำโครงการนี้สำเร็จให้ชาวเขาอยู่ เป็นหลักแหล่งและสนับสนุนนโยบาย จะรักษาป่าไม้ รักษาดิน ให้เป็นประโยชน์ต่อไปและยั่งยืนมาก”

แผนภาพที่ 2-2 การประกอบอาชีพของชาวไทยภูเขา

ในระยะเริ่มต้นไม่มีใครทราบว่าการปลูกพืชชนิดใดบนดอยซึ่งมีอากาศหนาวเย็น โครงการหลวงจึงเริ่มดำเนิน สถานีวิจัยแรกเริ่มแห่งนี้เกิดขึ้นภายหลังพระองค์เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมชาวเขาเผ่า มูเซอแดง บ้านห้วยผักไผ่ ทอดพระเนตร เห็นบริเวณอ่างข้างเป็นหุบเขา อากาศหนาวเย็น ปลูกฝิ่นกัน มากแต่ไม่มีป่าไม้ทั้งที่พื้นที่ไม่ลาดชัน มีพระราชดำริน่าจะพัฒนา และส่งเสริมอาชีพแทนการปลูก ฝิ่น กรมพัฒนาที่ดินจึงเข้าไปดำเนินการ จากนั้น หม่อมเจ้าภีศเดชและคณะทำงานจาก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงตั้งเป็นสถานีวิจัยพืชเมืองหนาวได้รับพระราชทานนามว่าสถานีวิจัย เกษตร หลวงอ่างข้าง

พื้นที่โครงการหลวงส่วนใหญ่อยู่ในความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเกินกว่า 700 เมตร มีสภาพเป็นหุบเขา หรือพื้นที่ตามเชิงเขาลาดชัน สภาพแวดล้อมแต่ละพื้นที่แตกต่างกันจึง เพาะปลูกได้ต่างจากที่ราบทั่วไป

ผลงานวิจัยที่ถ่ายทอดไปยังเกษตรกรสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับเกษตรกรชาวเขา อย่างมาก จากการปลูกฝิ่นและทำไร่เลื่อนลอยเปลี่ยนมาเป็นการปลูกพืชเพื่อบริโภคในครัวเรือนและ นำไปจำหน่ายสร้างรายได้ งานวิจัยเกษตรพื้นที่สูงจึงมีความสำคัญเป็นลำดับแรก จึงจัดตั้งสถาบันวิจัย หลักเพิ่มเติมอีก 3 แห่ง ประกอบด้วย

1. สถานีวิจัยโครงการหลวงอินทนนท์ อยู่บนอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ต.บ้าน หลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ จัดตั้งในปี 2522 วิจัยด้านไม้ตัดดอก ไม้ประดับ พืชผักและผลไม้ขนาดเล็ก ถ่ายทอดผลงานวิจัยนำไปสู่การส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาสังคมและการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร

2. สถานีเกษตรหลวงปางดะ ต.สะเมิงใต้ อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่ ภารกิจคือการวิจัยและขยายพันธุ์ไม้ผลเขตร้อนและกึ่งหนาว วิจัยพืชผัก พืชไร่ การขยายพันธุ์พืช การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่

3. สถานีวิจัยและส่งเสริมกาแฟอราบิก้าแม่หลอด ในเขตหมู่บ้านแม่หลอด อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับที่ราบระหว่างหุบเขา ส่วนใหญ่ทำวิจัยพันธุ์กาแฟต้านทานโรคราสนิม และผลิตกาแฟอราบิก้า ก้าต้านทานโรคราสนิม เพาะพันธุ์เมล็ด กาแฟอราบิก้า

การดำเนินงานของโครงการมีอาสาสมัครจากมหาวิทยาลัยและหน่วยงานต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการด้านต่างๆ ปฏิบัติงานถวาย ทำให้การปฏิบัติงานก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะผลงานวิจัยการปลูกพืชเขตร้อนชนิดต่างๆ เกษตรกรสามารถนำไปปลูกทดแทนฝิ่นได้ผลดี

แผนภาพที่ 2-3 ความร่วมมือทางวิชาการระหว่างโครงการหลวงและไต้หวัน

และยังได้รับความร่วมมือจากมิตรประเทศ โดยเฉพาะกระทรวงเกษตรของสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ในการทูลเกล้าฯ ถวายพันธุ์พืชเขตหนาวและสนับสนุนงบประมาณดำเนินการวิจัย นายซุง ชิง หยุน รองผู้จัดการฟาร์ม พูซูซาน เดินทางมาศึกษาสภาพพื้นที่โครงการหลวงในปี พ.ศ.2513 เป็นจุดเริ่มต้นความร่วมมือทางวิชาการระหว่างโครงการหลวงและไต้หวัน คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพทหารผ่านศึกจีนไต้หวัน (VARCR) สนับสนุนพันธุ์พืชชนิดต่างๆ ส่งผู้เชี่ยวชาญมาปฏิบัติงานในโครงการหลวงทุกปี และสนับสนุนการไปศึกษาดูงานและฝึกงานที่ฟาร์ม พูซูซาน และสถานีบนภูเขาของไต้หวัน

ในปีพ.ศ.2515 องค์การสหประชาชาติเห็นความสำคัญของการปลูกพืชทดแทนฝิ่น จึงสนับสนุนการดำเนินงานโครงการ UN/Thai Program for Drug Abuse Control ทั้งในส่วนของงบประมาณ และเจ้าหน้าที่เป็นครั้งคราว ถือเป็นงานเริ่มต้นของหน่วยงาน Alternative Development Unit ของ UNODC ในปัจจุบัน

ปีถัดมา กระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกา (USDA/ARS) สนับสนุนทุนแก่โครงการหลวงในการวิจัยการเกษตรบนที่สูงปีละประมาณ 20 ล้านบาท ทำให้มีองค์ความรู้ด้านการเกษตรมากขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาวิจัยเพื่อหาชนิดและพันธุ์พืชที่เหมาะสมต่อการ ปลูกบนพื้นที่สูง และสนับสนุนงบประมาณพัฒนาชุมชนชาวเขาทดแทนการปลูกฝิ่นในพื้นที่โครงการหลวง รวม 5 แห่งในเวลา ต่อมาด้วย

การดำเนินการของโครงการคืบหน้าตามลำดับ เกษตรกรชาวเขาเริ่มมีผลผลิตแต่ประสบปัญหาในการจำหน่ายถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา พระองค์จึงมีพระราชดำริจัดตั้งโรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูป ปีพ.ศ.2515 โครงการหลวงได้ตั้งโรงงานอาหารสำเร็จรูป แห่งแรกที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อแปรรูปผลผลิตการเกษตรที่มีมากขึ้น เริ่มจากการแปรรูปผลสตอร์วเบอร์รี่ เพื่อช่วยให้เกษตรกรขายผลผลิตได้ราคาสูงขึ้น ต่อมาตั้งโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่บ้านยาง อ.ฝาง เพื่อแปรรูปผลไม้ และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่แม่จัน จ.เชียงราย เพื่อทำแป้งถั่วเหลือง รวมถึงการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลผลิต ชนิดต่างๆ เพื่อให้การทำงานคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ ปีพ.ศ.2535 ทรงมีพระราชดำริเปลี่ยนแปลงสถานภาพเป็นมูลนิธิโครงการหลวง เพื่อให้เป็นนิติบุคคล มีกฎหมายรองรับ พระองค์ทรงเป็นนายกิตติมศักดิ์ หม่อมเจ้าภีศเดช เป็นประธานมูลนิธิ ผลงานของมูลนิธิโครงการหลวงเป็นรู้จักแพร่หลายในบรรดาประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในการให้ความร่วมมือจำกัดพืชเสพติดโดยสันติวิธี กล่าวได้ว่าเป็นโครงการสร้างสรรค์ อีกทั้งช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ ทำให้มูลนิธิโครงการหลวงได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขา INTERNATIONAL UNDERSTANDING เมื่อวันที่ 31 ส.ค. 2531

ต่อมาในปีพ.ศ.2537 โครงการควบคุมยาเสพติดของสหประชาชาติ (UNDCP) ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญทองเพื่อสดุดี พระเกียรติคุณในการแก้ปัญหาเสพติด โดยส่งเสริมให้ชาวเขาเลิกปลูกฝิ่น แต่ปลูกพืชอื่นแทน นับได้ว่าโครงการหลวงเป็นโครงการปลูกพืชทดแทนฝิ่นแห่งแรกของโลก

นอกจากผลงานวิจัยที่นำไปสู่การพัฒนาอาชีพของชาวเขาซึ่งเป็นที่รู้จัก อาทิ ถั่วแดงหลวง สตอร์วเบอร์รี่ กาแฟอราบิก้า รวมทั้งพืชผักเขตหนาว ไม้ผลเขตหนาว และไม้ตัดดอกและไม้ประดับอีกนานาชนิด โครงการหลวงยังให้ความสำคัญกับงานพัฒนาสังคม การศึกษาและสาธารณสุข โดยตั้งโครงการห้องสมุดเคลื่อนที่สำหรับชุมชนชาวเขาใน พ.ศ.2525 และปรับเปลี่ยนเป็นงานพัฒนาสังคมและ การศึกษาในปัจจุบัน รวมถึงการจัดตั้งธนาคารข้าวตามพระราชดำริ และปัจจุบัน สถานี

วิจัยหลัก 4 แห่ง และศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอีก 38 แห่ง ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคเหนือ ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามขึ้นชื่อ ทั้งนี้ เป้าหมายการดำเนินงานของมูลนิธิโครงการหลวงที่ยึดถือมาตลอดคือนำองค์ความรู้และสิ่งใหม่ๆ ไปพัฒนาชุมชนชาวเขาในพื้นที่โครงการหลวงให้ก้าวหน้าและยั่งยืน และพร้อมเป็นฐานการเรียนรู้ของการพัฒนาพื้นที่สูงของประเทศไทย

รวมทั้งยินดีให้ความร่วมมือและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนบนพื้นที่สูงของนานาประเทศ ตามคำขวัญของโครงการหลวงที่ว่า “โครงการหลวง ช่วยชาวเขา ช่วยชาวเรา ช่วยชาวโลก”

แนวคิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมุ่งตอบสนองต่อโจทย์ประชากรผู้ใช้บริการในพื้นที่โครงการทั้งปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้นประชาชนจึงเป็นผู้กำหนดความต้องการในการใช้โครงสร้างพื้นฐานว่ามีความต้องการในรูปแบบใด และยังขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่โครงการด้วยแต่เนื่องจากโครงสร้างพื้นฐานใช้เงินลงทุนที่สูง ดังนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การจัดหาเงินลงทุนโครงการ ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่ ใช้เงินภาษีรายได้ของประเทศ/ท้องถิ่น , รัฐบาลระดมเงินจากประชาชน เช่น การออกพันธบัตร การระดมเงินกู้ในประเทศ , การให้เอกชน (ไทยและต่างชาติ) ลงทุนฝ่ายเดียว แล้วเอกชนเก็บค่าบริการ , รัฐร่วมลงทุนกับเอกชน (Public-Private Partnership : PPP) หรือ การกู้เงินระหว่างประเทศ แต่เนื่องจากงบประมาณที่ใช้ลงทุนโครงการมีจำกัด

ดังนั้นภาครัฐจึงจำเป็นต้องมีวิธีการในการจัดลำดับความสำคัญ (Priority) ของโครงการสำหรับ หลักเกณฑ์ ทัศนวิสัย การจัดลำดับความสำคัญโครงการโดยทั่วไปใช้ตัวชี้ทางเศรษฐศาสตร์หรือการเงิน ได้แก่ Internal Rate of Return (IRR) , Benefit - Cost Ratio (B/C) และ Net Present Value (NPV) สำหรับโครงการที่เน้นประโยชน์ ทางสังคม หรือสิ่งแวดล้อม ต่อประชาชนในพื้นที่มากกว่าประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อาจใช้หลักเกณฑ์ต่างออกไปในการวิเคราะห์ก็ได้

โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) สามารถแบ่งออกเป็น 4 สาขาหลักๆ ดังต่อไปนี้

1. สาขาส่ง เช่น ทางด่วน ถนน ทางรถไฟ สนามบิน ท่าเรือ สะพาน อุโมงค์ รถไฟฟ้า รถไฟความเร็วสูง เป็นต้น

2. สาขาพลังงาน เช่น โรงผลิตไฟฟ้า ระบบสายส่งไฟฟ้าแรงสูง เขื่อนพลังน้ำ โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ โรงแยกก๊าซ

3. สาขาสาธารณสุขการ เช่นระบบน้ำประปา โรงบำบัดน้ำเสีย ระบบฝังกลบขยะ ระบบป้องกันน้ำท่วม

4. สาขาสื่อสารโทรคมนาคม เช่น โครงข่ายพื้นฐาน โครงข่ายเคลื่อนที่ ดาวเทียมสื่อสาร การให้ความสำคัญกับโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ประเภท สาธารณูปโภค สาธารณูปการ เพื่อให้พี่น้องประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลแพรรษาได้รับความสะดวกสบาย พร้อมทั้งแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยมีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้

1. ดำเนินการสร้างระบบสาธารณูปโภคที่จำเป็น อาทิเช่น ถนน ทางเท้า คูระบายน้ำ ท่อระบายน้ำ ในส่วนที่ยังขาดอยู่ให้ครบถ้วนตามกำลังงบประมาณที่มีอยู่ และลำดับความสำคัญให้เป็นไปตามความต้องการของพี่น้องประชาชน

2. ดำเนินการปรับปรุงซ่อมแซมระบบสาธารณูปการ ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ใช้งานได้ มีประสิทธิภาพ เพื่อ สนองความต้องการของประชาชนได้อย่างเต็มที่
3. ดำเนินการปรับปรุงและขยายเขตระบบไฟฟ้า แสงสว่าง ให้อ่างถึงเพียงพอกับความต้องการของประชาชน
4. ดำเนินการปรับปรุงระบบจราจร เครื่องหมายจราจร เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ ถนน และเป็นการสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

การพัฒนาพื้นที่สูง

การพัฒนาที่สูงจำเป็นต้องกระทำ เพื่อลดความเสียหายแก่ประเทศ จากต้นน้ำลำธาร จากผืน และจากการที่มีคนอดอยากยากจน นอกจากนี้ ยังจะทำประโยชน์อย่างมากแก่เศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย การพัฒนามีดังนี้

1. โดยการส่งผลิตผลออกนอกประเทศ เพื่อได้เงินตราต่างประเทศ ผลิตผล เช่น สตรอว์เบอร์รีและผัก ซึ่งได้ส่งออกแล้ว ดอกไม้ และองุ่น ไม่มีเมล็ด มีที่ทำว่าจะสำเร็จ
2. ลดการนำเข้าของข้าวสาลี กาแฟภูเขา ดอกไม้ และผลไม้
3. มีผลิตผลใหม่ๆ สำหรับบริโภคภายในประเทศ ไร่ทดลองมันฝรั่ง

การที่โครงการหลวงเป็นโครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ทำให้ปรากฏผลดังต่อไปนี้ คือ

1. หลายประเทศทูลเกล้าฯ ถวายพืชเมืองหนาว และช่วยเหลือรับเจ้าหน้าที่ไปปฏิบัติงาน
2. ประชาชนโดยเสด็จพระราชกุศล ทูลเกล้าฯ ถวายเงินและวัสดุ
3. สินค้า "ดอยคำ" ได้รับความนิยมเลื่อมใสมากกว่าธรรมดา
4. ข้าราชการต่างกรมกอง และมหาวิทยาลัย อาสาเข้ามาทำงานอย่างกลมเกลียว บางโครงการ เช่น การผลิตหัวพันธุ์มันฝรั่งปลอดโรค มีมหาวิทยาลัย 3 แห่ง และสำนักงาน 1 แห่งช่วยเหลือกันดำเนินการ

ส่วนหลักการปฏิบัติที่มีรับสั่งให้ใช้ ปรากฏผล คือ

1. ปิดทองหลังพระ คือ ทำดี โดยไม่ประสงค์โอ้อวด และซิงดีซิงเด่น ทำให้ได้คนดีมาร่วมงาน
2. ช่วยชาวเขาให้สามารถช่วยตัวเอง การที่ไม่แจกปุ๋ย ยา พืชพันธุ์ ทำให้ชาวเขาไม่มีนิสัยชอบขอของ และภายหน้าจะรู้จักดำเนินการด้วยตนเอง
3. การลดขั้นตอน ทำให้กิจการดำเนินไปได้รวดเร็ว การลดขั้นตอนหมายความว่า ต้องมีการกระจายอำนาจ มากเท่าที่จะกระทำได้ ศูนย์พัฒนาแต่ละแห่งมีหัวหน้าในสนาม ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ประจำรับผิดชอบต่อผู้ประสานงาน ซึ่งเป็นข้าราชการอาสา ผู้ประสานงานมีสิทธิสั่งงาน หรือใช้จ่ายเงินได้เอง นอกจากกรณีพิเศษ เช่น ต้องการใช้จ่ายเงินมากกว่าธรรมดา เป็นต้น ส่วนการปลูกพืชสำคัญ เช่น ผัก ไม้ดอก ไม้ผล มันฝรั่ง และกาแฟ ต่างก็มีกลุ่ม ซึ่งพบกัน เพื่อแจ้งความก้าวหน้า และปัญหาของตน กลุ่มเหล่านี้สามารถตัดสินใจดำเนินการได้เอง

ความหมายของพื้นที่สูง

พื้นที่สูงหมายความว่าพื้นที่ที่เป็นที่อยู่ของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ หรือที่เรียกในปัจจุบันว่าชาวไทยภูเขาหรือประชากรบนพื้นที่สูง โดยสภาพพื้นที่สูงมีความสูงกว่าระดับน้ำทะเล 500 เมตรขึ้นไป มีความลาดชันเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 35 พื้นที่สูงในประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 67.22 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 53 ของพื้นที่ 20 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลา พูน แพร่ น่าน ลำปาง ตากเพชรบูรณ์ พิษณุโลก เลย สุโขทัย กำแพงเพชร กาญจนบุรี อุทัยธานี สุพรรณบุรี ราชบุรีประจวบคีรีขันธ์ และเพชรบุรี ทั้งนี้ พื้นที่สูงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร หมู่บ้านบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่หรือประมาณร้อยละ 88 มีการคมนาคมยากลำบาก ทำให้หน่วยงานของรัฐเข้าไปดำเนินงานได้ไม่ทั่วถึง นอกจากนี้พื้นที่สูงยังคงมีปัญหาการทำไร่เลื่อนลอย และการบุกรุกทำลายป่าอย่างต่อเนื่อง ปัญหาพื้นที่สูงมีความหลากหลายและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนและชุมชน มีความสลับซับซ้อน และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ดังนั้น การแก้ไขปัญหาจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนและดำเนินการอย่างบูรณาการเพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาาร่วมกัน นอกจากนี้ พื้นที่สูงเป็นแหล่งกำเนิดของพืชพรรณธรรมชาติที่หลากหลาย มีแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ มีภูมิทัศน์และทิวทัศน์ตามธรรมชาติที่สวยงาม ถือเป็นทุนทางธรรมชาติที่สามารถนำมาใช้เป็นช่องทางการพัฒนาที่นำไปสู่การสร้างคุณค่าได้มากมาย แต่ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นที่สูงมีความเปราะบางและเสื่อมโทรมได้ง่าย รวมทั้งพื้นที่สูงยังมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนเผ่าต่างๆ ชุมชนมีหลากหลายเผ่าพันธุ์ มีความเชื่อและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จัดเป็นทุนทางสังคมที่มีมูลค่า แต่ประชากรบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาน้อยทำให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปด้วยความยากลำบาก ประกอบกับมีการเพิ่มของประชากรในอัตราสูงและมีการอพยพเข้ามาเพิ่มจากพื้นที่ภายนอกประเทศอีกด้วย ทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกป่าและการแย่งชิงทรัพยากรรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ในช่วงที่ผ่านมากการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่สูงที่ประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรมมากที่สุด คือการดำเนินงานของโครงการหลวง โดยสามารถส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่น การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขา และการฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อม โดยโครงการหลวงเป็นแหล่งรวมของทุนที่เป็นองค์ความรู้ของการพัฒนาพื้นที่สูงที่สำคัญของประเทศ

จากองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมาและการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในปัจจุบันได้ก่อให้เกิดโอกาสที่สนับสนุนให้การพัฒนาพื้นที่สูงประสบความสำเร็จ ดังนี้

1. การที่ประชาชนและรัฐให้ความสำคัญกับนโยบายที่จะส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้จากโครงการหลวงและโครงการตามแนวพระราชดำริต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนมีขีดความสามารถและพึ่งพาตนเองได้ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญในการได้รับความร่วมมือจากชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งฟื้นฟูเอกลักษณ์ของท้องถิ่น
3. มีกระแสความนิยมในการบริโภคอาหารที่มีความปลอดภัยและอาหารสุขภาพเพิ่มขึ้นทั้งในและต่างประเทศ ทำให้เปิดโอกาสในการขยายตลาดสินค้าที่เกี่ยวข้องกับอาหารปลอดภัย และอาหารสุขภาพที่ผลิตจากความหลากหลายของพืชพรรณบนพื้นที่สูงได้อีกมาก

4. ความสำเร็จในการปลูกพืชทดแทนฝิ่นเป็นที่ยอมรับจากนานาประเทศที่มีสภาพพื้นที่ภูเขาและมีปัญหาการปลูกพืชเสพติดเช่นเดียวกัน ทำให้มีความสนใจจากหลายหน่วยงานและจากหลายประเทศที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากบทเรียนแห่งความสำเร็จของโครงการหลวงในลักษณะการร่วมเป็นภาคีในการพัฒนาพื้นที่สูง รวมทั้งการปลูกพืชทดแทนพืชเสพติด ซึ่งจะเป็นโอกาสของประเทศไทยที่จะสามารถพัฒนาขีดความสามารถโดยกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในระดับนานาชาติได้อย่างไรก็ดี ยังมีข้อจำกัดของการพัฒนาพื้นที่สูงที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องคำนึงและให้ความสำคัญในการกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาอีกหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดนโยบายการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการกำหนดเขตที่ดิน ป่าไม้ และพื้นที่ทำกินที่ยังไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างแท้จริง ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งจากการปฏิบัติตามนโยบายและข้อกฎหมายดังกล่าว นอกจากนี้การพัฒนาพื้นที่สูงยังต้องคำนึงถึงความละเอียดอ่อนของปัญหาด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน ควบคู่ไปกับการสร้างความสมดุลของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไปพร้อมๆ กัน ปัจจุบันมีผลผลิตพืชเขตหนาวที่นำเข้าเพิ่มขึ้นตามข้อตกลงเขตการค้าเสรี ซึ่งส่งผลกระทบต่อการตลาดของผลิตผลของเกษตรกรบนพื้นที่สูง ทำให้รายได้ลดลง และอาจก่อให้เกิดการหวนกลับไปสู่การลักลอบปลูกพืชเสพติดเช่นเดิม นอกจากนี้ระบบฐานข้อมูลบนพื้นที่สูงที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุม และไม่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทำให้การวางแผนและการกำหนดมาตรการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง และขาดประสิทธิภาพ พื้นที่สูงมีลักษณะเฉพาะ ทั้งด้านภูมิศาสตร์ พฤษศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และวัฒนธรรม แต่เดิมมาโครงการหลวงได้เข้าไปทำงานกว่า 40 ปี โดยมีงานวิจัยเป็นกลไกที่ผลักดันให้ประสบความสำเร็จ และปัจจุบันมีหน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลและบูรณาการพัฒนาพื้นที่สูงโดยตรง ได้แก่ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง(องค์การมหาชน) ซึ่งต้องมีการผนึกกำลังในการบูรณาการงานร่วมกันหลายฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยจากการหารือร่วมของหน่วยงานเครือข่ายด้านการวิจัยได้เห็นชอบให้มีความร่วมมือด้านการวิจัยร่วมกันในการใช้งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่สูง โดยบูรณาการทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยอย่างเป็นทางการ ทั้งหน่วยงานวิจัย นักวิจัย และงบประมาณสนับสนุนการวิจัย เพื่อให้มีการดำเนินงานร่วมกัน และขับเคลื่อนไปอย่างมีทิศทาง โดยยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูงที่จัดทำขึ้นจะเป็นการบูรณาการงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนร่วมกัน จะได้ครอบคลุมปัญหาและการพัฒนารอบด้านอย่างครบถ้วน

ความสำคัญของที่สูง

ที่สูงมีความสำคัญมากสำหรับประเทศไทย และได้แผ่ขยายความสำคัญ ไปยังส่วนอื่นทั่วประเทศด้วย ดังเหตุผลต่อไปนี้

1. ที่สูงเป็นต้นน้ำลำธารที่สำคัญ

ฝนที่ตกลงบนพื้นที่ส่วนบนจะไหลลง กลายเป็นห้วย ลำธาร และแม่น้ำน้อยๆ เป็นกิ่งก้านสาขาไปสมทบกันกลายเป็นแม่น้ำใหญ่ สำหรับที่สูงในภาคเหนือนี้ ปันน้ำลงเป็นสามทาง คือทางใต้ปันน้ำ ส่วนใหญ่ลงสู่แม่น้ำปิง วัง ยม และน่าน ซึ่งเป็นสาขาสำคัญของแม่น้ำเจ้าพระยา ทางทิศ

เหนือ เป็นต้นแม่น้ำอิง กก ผาง และจัน ไหลลงแม่น้ำโขง และทางทิศตะวันตกเป็นแม่น้ำปาย และขุนยวม ไหลลงสู่แม่น้ำสาละวิน

2. ที่สูงเป็นที่ที่มีอากาศเย็น

สามารถปลูกพืชเมืองหนาว ซึ่งมีค่าสูงทางเศรษฐกิจ

3. ที่สูงมีหน้าดินอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุที่พืชต้องการใช้เป็นอาหาร

ฉะนั้นที่สูงจึงเป็น บริเวณป่าที่สมบูรณ์กว่าส่วนอื่นของประเทศ ป่านี้มีคุณค่าโดยตรงคือ เมื่อตัดฟันต้นไม้แล้ว ก็ลากเอาไปทำบ้านเรือน และเครื่องใช้ได้ นอกจากนี้ ยังมีประโยชน์ทางอ้อม เช่น ช่วยลดความรุนแรงของน้ำที่ไหลบ่าลงจากที่สูง และเป็นแหล่งที่มีหน้าดินที่สมบูรณ์ เนื่องจากใบไม้ที่ร่วงลงเน่าเปื่อยสะสมกัน

4. ที่สูงเป็นที่ปลูกฝิ่นโดยชาวเขา

แม้ฝิ่นจะมีคุณค่าทางยาอยู่บ้าง แต่ก็มีโทษมหันต์ สามารถทำลายชีวิตมนุษย์ได้ทั้งในและนอกประเทศ

ที่สูงต้องมีการพัฒนา ถ้าที่สูงถูกปล่อยไว้เฉยๆ ความเสียหายจะเพิ่มขึ้น โดยทวีคูณ และคุณประโยชน์ที่อาจจะกระทำให้เกิดขึ้นได้ ก็จะไม่ปรากฏ

กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าในประเทศไทย

1. กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าในประเทศไทย

กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าในประเทศไทยมี 10 เผ่าหลักประกอบไปด้วย เผ่ากะเหรี่ยง ม้ง เมี่ยน ลีซู ลาหู่ อาข่า ลัวะ ถิ่น ขมุ และมลาบรี โดยแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่ม “ชาวเขาดั้งเดิม” เป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานานแล้วและกลุ่ม “ชาวเขาที่เพิ่งอพยพ” เข้ามาในประเทศไทยไม่นาน ส่วนการดำเนินนโยบายกับชนกลุ่มต่างๆ นั้นแตกต่างกันไปภายใต้เงื่อนไขที่รัฐได้สร้างขึ้น ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติ

2. ลักษณะการละเมิดสิทธิกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า

การละเมิดสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าที่ปรากฏให้เห็นในรูปแบบต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมเช่น การคุกคามละเมิดสิทธิโดยผ่านกระบวนการทางกฎหมาย การคุกคามละเมิดสิทธิโดยผ่านการปฏิบัติการ สิทธิในการดำรงชีวิต การตัดสินใจกำหนดอนาคตตนเอง การละเมิดสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านการพัฒนา กล่าวคือสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อาทิ การถูกเหยียดหยาม หรือการอคติทางชาติพันธุ์ การกีดกันในรูปแบบต่างๆ การนำเอาวัฒนธรรมภูมิปัญญาชาวเขาไปทำเพื่อการค้าเพื่อการท่องเที่ยว การแยกเชิงทรัพยากรป่า การถูกมองว่าเป็นภัยสังคมต่อความมั่นคงของชาติ เป็นต้นเหตุของการแพร่ระบาดของยาเสพติด เป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น

เกี่ยวกับการแย่งทรัพยากรนั้น เป็นการแย่งชิงที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกินและอำนาจในการจัดการป่าไม้ เป็นการละเมิดสิทธิโดยผ่านกระบวนการทางกฎหมาย เช่น การประกาศเป็นเขตป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าทับที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน เมื่อมีการประกาศกฎหมายเหล่านี้ กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าส่วนใหญ่ได้กลายเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในป่าอย่างผิดกฎหมายไป

ทั้ง ๆ ที่เคยอยู่อาศัยและตั้งถิ่นฐานทำมาหากินมาก่อนที่รัฐจะประกาศกฎหมาย ผลที่ตามมา คือ การถูกอพยพ หรือถูกจำกัดพัฒนาและถูกข่มขู่จากทางเจ้าหน้าที่รัฐ

ปรากฏการณ์เหล่านี้มักจะเกิดขึ้นขึ้นเสมอกับชาวเขาในประเทศไทย และมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ผลของการอพยพทำให้กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าไร้ที่อยู่อาศัยไร้ที่ดินทำกิน ถูกจำกัดสิทธิถูกคุกคาม การเข้ามาอยู่ในพื้นที่ราบ ทำให้ชาวเขาสูญเสียวิถีชีวิตดั้งเดิม ทั้งประเพณีและวัฒนธรรมความเป็นเผ่าพันธุ์และระบบสังคมดั้งเดิมถูกทำลาย ทำให้ศักยภาพของชุมชนอ่อนแอลงจนไม่สามารถดูแลพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ แก่ชาวเขามากมาย อาทิ การอพยพแรงงาน การติดยาเสพติด ติดโรคเอดส์ เด็กเล็ก เยาวชน และผู้หญิงไร้ที่อยู่อาศัย ขาดอาหาร ขาดคนดูแลเนื่องจากผู้นำครอบครัวถูกทางการจับกุมติดคุก เยาวชนชนเผ่าจำนวนมากถูกระบบใหญ่กลืนกินหลงลืมวิถีชีวิตดั้งเดิมจนไม่สามารถสืบทอดเจตนารมย์บรรพบุรุษได้ ในอนาคตวัฒนธรรมและเอกลักษณ์เหล่านี้อาจจะสูญสิ้นไปเนื่องจากกระแสการครอบงำจากอิทธิพลภายนอกที่เข้มแข็งกว่า

การอคติทางชาติพันธุ์ เป็นปัญหาใหญ่มากสำหรับชนกลุ่มน้อยและสังคมไทยทั่วไป เป็นการละเมิดสิทธิทางสังคมและวัฒนธรรม เห็นได้จากที่ชาวเขาส่วนใหญ่มักจะถูกดูถูก ถูกกล่าวหาอยู่เสมอว่า สกปรก ป่าเถื่อน ไร้การศึกษา ตัดไม้ทำลายป่าต้นน้ำลำธาร ค้ายาเสพติด และเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศชาติ รัฐจึงได้ใช้นโยบายปราบปรามและควบคุมชนเผ่าอย่างเข้มข้นอยู่เสมอ ปัจจุบันยังคงใช้เหตุผลความมั่นคงของชาติ ชนเผ่าค้ายาเสพติด และตัดไม้ทำลายป่าเป็นฐานคิดในการกำหนดนโยบายการพัฒนาชาวเขา ดังจะเห็นได้จากการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชาวเขาแผนแม่บทฉบับที่ หนึ่ง เริ่มใช้ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2535-2539 และแผนแม่บทฉบับที่สอง เริ่ม ปี พ.ศ. 2540-2544 แผนแม่บททั้งสองฉบับ เน้นการควบคุมและปราบปรามกลุ่มชนเผ่า ซึ่งทำให้กลุ่มชนเผ่าถูกกีดกัน ถูกเอารัดเอาเปรียบ ปัจจุบันชนเผ่าส่วนใหญ่ประมาณ 560,000 คนยังไม่ได้รับสัญชาติไทย ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงทรัพยากรรัฐและการได้รับการเคารพและปฏิบัติอย่างเสมอภาคเช่นพลเมืองไทยทั่วไป เช่น การคัดเลือกเป็นทหาร การทำงาน ฯลฯ

กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าถูกจัดเป็นพลเมืองชั้นสอง ไม่มีสิทธิเท่าเทียมคนไทยทั่วไป ถูกกล่าวหา ถูกกดขี่ข่มเหงตลอดเวลา ซึ่งรัฐก็ไม่เคยตระหนักว่าสิ่งที่ทำกับชนเผ่าทั้งหมดเป็นเรื่องของการละเมิดสิทธิมนุษยชน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันรัฐได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่แล้วตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 และในหมวดที่หก ส่วนที่ 8 ได้มีการระบุเกี่ยวกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการดูแลเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในไทย ซึ่งได้มีการพิจารณาและผ่านความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีไปแล้ว ถึงแม้จะมีนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทสิทธิมนุษยชนแห่งชาติก็ตามแต่ก็ไม่มีที่ท่าว่าจะหยุดละเมิดสิทธิชนเผ่าแต่อย่างใด และยังมีหลักประกันว่ากลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าจะไม่ถูกละเมิดสิทธิอีกต่อไป

ชาวเขากับการพัฒนา

ชาวเขา หมายถึง กลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเป็นของตนเอง อาศัยอยู่บนภูเขา มีอาชีพและรายได้จากการเกษตรเป็นหลัก ลักษณะด้านครอบครัว เครือญาติและชุมชนระดับหมู่บ้านของแต่ละเผ่ามีเอกลักษณ์ของตน ซึ่งแตกต่างกันทุกเผ่ายังคงนับถือผีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นส่วนมาก และการแต่งงาน ก็ยังนิยมแต่งงานกันกับคนในเผ่าของตนเองมากกว่าแต่งงานกับคนนอกเผ่าหน่วยงานราชการได้ให้คำจำกัดความ “ชาวเขา” หมายถึงบุคคลที่อยู่ใน 9 เผ่า คือ กะเหรี่ยง แม้ว เย้า มูเซอ ลีซอ อีเก้อ ลัวะ ขมุ และถิ่น ส่วนเผ่าอื่นๆ ไม่ถือว่าเป็นชาวเขา สำหรับชนเผ่าอื่นๆ เช่น ผีตองเหลือง ปะหล่อง ปางตอง คะฉิ่น ไทยใหญ่ มอญ จีนฮ่อ ฯลฯ กลุ่มชนเหล่านี้ถูก เรียกว่า ชนกลุ่มน้อย (Minority Group) หรือกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) อย่างไรก็ตาม นักวิชาการ ด้านมนุษยวิทยาบางท่าน ก็มีความเห็นว่าผีตองเหลือง ปะหล่องและปางตอง น่าจะจัดอยู่ในกลุ่มชนที่เรียกว่า “ชาวเขา” เนื่องจากมีความเจริญในระดับเผ่าพันธุ์เท่านั้น

ประเพณีและวัฒนธรรมของชนชาวเขาจะแตกต่างกันในแต่ละเผ่า แต่ในภาพรวมแล้วจะมีความคล้ายคลึงกันอยู่ไม่น้อย เช่น ในเรื่องลัทธิความเชื่อ และการทำมาหากิน ซึ่งชาวเขา ส่วนมากคือกลุ่มคนเร่ร่อน หาที่ทำกินไปเรื่อยๆ โดยการตัดไม้ทำลายป่า ปลูกพืชต้องห้าม คือฝิ่น ทำไร่เลื่อนลอย เช่น ข้าวโพด ข้าวไร่ พอดินจืด ก็จะพากันย้ายไปหาที่ทำกินแห่งใหม่ ทำให้ต้องสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ไปเป็นจำนวนมาก ปัจจุบัน มีชาวเขาอยู่ในประเทศไทยประมาณ 400,000 คน มีกะเหรี่ยงเป็นชาวเขากลุ่มใหญ่ที่สุดคือมีถึง 200,000 คน (ร้อยละ 52.80 ของประชากรชาวเขา) ชาวเขาที่อาศัย อยู่ในประเทศไทยมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาก่อนชนชาติไทย และ กลุ่มที่อพยพเข้ามาหลังชนชาติไทย นักมนุษยวิทยา ชื่อกอร์ดอน แบ่งชาวเขาในไทยออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียง (Austro Asiatic) มีทิศทางการอพยพจากใต้ขึ้นเหนือ และอาศัยอยู่ในประเทศไทยก่อนชนชาติไทยจะอพยพลงมาตั้งอาณาจักร ได้แก่ ละว้า ขมุ ฮ่อ ถิ่น และ ผีตองเหลือง

2. กลุ่มจีน - ทิเบต (Sino-Tibetan Stock) ที่มีทิศทางการอพยพจากเหนือลงมาใต้ คือ อพยพลงมาจากจีน พม่า ลาว เข้าสู่ประเทศไทย หลังจากที่ชนชาติไทย ได้ตั้งอาณาจักรขึ้นมาแล้ว และกลุ่มนี้ยังแบ่งได้เป็นกลุ่มย่อยอีก 2 กลุ่มคือ

- 2.1 กลุ่มทิเบต - พม่า (Tibeto - Berman) ได้แก่ เผ่าอีเก้อ มูเซอ กะเหรี่ยง

- 2.2 กลุ่มจีนเดิม (Main Chinese) ได้แก่ เผ่าแม้ว และเย้า

การกระจายตัวของชาวเขา

1. ภาคเหนือตอนบน เป็นภูมิภาคที่ชาวเขาอาศัยอยู่มากที่สุด เพราะมีสภาพภูมิอากาศหนาวเย็น มีเทือกเขาสลับซับซ้อนมากมาย สามารถปลูกฝิ่นได้ง่าย และสะดวกต่อการซื้อ ขายฝิ่น ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน น่าน ลำพูน แพร่ พะเยา และลำปาง

2. ภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ ตาก สุโขทัย เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และกำแพงเพชร โดย 2 ใน 3 ของจำนวนชาวเขาในส่วนี้ เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ในจังหวัดตาก

3. ภาคกลางตอนบนและภาคตะวันตก มีชาวเขาอาศัยอยู่ใน 7 จังหวัดคือ กาญจนบุรี อุทัยธานี ราชบุรี เพชรบุรี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และนครสวรรค์ ร้อยละ 95 เป็น ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง

นอกจากนี้ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือที่จังหวัดเลย เป็นจังหวัดเดียวที่มีชาวเขาอาศัยอยู่ ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าแม้วที่อพยพหนีภัยมาจากประเทศลาว จากการกระจายตัวของชาวเขาพบว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของชาวเขาในประเทศไทย เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งมีประชากร รวมประมาณ 200,000 คน จากจำนวนประชากรชาวเขาทั้งสิ้นประมาณ 400,000 คน ทั่วประเทศ

ชาวเขาเผ่าอื่นๆ ที่สำคัญได้แก่ แม้ว มูเซอ เย้า อาข่า(อิก้อ) และลีซอ โดยจะกล่าวถึงชาวเขาเผ่า ที่สำคัญ 6 เผ่า ดังนี้

1. กะเหรี่ยง (Karen)
2. แม้วหรือม้ง (Hmong)
3. มูเซอ [Lahu] (พรานป่า)
4. เย้า (Yao)
5. อิก้อ (Akha) เรียกตัวเองว่า อาข่า
6. ลีซอ (Lisu)

ข้อมูลพื้นฐานชาวไทยภูเขา

1. กะเหรี่ยง

กะเหรี่ยงเป็นชนเผ่าที่จัดได้ว่ามีหลายเผ่าพันธุ์ หลายภาษา มีการนับถือศาสนาที่ต่างกัน แต่กะเหรี่ยงดั้งเดิมจะนับถือผี เชื่อเรื่องต้นไม้ป่าใหญ่ ภายหลังหันมานับถือพุทธ คริสต์ เป็นต้น กะเหรี่ยง มีถิ่นฐานตั้งอยู่ที่ประเทศพม่า แต่หลังจากถูกรุกรานจากสงคราม จึงอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ประเทศไทย กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

1.1 กะเหรี่ยงสะกอ หรือที่เรียกนามตัวเองว่า ปากะญอ หมายถึงคน หรือมนุษย์ กะเหรี่ยงสะกอเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด มีภาษาเขียนเป็นของตนเอง โดยมีมิชชันนารีเป็นผู้คิดค้นดัดแปลงมาจากตัวหนังสือพม่า ผสมภาษาโรมัน กลุ่มนี้หันมานับถือศาสนาคริสต์เป็นส่วนใหญ่

1.2 กะเหรี่ยงโปว์ เป็นกลุ่มที่ค่อนข้างเคร่งครัดในประเพณี พบมากที่ อำเภอ แม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอ อมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ และแถบตะวันตกของประเทศไทย

1.3 กะเหรี่ยงบเว พบที่ อำเภอ ชุนยวม แม่ฮ่องสอน

1.4 ปะโอ หรือตองสูก็มีอยู่บ้าง แต่พบน้อยมากในประเทศไทย

ชนเผ่า "ปากะญอ" เป็นชนเผ่าที่บอกกล่าวถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมา เรียงร้อยเก็บไว้ในแนวของนิทาน อาจจะไม่ใช่หลักฐานที่แน่ชัด แต่ก็พยายาม ที่จะเล่าสืบทอด ให้ลูกหลานได้รู้ถึงความเป็นมาของเผ่าพันธุ์ และวัฒนธรรม เล่ากันตั้งแต่สมัยที่พระเจ้าสร้างโลก พระองค์ได้สร้างมนุษย์ คู่แรก คือ อตัม กับเอวา ทั้งสองคนได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสวน (เอเดน) ที่พระองค์ได้สร้างไว้ทั้งสองได้ทำ ผิดกฎ ของสวรรค์ จึงถูกเนรเทศ ลงมาใช้กรรมอยู่ในโลก จนกระทั่งมีลูกหลานสืบเชื้อสายมาจนถึงทุกวันนี้

วิถีชีวิต

การเกิด

การตั้งครรภ์ เมื่อสตรีกะเหรี่ยงตั้งครรภ์ ก็จะต้องปฏิบัติอย่างระมัดระวังตั้งอย่างเคร่งครัด เพื่อมิให้คลอดบุตรอยากเป็นอันตรายแก่แม่และเด็ก อาหารเป็น เรื่องสำคัญ หญิงมีครรภ์

ต้องไม่รับประทานอาหารที่ไม่คุ้นเคยหรือที่คนอื่นทำมาขาย การดื่มเหล้า เชื่อว่าจะทำให้แท้ง และการกินขนุนจะทำให้ทารก ในครรภ์เกิดมาเป็นโรงผิวหนึ่ง นอกจากนี้ ห้ามหญิงมีครรภ์ไปงานศพและคนในหมู่บ้านก็จะช่วยกันระมัดระวังมิให้เกิดเหตุการณ์ใดๆ มารังควานหญิงมีครรภ์ เช่น ไม่ล้มต้นไม้ขวางทางเดินไว้ เพราะจะทำให้ผู้ไปพบคลอดบุตรยาก ต้องปัดรังควานหรือขอขมากันด้วยไก่หนึ่งตัว

การดูแลสุขภาพสุขภาพของหญิงกะเหรี่ยงตั้งครรรภ์

ในด้านการดูแลสุขภาพให้มีความแข็งแรงนั้นได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากบรรพบุรุษเดิมเช่นเดียวกับเผ่าอื่นๆ คือ เริ่มตั้งแต่เด็กที่อยู่ในท้องมารดา จนถึงวัยชราภาพ ซึ่งจะเห็นได้จากจะมีข้อห้ามและข้อพึงปฏิบัติทั้งบิดา และมารดาจะมีข้อห้ามและข้อปฏิบัติ ดังนี้

1. ห้ามกินตัวอ่อนของตัวต่อ
2. ห้ามกินอาหารที่มียาง เช่น เผือก ขนุน
3. ห้ามกินเนื้อหมูป่าและสัตว์ที่ถูกเสือกัดตาย
4. ห้ามนอนหลับมากเกินไปและทำงานหนักเกินไป

เนื่องจากปัจจุบัน ความเจริญเริ่มเข้าสู่ชนบทการพัฒนาเริ่มเกิดขึ้น จึงทำให้ความเชื่อวัฒนธรรมต่าง ๆ เริ่มลดน้อยลงไป ส่วนใหญ่กะเหรี่ยงในสมัยนี้จะนิยม ไปคลอดบุตรในโรงพยาบาล เพราะถือว่าสะดวกสบาย ไม่วุ่นวายเหมือนแต่ก่อน ยังมีเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามา ยิ่งทำให้เข้ามาคลอดบุตร ในเมืองกันมากขึ้น

การแต่งงาน

สู่ขอ (เอาะ เม)

เรื่องราวของการสู่ขอมีลักษณะดังนี้ เมื่อเป็นที่รับรู้แล้วว่าหญิงชายรักชอบพอกัน พ่อแม่และญาติพี่น้องของฝ่ายหญิงก็จะส่งคนไปหาฝ่ายชาย เพื่อสอบถามให้แน่ใจว่าฝ่ายชายรัก และยินดีที่จะแต่งงานกับฝ่ายหญิงจริงหรือไม่ หากฝ่ายชายรักชอบพอกัน และยินยอมที่จะแต่งงาน กับฝ่ายหญิง ก็จะมีการนัดหมายวันเวลาทำพิธีแต่งงานกันในเวลานั้น (ตามหลักประเพณีกะเหรี่ยงฝ่ายหญิงจะต้องเป็นฝ่ายไปขอฝ่ายชาย)

การหมั้นหมาย (เตอะ โหล)

เมื่อฝ่ายชายตกลงปลงใจว่าจะแต่งงานกับฝ่ายหญิงและนัดหมายวันเวลาแต่งงานที่แน่นอนแล้วฝ่ายชายก็ส่งเถ้าแก่ไปทำพิธีหมั้นหมาย

ฝ่ายหญิงก่อนวันแต่งงานในพิธีฝ่ายหญิงจะฆ่าไก่ 2 ตัว ในกาารุทำอาหารเพื่อเลี้ยงรับรองเถ้าแก่ของฝ่ายชายและ วันรุ่งขึ้น ก็จะมีนัดหมายวัน เวลา ที่ฝ่ายชาย จะมาหาฝ่ายหญิงเพื่อทำพิธีแต่งงานต่อไป

หมั้นแรกทำพิธี (เตาะ เตาะ)

เตาะเตาะ คือหมั้นตัวแรกที่ใช้ฆ่าในพิธีแต่งงาน และจะนำเนื้อหมูมาเอาไว้เป็นเครื่องบูชาเพื่อขอเทวดามาอวยพรเจ้าบ่าวเจ้าสาวและผู้ร่วมงาน ทุกคน เมื่อถึงเวลาออกเดินทางไปสู่หมู่บ้านเจ้าสาว เถ้าแก่ของเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวจะลงไปอยู่พร้อมกันที่พักหน้าหมู่บ้าน และจะปูเสื่อเพื่อนั่งปรึกษาหารือกัน จากนั้น เถ้าแก่จะทำพิธีรินเหล้าและอธิฐานขอพร เมื่อเสร็จพิธีก็จะออกเดินทาง โดยมีเจ้าบ่าวและเพื่อนๆของเจ้าบ่าว ร่วมเดินทางกันอย่างพร้อมเพรียงกัน เมื่อเดินทางมาถึงบ้านเจ้าสาวเพื่อนบ้านของเจ้าสาวก็จะคอยต้อนรับ โดยจะให้ไปพักที่พักชั่วคราว บริเวณหน้าบ้าน เพื่อทำ

พิธีตีหม้อ เสร็จพิธีตีหม้อหัวหม้อ (หม้อขวดแรกที่ใช้ตีหม้อในพิธี) หลังจากนั้น ก็จะขึ้นไปสู่บ้านเจ้าสาว เพื่อพักผ่อน และตีหม้อพร้อมกับขับลำนำโต้ตอบกันระหว่างเพื่อนเจ้าบ่าวที่เป็นคนต่างถิ่นและเพื่อนเจ้าสาวที่เป็นคนต่างถิ่นและเพื่อนเจ้าสาวที่เป็นคนในถิ่น ในขณะเดียวกัน ญาติพี่น้องของเจ้าสาวก็จะทำการฆ่าหมูเพื่อทำอาหาร สำหรับเลี้ยงต้อนรับแขก ที่มาในงานทุกคน รวมถึงเพื่อนเจ้า บ่าวที่มาจากต่างถิ่นมารับประทานอาหารร่วมกัน เสร็จแล้วก็จะเป็นเวลาส่วนตัวของแต่ละคน ที่จะพักผ่อนนอนหลับ หรือเยี่ยมเยียน เพื่อนบ้านอื่นๆ และขับลำนำโต้ตอบกัน

ไกขอพรระหว่างเดินทางกลับ (ขอ โจ้ ลอ)

ฝ่ายหญิงก็จะทำการฆ่าไก่ 2 ตัว ต้มให้สุกแล้วห่อให้เถ้าแก่และเพื่อนของเจ้าบ่าว นำกลับไปเพื่อเป็นอาหาร เมื่อออกจากหมู่บ้านของเจ้าสาว ซึ่งระหว่างทางจะหยุดอยู่ข้างทาง เถ้าแก่จะทำพิธีถวายอาหารแด่เทพยดาเพื่อเป็นการอวยพรแก่ผู้ร่วมเดินทาง ให้ได้รับความปลอดภัย จากภัยอันตรายทั้งหลาย และกลับถึงบ้านโดยสวัสดิภาพ จากนั้นทุกคนที่มาด้วยกัน จะต้องช่วยกันกินไก่กับข้าวให้หมด พอกลับถึงบ้านแล้ว ทุกคนก็จะมา รวมกันตัวกันตรงจุดหน้าบ้านของเจ้าบ่าว ก่อนที่จะแยกย้ายกันกลับบ้านของตน แล้วเถ้าแก่ก็จะทำพิธีตีหม้อหัวหม้ออีกครั้งเป็น ครั้งสุดท้าย วันรุ่งขึ้น เพื่อนบ้านทุกคนจะหยุดงาน ซึ่งถือเป็นข้อห้ามเรียกข้อห้ามนี้ว่า ดี เทาะ โคะ เบล

การผูกขวัญร่วมกันระหว่างเจ้าบ่าวและเจ้าสาว (กี ซี จือ)

หลังจากอยู่ร่วมกันนานสามวันสามคืนแล้ว พ่อแม่ของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะทำพิธีผูกขวัญให้ โดยจะผูกขวัญร่วมกันระหว่างเจ้าบ่าวและเจ้าสาว ซึ่งการผูกขวัญร่วมกันนี้มีความหมายว่า ทั้งสองคนได้กลายเป็นหนึ่งอัน เดียวกันแล้วตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

การตาย

ในหมู่บ้านหากมีผู้คนในหมู่บ้านเสียชีวิตลง เพื่อนบ้านทุกคนจะหยุดงานเพราะถือเป็นข้อห้าม ซึ่งเรียกว่า "ดีปกาศะลอมหา" คือข้อห้ามสำหรับวิญญาณ ที่หลุดหายไป ทุกคนในหมู่บ้านจะหยุดทำงานเพื่อที่จะมาในงานของผู้ตาย ชั้นแรกญาติพี่น้องก็จะอาบน้ำศพ และนำเสื้อผ้าใหม่ๆ มาสวมใส่ให้เสร็จแล้วก็จะห่อศพด้วยเสื่อตีข้าว และเตรียมสัมภาระให้แก่ศพ หลังจากห่อศพแล้วจะหาไม้ไผ่หนึ่งท่อน ยาวนำมาผ่าออกเป็น 4 ซีกเท่าๆกัน ครึ่งท่อนแล้วง่าลงบนศพ เพื่อยึดศพให้แน่น เรียกไม้ไผ่ท่อนนี้ว่า ไม้ง่ามศพ จากนั้นก็นำเสื้อผ้า ของศพที่ญาติพี่น้องมอบให้ แขนงไว้ที่ปลายท่อนไม้ไผ่ เสื้อผ้า และข้าวของของศพนี้เรียกว่า "ปวา ซี อะ กือ" มีความหมายว่า "สัมภาระศพ" เป้าหมายการเตรียมสัมภาระของศพนี้ ก็เพื่อทำความร่มรื่นให้ศพ ขณะเดินทางกลับไปยังโลกหน้า

เนื่องจาก ปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนไป จากที่เคยทำพิธีแบบดั้งเดิมจึงหาช่างงานศพแบบดั้งเดิมได้ยากมากขึ้น จะเห็นได้อย่างง่ายๆ เช่น เสื่อตีข้าวที่ใช้ห่อศพ ได้มีการเปลี่ยนมาใช้เป็นโลงศพแทน และพิธีการประกอบทางศาสนา อย่างการขับลำนำหรือ"อีทาปวาซี"แทบจะไม่ทำกันคนรุ่นหลัง เนื่องจาก การทำพิธีแบบดั้งเดิมต้องใช้เวลานาน ในสังคมปัจจุบัน ต้องเร่งรีบ จึงมีการย่นระยะเวลาในจุดนี้ ทำให้ส่วนสำคัญของพิธีได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นแบบใหม่ คือ รวดเร็ว และลดขั้นตอนของบางอย่างไป

การแต่งกาย

กะเหรี่ยงในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กะเหรี่ยงสะกอ กะเหรี่ยงโป และ อีก 2 กลุ่ม คือคะยา หรือบะเว และตองสู หรือพะโอ กะเหรี่ยงกลุ่มต่างๆ มีวัฒนธรรมคล้ายคลึง

กัน แต่การแต่งกายของแต่ละกลุ่ม มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ฉะนั้น ลักษณะการแต่งกาย จึงเป็นส่วนหนึ่ง ที่สามารถบ่งชี้ให้เห็นได้ชัดเจนถึงเอกลักษณ์ของกะเหรี่ยงแต่ละที่ แต่ละกลุ่ม

ปัจจุบัน กลุ่มกะเหรี่ยงที่ยังคงสวมใส่เครื่องแต่งกายประจำเผ่าในวิถีชีวิตปกติ มีเพียงกลุ่มโป และสะกอเท่านั้น ส่วนกลุ่มคะยาและตองไม่สวมใส่ชุดประจำเผ่า ในชีวิตประจำวันแล้ว กะเหรี่ยงแต่ละกลุ่ม นอกจากจะมีการแต่งกายที่แตกต่างกัน กะเหรี่ยงกลุ่มเดียวกันแต่อยู่ต่างพื้นที่ ก็มีลักษณะการแต่งกาย ไม่เหมือนกันด้วย เช่น กะเหรี่ยงโปแถบอำเภอแม่เสด็จ จังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่งกายมีสีสันมากกว่าแถบจังหวัดเชียงใหม่ อย่างไรก็ตาม กลุ่มกะเหรี่ยงสะกอ และโปในทุกจังหวัดของประเทศไทย ยังคงรักษาลักษณะร่วมที่แสดงสถานะของหญิงสาว และหญิงแม่เรือน เช่นเดียวกัน คือหญิงทักว้ายที่ยังไม่ได้แต่งงาน ต้องสวมชุดยาวสีขาว (เซ ควา) เมื่อแต่งงานแล้วจะต้องเปลี่ยนมาเป็นสวมใส่เสื้อสีดำ หรือที่เรียกว่า "เซ โม ชู" และผ้าถุงคนละท่อนเท่านั้น ห้ามกลับไปสวมใส่ชุดยาวสีขาวอีก ส่วนผู้ชายทั้งกลุ่มโป และสะกอแถบภาคเหนือมักสวมกางเกงสีดำ และสีน้ำเงิน หรือกรมท่า ในขณะที่แถบจังหวัดตาก และอำเภอเถลี จังหวัดลำพูน มักสวมโสร่ง ลักษณะเสื้อผู้ชายวัยหนุ่มใช้สีแดงทุกกลุ่ม แต่มีลวดลายมากน้อยต่างกัน การแต่งกายในโอกาสพิเศษ เช่น พิธีปีใหม่ พิธีแต่งงาน เน้นสวมใส่เสื้อผ้าใหม่

2. แม้วหรือม้ง (Hmong)

ยังไม่มีผู้ใดสามารถสรุปได้ว่าชนชาติม้งมาจากที่ไหน แต่สันนิษฐานกันว่าม้งคงจะอพยพมาจากที่ราบสูงทิเบต ไช่ปี้เรีย และมองโกเลีย เข้าสู่ประเทศจีน และตั้งหลักแหล่งอยู่แถบกลุ่มแม่น้ำเหลือง (แม่น้ำฮวงโห) เมื่อราว 3,000 ปีมาแล้ว จนกระทั่ง ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 17 ราชวงศ์แมนจู (เหิง) มีอำนาจในประเทศจีน กษัตริย์จีนในราชวงศ์เหิงได้เปลี่ยนนโยบายเป็นการปราบปราม เพราะเห็นว่าม้งที่เป็นผู้ชายส่วนใหญ่แล้วรูปร่างหน้าตาคล้ายกับคนรัสเซีย ทำให้คนจีนคิดว่า ม้งเป็นคนรัสเซีย จึงเป็นเหตุให้มีการปราบปรามม้งเกิดขึ้น โดยให้ชาวม้งยอมจำนน และยอมรับวัฒนธรรมของจีน และอีกประการหนึ่งคือเห็นว่า ม้งเป็นพวกอนารยชนแห่งขุนเขา (คนป่าเถื่อน) จึงได้มีการต่อสู้กันอย่างรุนแรงในหลายแห่ง

ในที่สุด ชาวม้งประสบกับความพ่ายแพ้ สูญเสียพลรบ และประชากรเป็นจำนวนมาก ในที่สุด ม้งก็เริ่มอพยพถอยร่นสู่ ทางใต้ และกระจายเป็นกลุ่มย่อยๆ กลับขึ้นอยู่บนที่สูงป่าเขา ในแคว้นสิบสองจุไทย สิบสองปันนา และอีกกลุ่มได้อพยพไปตามทิศตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรลาว บริเวณทุ่งไหหินเตียนเบียนฟู โดยมีหัวหน้าม้งคนหนึ่ง คือ นายพลวังปอ ได้รวบรวมม้ง และอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อประมาณ พ.ศ. 2400 เศษ เป็นต้นมา

ปัจจุบันชาวม้งส่วนใหญ่ในประเทศไทย ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามภูเขาสูง หรือที่ราบเชิงเขา ในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน แพร่ ลำปาง กำแพงเพชร เลย พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย และตาก มีจำนวนประชากรทั้งสิ้นประมาณ 151,080 คน

วิถีชีวิต

การเกิด

ในอดีตม้งมีความเชื่อว่า การตั้งครรภ์เกิดจากผีพ่อแม่แม่ให้เด็กมาเกิด เวลาใกล้คลอดหญิงมีครรภ์จะไม่นอนโดยลำพัง จะต้องมีเพื่อนไปด้วย อย่างน้อย 1 คน การคลอดบุตรเป็นไปตามธรรมชาติ โดยหญิงตั้งครรภ์จะนั่งอยู่บนม้านั่งขนาดเล็ก หน้าห้องนอนเอนตัวพิงสามี ปิดประตูบ้านห้ามเด็ก เข้าไปยุ่งในบ้าน

หลังจากคลอดเสร็จจะทำความสะอาดเด็ก ตัดรกด้วยกรรไกร ถ้าเป็นเด็กชายจะนำรกไปฝังไว้ที่เสากลางบ้าน ซึ่งเป็นเสาที่มีผีเสือกติดอยู่ เพราะ เด็กผู้ชายควรจะรู้เรื่องผี ถ้าบุตรเป็นหญิงจะฝังรกไว้ใต้แคร่นอนของมารดา เพราะต้องการให้ลูกสาวรู้จักรักษานวลสงวนตัว และรู้จักการบ้านการเรือน

เด็กที่เกิดได้ 3 วัน บิดาจะทำพิธีตั้งชื่อ โดยต้องนำไก่มาเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ 2 ตัว และขอบคุณผีพ่อแม่ที่ส่งเด็กมาเกิด พร้อมทั้งบอกผีบ้าน ขอให้คุ้มครองเด็ก และรับไว้เป็นสมาชิกของครอบครัวของวงศ์ตระกูล

ม้งเชื่อว่าถ้าเด็กที่เกิดมายังไม่ครบ 3 วัน ยังไม่เป็นมนุษย์ หรือยังเป็นลูกผีอยู่ จึงยังไม่ตั้งชื่อให้ หากเด็กนั้น ตายลงจะไม่ทำบุญศพให้ตาม ประเพณี และสามารถนำไปฝังได้เลย

ในปัจจุบัน ผู้ใหญ่บางคนยังมีความเชื่อนี้อยู่ แต่ม้งที่ได้รับการศึกษา จะไม่ค่อยมีความเชื่อเช่นนี้ แต่เด็ก หรือบุตรที่เกิดมา จะต้องมีการทำพิธีตาม ประเพณีของม้งทุกประการ ส่วนการเกิดในปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่จะไปคลอดที่โรงพยาบาลเท่านั้น ม้งจะไม่คลอดเองตามธรรมชาติ เนื่องจากเกรงว่า อาจจะมี เกิดอันตรายต่อหญิงตั้งครรภ์ได้ด้วย

การแต่งงาน

การจีบ

หลังจากว่างงานหลังฤดูเก็บเกี่ยว หนุ่มสาวมักจะหาโอกาสเกี่ยวพาราสิในเวลาค่ำคืน หนุ่มสาวมักมีข้อห้ามที่จะไม่เกี่ยวพาราสิ กับคนแซ่เดียวกัน หรือตระกูลเดียวกัน เพราะถือว่าเป็นพี่น้องกัน สำหรับโอกาสที่ดีที่สุด คือเทศกาลปีใหม่ มั่งทั้งชายหนุ่ม และหญิงสาวจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสวยสดงดงาม ที่ได้รับการจัดเตรียมมาตลอดทั้งปี ชายหนุ่มและหญิงสาวจะจับคูโยนลูกบอล หญิงสาวที่ยังไม่มีคู่จะเป็นคนเข้าไปทักชายหนุ่มที่ตนรู้จัก หรือชอบพอ และยื่นลูกบอลให้เป็นการขอเล่นโยนลูกบอลด้วย หากชายหนุ่มคนใดไม่ชอบพอหญิงสาวคูโยนของตน ก็จะหาทางปลีกตัวออกไปโดยมิให้เสียมารยาท ระหว่างเล่นโยนลูกบอลไปมาจะสนทนาไปด้วย หรืออาจเล่นเกม โดยตกลงกันว่าใครรับลูกบอลไม่ได้ต้องเสียค่าปรับเป็นสิ่งของ หรือเครื่องประดับ ให้กับฝ่ายตรงข้าม การเสียค่าปรับแก่กันและกัน จะเป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งคู่ได้พบกัน และเกี่ยวพาราสิกันในตอนกลางคืน ซึ่งจะกระทำที่บริเวณนอกบ้าน ของฝ่ายหญิง เพราะการเกี่ยวพาราสิในบ้านถือเป็นการผิดผี และรบกวนผู้ใหญ่ หรือเป็นการไม่ให้เกียรติญาติฝ่ายหญิงโดยวิธีการปฏิบัติเช่นนี้ จึงมีผู้ขนานนามมั่งว่า ผู้ไม่อึมในรัก ปัจจุบันยังคงนิยมวิธีนี้อยู่

การหมั้น

ในอดีตการหมั้นของมั่ง จะนิยมหมั้นระหว่างญาติลูกพี่ลูกน้องต่างแซ่กัน การหมั้นจะกระทำตั้งแต่บุตรของทั้งสองฝ่ายมีอายุประมาณ 1 เดือน ทางฝ่ายชาย เป็นผู้ไปหมั้น โดยนำสิ่งของตาม ธรรมเนียมไปมอบให้บิดามารดาของฝ่ายหญิง โดยทั้งสองฝ่ายให้คำมั่นสัญญาต่อกันว่า ถ้าบุตรโตเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว จะให้แต่งงานกัน ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิด สัญญาจะต้องเสียค่าปรับให้คู่สัญญาตามธรรมเนียมการหมั้น ปัจจุบัน มั่งยังคงยึดถือปฏิบัติกันอยู่ แต่พบน้อยมาก

การสู่ขอ

ในอดีตมั่งจะหาภรรยาให้กับบุตรชายของตน หากรู้ว่าบุตรชายไปชอบหญิงสาวลูกของใคร ถึงกับต้องการไว้เป็นภรรยา บิดาจะไหว้ผีด้วยรูป 7 ดอก และต้มไก่เช่นผี โดยอธิษฐานว่าหากบุตรของตนแต่งงานกับ หญิงสาวแล้ว จะอยู่เย็นเป็นสุขร่ำรวยมีเงินมีทองหรือไม่ ขอให้ผีตอบโดยคุณลักษณะดี หรือไม่ดีที่ลิ้นไก่ และกระดุกขาไก่ที่ตนเช่นไหว้ ถ้าได้ลักษณะเป็นมงคลก็จะจัดเถ้าแก่ 2 คน ไปสู่ขอหญิงสาว ซึ่งในการไปสู่ขอนั้น จะให้บุตรชาย ที่จะไปแต่งงานไปกับเพื่อนพร้อมกับเถ้าแก่ เพื่อให้ชายหนุ่ม และหญิงสาวซึ่งจะแต่งงานได้พบปะซึ่งกันและกัน เพื่อตกลงใจขั้นสุดท้าย มั่งนิยมไปสู่ขอ ในเวลาเย็นหลังจากเลิกทำงาน

ในทางตรงกันข้ามหากฝ่ายหญิงสาวปฏิเสธการสู่ขอในครั้งนี้ หากฝ่ายชายมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะสมรสกับหญิงสาว แม้จะถูกปฏิเสธ การสู่ขอ ไปแล้ว 1 ครั้ง ก็จะพยายามไปสู่ขออีกถึง 2 ครั้ง หากไม่สำเร็จก็เลิกกันไปเอง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้มั่งบางหมู่บ้าน ไม่นิยมการสู่ขอแต่นิยมการนัด หรือหนีตามกัน เมื่อทำมาหากินมีเงินทองแล้วจึงไปสู่ขอ และจัดพิธีแต่งงานในคราวเดียวกัน

การตาย

มั่งเชื่อว่าพิธีศพที่ครบถ้วนถูกต้อง จึงจะส่งวิญญาณผู้ตายไปสู่สุคติ และควรที่จะตายในบ้านของตน หรือบ้านญาติเมื่อทราบแน่ชัดว่า ใกล้เสียชีวิตแล้ว บรรดาญาติสนิทจะมาชุมนุมพร้อม

เพียงกัน เพื่อที่จะได้มาดูแลคนที่ใกล้จะเสียชีวิต มั่งมีความเชื่อว่าการตายในบ้านของตนเองนั้น เป็นผู้มีบุญมาก เพราะได้เห็นลูกหลานของตนเองก่อนตาย ผู้ตายจะได้นอนตายตาหลับพร้อมกับหมดห่วงทุกอย่าง เมื่อแน่ใจว่าสิ้นลมหายใจแล้ว ญาติจะยิงปืนขึ้นไปบนฟ้า 3 นัด เป็นสัญญาณบอกว่ามี การตายเกิดขึ้นในบ้านหลังนั้น ชาวบ้าน หรือญาติใกล้เคียงจะมาช่วยกันจัดงานให้กับผู้ตาย

ในคืนนี้จะมีบรรดาเพื่อนบ้าน หรือญาติพี่น้องมารวมตัวกัน เพื่อที่จะฟังการสวดด้วย วันที่จะนำศพไปฝัง ช่วงเช้าจะให้ลูกหลานของผู้ตาย จะทำความสะอาดศพ อีกครั้ง โดยจะล้างมือของ ศพให้ครบทุกคน และมีการฆ่าวัวเพื่อบูชาศพ เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วญาติจะนำคานมาหามศพไปฝังใน สุสาน ญาติพี่น้อง จะไว้ทุกข์ ให้ผู้ตายประมาณ 13 วัน โดยไม่มีการแต่งตัวเป็นพิเศษ คงเป็นไป ตามปกติ แต่ห้ามปฏิบัติกิจบางอย่างซึ่งจะทำให้ผู้ตายไปเกิดไม่ได้ กล่าวคือ ห้ามซักเสื้อผ้า และหิวผม ถ้าสามี หรือภรรยาตาย ห้ามแต่งงานใหม่ในทันที จนกว่าจะพ้น 13 วันไปแล้ว เพราะจะทำให้ผู้ตายมี ความกังวลในสามี หรือภรรยาของตน ในปัจจุบัน มั่งยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมนี้ไว้ไม่มีการเปลี่ยนแปลง จะเปลี่ยนก็คือมีการนำศพมาบรรจุไว้ในโลงศพ เพื่อให้แขกที่มา แสดงความเสียใจ จะได้มี ความรู้สึกที่ดีไป ด้วยส่วนในอดีตนั้นไม่มีการนำศพมาใส่โลง และจะนำมาใส่แคร่ไม้แทน

การแต่งกาย

อดีต ผู้หญิงดั้งเดิมจะใส่ชุดมั่งมีด้วยกัน 2 ชุดเท่านั้นคือจะประกอบด้วย ชุดที่มีเสื้อ และกางเกง และอีกชุดก็จะเป็นเสื้อและกระโปรงสีขาว เท่านั้น

1. แบบชุดที่ 1 เสื้อสีดำแขนยาวปลายแขนเสื้อมีการปักลวดลายสวยงาม ด้านหน้าจะผ่ากลางปล่อยسابเสื้อ ทั้งสองข้าง แล้วปักลวดลายพร้อมตกแต่งด้วยผ้าสีต่างๆ ส่วน กางเกงนั้นจะเป็นสีน้ำเงินหรือสีดำทรงจีน

2. แบบชุดที่ 2 เสื้อสีดำแขนยาวปลายแขนเสื้อมีการปักลวดลายสวยงาม ด้านหน้าจะผ่ากลางปล่อยسابเสื้อ ทั้งสองข้างปักลวดลายและตกแต่งด้วยผ้าสีต่างๆ ด้านหลังตัวเสื้อ จะติดปกเสื้อไว้ มั่งขวนิยมเอาปกเสื้อ ด้านที่สวยไว้ข้างใน หากเวลาต้องการดูลายปกเสื้อนั้นจะต้อง พลิกดู ส่วนกระโปรงจะเป็นสีชาวล้วนจับจีบรอบ

ปัจจุบัน การแต่งกายของมั่ง ได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและเทคโนโลยีที่ เปลี่ยนแปลงไป ระยะเวลาเพียงไม่กี่ปีมานี้ มั่งได้พัฒนาเรื่องชุดมั่งไปเรื่อย อย่างไม่มีทางหยุดยั้งได้ อีก 5 ปี มั่งก็จะไม่มีชุดมั่งที่แท้จริงได้ เพราะมั่งมีการเปลี่ยนแปลงชุดอยู่ตลอดเวลา

3. มูเซอ(Lahu)

คำว่า “มูเซอ” เป็นคำภาษาไทยใหญ่ ซึ่งคนไทยเรานำมาใช้เรียกชนชาวเขาเผ่าหนึ่ง ซึ่งเรียกตนเองว่า “ล่าหู่” มูเซอในความหมายของคนไทย หมายถึง มูเซอดำ (ล่าหู่ณะ) มูเซอแดง (ล่าหู่ณี) และมูเซอกุ้ย หรือมูเซอเหลือง (ล่าหู่ณี)

ถิ่นกำเนิดของมูเซออยู่ใกล้เขตแดนประเทศธิเบตแล้วจึงอพยพเคลื่อนย้ายไปทาง ตอนใต้ของยูนนาน ภายหลังพวกมูเซอมีความเกี่ยวข้องกับ กลุ่มชนเชื้อชาติโลโล ซึ่งก็มาจากธิเบต และอพยพไปอยู่ทางใต้ของประเทศจีน จะเห็นได้ว่ามีลักษณะบางสิ่งบางอย่างที่คล้ายกับพวกลีซอ และอีก้อ

ภาษาพูดของมูเซอจัดอยู่ในตระกูลจีน – ธิเบต มีลักษณะเป็นภาษาคำโดด ไม่มีเสียง พยัญชนะสะกด แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือกลุ่มภาษา “ล่าหู่ณะ” (มูเซอดำ) และกลุ่มภาษา “ล่า

หุ้ม” (มุเซอเหลือง) และในการติดต่อสื่อสารระหว่างมุเซอกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งอีก้อ ลีซอ จินฮ่อ พวกนี้มักจะใช้ภาษาถิ่น “มุเซอดำ”

การแบ่งกลุ่ม

มุเซอแบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้ 4 กลุ่ม ได้แก่

1. มุเซอดำ เรียกตนเองว่า ละหู่ณะ อาจกล่าวได้ว่าพวกนี้เป็นมุเซอดั้งเดิมที่อพยพมาจากทางตะวันออกเฉียงเหนือของเมียนมาร์และยูนนาน
2. มุเซอแดง น่าจะถือได้ว่าเป็นสาขาที่แตกต่างจากมุเซอดำ พวกนี้เรียกตนเองว่า ละหู่ณีย่า ที่เรียกว่ามุเซอแดงนั้น มีความหมาย 2 ประการ คือหมายถึงแถบสีแดงผืนผ้าของผู้หญิง หรืออาจหมายถึงพรานป่าก็ได้
3. มุเซอฉิม หรือมุเซอเหลือง ซึ่งคนไทยและไทยใหญ่เรียกว่ามุเซอกุย พวกนี้เป็นมุเซอที่มาจากทางใต้แบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้ 4 กลุ่ม คือมุเซอชินะตอ มุเซอชีอะ ดออะกา ทั้ง 2 กลุ่มนี้อยู่ทางใต้ของยูนนาน อีก 2 กลุ่มคือ มุเซอชีบาหลาและมุเซอชีบาเกียว อาศัยในรัฐเชียงตุง รัฐฉานในเมียนมาร์และในประเทศไทย
4. มุเซอเฉล เรียกว่าตัวเองว่า นะเหมียว มาแต่ครั้งที่ยังตั้งหลักแหล่งอยู่ในยูนนาน และเพิ่งมาเรียกตนเองว่ามุเซอเฉล ก็เมื่ออพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย คนไทยเรียกพวกนี้ว่า มุเซอดำ โดยดู จากลักษณะการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดสีดำ มุเซอเฉลในประเทศไทยมี 3 กลุ่ม มุเซอพะคอ มุเซอนะมือ และมุเซอมะเหลาะ (มะลอ) 1

ปัจจุบัน ประเทศไทยมีชนเผ่าลาหู่อาศัยอยู่ราว 1.5 แสนคน โดยกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ตามแนวชายแดนไทย - พม่ากว่า 800 หมู่บ้าน พื้นที่ที่มีชาวลาหู่อาศัยอยู่มากได้แก่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และลำปาง โดยเฉพาะตามพื้นที่ติดชายแดน ส่วนใหญ่แล้วชนเผ่าลาหู่ มักจะอาศัยปะปนกับชนเผ่าอื่น ๆ หรือคนไทย มีเพียงส่วนน้อยที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มหรือเป็นหมู่บ้าน เผ่าลาหู่ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย คือ ลาหู่แดง ซึ่งมีการนับถือผี โดยโตโบหรือผู้นำทางศาสนา ส่วนลาหู่ดำหรือลาหู่เหลือง ก็มีการนับถือผีเช่นกัน นอกจากนี้ เผ่าลาหู่ก็ยังมี การนับถือศาสนาคริสต์ อีกด้วย

วิถีชีวิต

การเกิด

ชาวลาหู่ มีข้อห้ามสำหรับหญิงตั้งครรภ์ คือ ห้ามแบกหิ้วภาชนะใดๆ เพราะเชื่อว่าจะทำให้แท้งลูก และ ห้ามไปอยู่ใต้ต้นมะละกอ เพราะเชื่อว่า จะทำให้แม่ไม่สบาย และจะส่งผลให้ลูกในท้องไม่สบายด้วย เมื่อครบกำหนดคลอด ต้องคลอดที่บ้าน โดย คนทำคลอดส่วนใหญ่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นผู้หญิง และมีประสบการณ์ในการทำคลอด ซึ่งตามธรรมเนียมแล้ว พ่อแม่เด็ก ต้องให้เงินแก่คนที่มาทำคลอด

ปัจจุบันเมื่อมีการตั้งท้อง แม่เด็กจะไปฝากท้องที่อนามัย หรือโรงพยาบาล และการคลอดลูกก็จะเป็นไปตามวิธีการของแพทย์แผนปัจจุบัน

การแต่งงาน

การเริ่มพิธีการแต่งงานทางฝ่ายชายเป็นฝ่ายไปสู่ขอก่อน แล้วฝ่ายหญิงยินยอมหรือยอมรับเป็นการเสร็จพิธีสู่ขอ ทางฝ่ายเจ้าบ่าวก็นัด วัน ที่มาทำพิธีแต่งงาน แล้วฝ่ายเจ้าบ่าวกลับไปหาสิ่งของที่จะไปสู่ขอ วันแต่งงาน จะมีพ่อสื่อทั้งฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาว เป็นผู้ดำเนินการ งานแต่งงาน

วันรุ่งขึ้น เจ้าบ่าวเจ้าสาวต้องตักน้ำและผ้าฟืนด้วยกัน ในส่วนของการกินเลี้ยง ชาวลาหู่เรียกว่า แคะจะเว ถ้าเจ้าบ่าวเจ้าสาวมีฐานะ ก็จะเลี้ยงหลังวันแต่งงาน แต่ถ้ายังมีเงินไม่พอ ก็แต่งไปก่อนแล้ว มาเลี้ยงทีหลัง

การหย่าเป็นเรื่องที่ธรรมดาของลาหู่ เช่น หากพ่อแม่ผู้หญิงรู้สึกว่าคุณเขยพูดกันไม่รู้เรื่อง ก็อาจจะบังคับให้ลูกสาวเลิก และให้ลูกสาวไปอยู่ที่อื่น กรณีอย่างนี้ถ้ามีสิ่งของมากเท่าไรก็ต้องให้ทางฝ่ายผู้ชาย ส่วนผู้หญิงไม่มีสิทธิ์ที่จะได้เพราะทางฝ่ายผู้หญิงเลิกเอง ถ้ากรณีนี้มีลูกแล้ว สามีกับภรรยาทั้งสองฝ่ายยินยอมจะหย่ากันแล้วสิ่งของก็ต้องแบ่งเป็นสามส่วนเท่า ๆ กัน หนึ่งเพื่อลูก สองสามสามี และภรรยา ส่วนลูก ใครจะดูแลก็ได้สามี หรือภรรยา

การตาย

เมื่อมีคนตาย คนในหมู่บ้านทุกครั้งเรือนจะต้องนำข้าวสาร 1 ถ้วย และเทียนไข 1 เล่มไปให้กับญาติพี่น้องคนตาย และญาติพี่น้องคนตาย ต้องฆ่าไก่ 1 ตัว ทำพิธีเอาปีกไก่และขาไก่เสียบไม้นำไปวางไว้ข้าง ๆ ศพ ซึ่งมีความเชื่อกันว่า ปีกไก่จะทำให้วิญญาณนั้นขึ้นไปสู่สวรรค์ ส่วนขาไก่จะทำให้วิญญาณนั้นเชื่อน้ำดื่มและเขี้ยวอาหารกินได้ และต้องมีไม้กวาดจำลอง 3 มัด ทำมาจากหญ้า คานำไปวางตรงหัว ตรงเอว และตรงเท้าของศพ ตำแหน่งละมัดเพื่อไม่ให้ศพฟื้นขึ้นมา เมื่อครบ 15 วัน หลังการตาย พวกพี่น้องจะต้องไปทำพิธีส่งผี ต้องพาหมอผี และชาวบ้านไปรวม และเอาไก่อุทิศผีส่งผี ชาวลาหู่มีความเชื่อว่า ถ้าไม่ไปส่งผี ผีจะมารบกวน

การแต่งกาย

ในอดีตชาวลาหู่ทอผ้าใช้เอง แต่ในปัจจุบันแทบจะไม่มีใครทอผ้าใช้เอง นอกจากจะทอพวกของใช้ที่มีขนาดเล็กๆ เช่น ย่าม หรือสายสะพายย่ามเท่านั้น เสื้อผ้าของลาหู่จะใช้ผ้าดำ หรือผ้าสีฟ้าซึ่งขึ้นอยู่กับการเป็นลาหู่กลุ่มใด และตกแต่งด้วยผ้าหลากสีเป็นลวดลายสวยงาม ลาหู่มีหลายกลุ่ม รูปแบบของตัวเสื้อ และลายบนเสื้อผ้าจึงแตกต่างกันไปตามกลุ่ม แต่ทุกกลุ่มจะนุ่งขึ้นเช่นเดียวกัน เสื้อของหญิงลาหู่ดำจะมีสองตัว ตัวในจะเป็นเสื้อแขนยาวตัวสั้นแคเอว ส่วนตัวนอกจะเป็นเสื้อแขนยาวตัวเสื้อยาวถึงน่อง ตกแต่งด้วยผ้าหลากสีและเครื่องเงิน สำหรับเสื้อผ้าของผู้ชายลาหู่ทุกกลุ่ม ทั้งเสื้อและกางเกงจะใช้ผ้าสีดำ ใช้ผ้าสีต่างๆ ทำเป็นแถบยาวซ้อนกันบริเวณปลายขา กางเกง ปลายแขนเสื้อ และด้านหน้าตัวเสื้อ แต่จะไม่มีลวดลายมากเหมือนกับเสื้อผ้าของผู้หญิง ผู้ชายลาหู่สวมถุงน่องด้วยในขณะที่ผู้หญิงไม่สวม

4. เย้า

เมียน (เย้า) ได้รับการจัดให้อยู่ในเชื้อชาติ มองโกลอยด์ คือ อยู่ในตระกูลจีนทิเบต ได้ปรากฏครั้งแรกในเอกสารบันทึกของจีน สมัยราชวงศ์ถัง โดยปรากฏในชื่อ ม่อ เย้า มีความหมายว่าไม่อยู่ใต้อำนาจของผู้ใด เล่ากันว่า เมื่อประมาณ 2000 กว่าปีมาแล้วบรรพชน ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ราบรอบทะเลสาบตงตึง แถบแม่น้ำแยงซี และไม่ยินยอมอยู่ภายใต้การบังคับกดขี่ของรัฐ จึงได้ทำการอพยพเข้าไปในป่าลึกบนภูเขาสูง ได้ตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านด้วยมือของเขาเอง เพื่อปกป้องเสรีภาพจึงถูกขนานนามว่า ม่อ เย้า ซึ่ง เหยา ซี เหลียน ได้บันทึกไว้ในเหยียงชู่ต่อมาในสมัยราชวงศ์ซ่ง คำเรียกนี้ ยกเลิกไปเหลือแต่คำว่า "เย้า" เท่านั้น

วิถีชีวิต

การเกิด

หมอดำแยจะรอให้เด็กออกมาทั้งตัว แล้วจะดึงรอกมาวัดให้ยาวจากสะดือลงมาถึงหัวเข่าทารก แล้วเอาด้ายมามัดที่รอกใกล้ ๆ กับสะดือ แล้วใช้เปลือกไม้ไผ่ตัดรอก ส่วนที่ตัดยังไม่หมด เมื่อรอกของเด็กแห้งแล้วหลุดออกมา ให้นำมาใส่กล่อง หรือกระบอกไม้ไผ่นำมาเก็บไว้บนที่นอน และอุจจาระแรกของทารก จะต้องเอามาห่อ เก็บไว้ หากมารดาเป็นหญิงที่ยังไม่ได้เข้าพิธีแต่งงาน จะไม่คลอดลูกในบ้าน จะต้องไปคลอดในเพิงคลอด ซึ่งทำเตรียมไว้ที่บริเวณหน้าบ้านหรือข้างบ้าน เมื่อคลอดบุตรเด็กที่เกิดมาจะถือว่าผีให้มา ซึ่งทุกคนในครอบครัว ยินดีกับสมาชิกใหม่นี้แต่สำหรับ หญิงที่แต่งงานแล้ว จะคลอดลูกในห้องนอน จากนั้น มารดาจึงอุ้มเด็กออกกลางแจ้งเพื่อให้เด็กเห็นเดือนเห็นตะวันเป็นสัญญาณ ว่าทั้งมารดาและทารกปลอดภัยที่คอยระวังความทุกข์ทั้งหลายแล้ว

การแต่งงาน

ในการเลือกคู่ครองนั้นเผ่าเมี่ยน ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายเข้าหาฝ่ายหญิง การเลือกคู่ของเมี่ยนมีขอบเขตอยู่เพียง 2 กรณีเท่านั้น คือ ควรแต่งงานกับคนต่างแซ่ หรือบางทีคนแซ่เดียวกัน ถ้าชอบพอกันก็สามารถอนุโลมได้ไม่เข้มงวดมากนัก แต่ที่เข้มงวด คือ ดวงของหนุ่มสาวทั้งสองต้องสมพงษ์กัน เมื่อฝ่ายชายอยากจะแต่งงานกับสาวคนใด จะให้คนไปสืบ วัน เดือน ปีเกิดของฝ่ายหญิง และนำไปดูว่าดวงสมพงษ์กันหรือไม่ ถ้าดวงสมพงษ์กัน ก็จะไปสู่ขอฝ่ายหญิง แต่ถ้าไม่สมพงษ์กัน ก็จะไม่มาสู่ขอแต่ต้องแจ้งเหตุผลให้ทางฝ่ายหญิงทราบ เพื่อเป็นการแจ้งให้บรรพบุรุษทั้งสองฝ่ายได้รับรู้ ฝ่ายชายจะมอบด้ายและผ้าทอหรืออุปกรณ์ในการปักชุดแต่งงานไว้ใช้สำหรับงานพิธีแต่งงานให้กับฝ่ายหญิง เพื่อใช้ปักชุดแต่งงาน เจ้าสาวจะต้องปักชุดแต่งงานให้เสร็จจากอุปกรณ์ที่ฝ่ายชายเตรียมไว้และเจ้าสาวจะไม่ทำงานไร่ จะอยู่บ้านทำงานบ้าน และปักผ้า ประมาณ 1 ปี ส่วนเจ้าบ่าวต้องเตรียมอาหารที่จะใช้เลี้ยงแขกและทำพิธีกรรมเช่น หมู ไก่ และจัดเตรียมเครื่องดนตรี จัดบุคคลที่จะเข้าทำพิธีกรรม ทางศาสนา และอุปกรณ์การจัดงานทั่วไป หลังจากหมั้นแล้วบ่าวสาวจะอยู่ด้วยกันที่บ้านฝ่ายใดก็ได้แล้วแต่จะตกลงกัน

การตาย

สิ่งแรกที่ต้องทำคือยิงปืน 3 นัดก่อนที่จะสิ้นลม เพื่อเป็นการส่งวิญญาณของผู้ตาย และเป็นการแจ้งให้ผู้อื่นทราบ ชาวจะหยุดทำไร่นาและจะส่งผู้ช่วยมาช่วย จัดงาน บ้านละ 1 คน แล้วบรรดาญาติมิตรก็ประชุมกันเพื่อจัดงานศพเตรียมเงินงดเด็ก (เงินผีหรือกระดาษ) ก่อนเริ่มบทสำคัญของพิธีกรรม บรรดา ผู้ประกอบพิธีและบรรดาญาติ ๆ จะต้องไว้ทุกข์ศพด้วยการสวมผ้าคลุมศีรษะสีขาว พิธีงานศพมี 3 วัน 3 คืน

การแต่งกาย

ส่วนใหญ่เมี่ยนนิยมใช้สีปักลาย เพียง 5 สีเท่านั้น คือสีแดง สีเหลือง สีน้ำเงินสีเขียว และสีขาว ในช่วงสองทศวรรษ ที่ผ่านมาเมี่ยนนิยม ปักลายผ้าเพิ่มมากขึ้น และใช้สีต่างๆเพิ่มขึ้นมากอีกด้วยการปักลายและการใช้สีส้นในการปักลายใน แต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันบ้าง ตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่น การปักลาย เสื้อผ้าทุกวันนี้หญิงเมี่ยน ก็ยังคงแต่งกายตามแบบฉบับที่ระบุไว้ใน

ตำนานได้อย่างเคร่งครัด ผ้าที่เมียนนำมา ปักลายเป็นผ้าทอมือ กล่าวกันว่า เมียนเคยทอผ้าใช้เอง แต่เมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย แล้วค้นพบว่าผ้าทอมือของไทยลือที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศพม่า และประเทศไทยเหมาะ แก่การปักลายจึงได้ซื้อผ้าทอมือของไทยลือมาข้อมและปักลายจนกลายเป็นความนิยมของเมียนไป การปักผ้าของเมียนจะมีความแตกต่างจากชาวเขาเผ่าอื่นๆ คือ ชาวเมียนจะมีการจับผ้า และจับเข็มแตกต่างกับเผ่าอื่น ๆ เมียนจะปักผ้าจากด้านหลังผ้าขึ้นมา

5. อีโก้

อีโก้ เรียกตัวเองว่า อาฮา (Agha) อาฮา สามารถแยกศัพท์ได้ดังนี้ อา แปลว่าขึ้น ข่า แปลว่าไกล ความหมายของคำว่าอาฮาคือ ห่างไกลความขึ้น อาฮาชื่อนี้มาจาก ความเชื่อที่ว่า ถ้าอยู่ไกลแม่น้ำมีโรคภัยไข้เจ็บมาก อาฮาจึงมักอยู่ดอยสูงๆ อาศัยอยู่เฉพาะในทวีปเอเชีย ได้แก่ ประเทศไทย พม่า ลาว เวียดนาม และประเทศจีน

ปัจจุบันอาฮาได้กระจายอยู่ในเขตจังหวัดภาคเหนือ 5 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง ตาก แพร่ และคาดว่ามีอาฮาบางส่วนได้อพยพไปอยู่จังหวัดน่าน พิษณุโลก และหลายจังหวัดของประเทศไทย เพราะไปใช้แรงงานในจังหวัดดังกล่าว อย่างไรก็ตาม จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าอาฮาให้ความกระจ่างว่า อาฮาประเทศไทย ส่วนมากอพยพมาจากเชียงตุงของพม่า เข้ามาและปักหลักแหล่งครั้งแรกที่บ้านดอยตุง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ในประเทศไทยสามารถแบ่งได้เป็น 8 กลุ่ม ได้แก่

อุโล้อาฮา

อุโล้อาฮา หรืออาฮาไทย เป็นกลุ่มอาฮาที่เข้ามาประเทศไทยเป็นกลุ่มแรก เข้ามาทางภาคเหนือของประเทศไทย สาเหตุที่ต้องเรียกกลุ่มนี้ว่า อุโล้ หมายถึง หมวกหัวแหลม สามารถแยกคำได้คือ อุ ย่อมาจากคำว่า อุตุ หมายถึงหัว โล้ หมายถึงกลมแหลมสูง เป็นการตั้งชื่อกลุ่มตามลักษณะการใส่หมวก ซึ่งกลุ่มนี้จัดเป็น กลุ่มที่เด่นที่สุดในการใส่หมวกอาฮา

ประชากรอุโล้อาฮาเป็นกลุ่มอาฮาที่มีประชากรมากที่สุดในประเทศไทย ซึ่งมีประชากรรวมราวประมาณ 32,500 คน กระจายอยู่ 5 จังหวัดภาคเหนือ คือ เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ และตาก อุโล้อาฮา ส่วนมากยังนับถือประเพณีดั้งเดิมอยู่ กราบเช่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ และบางส่วนได้หันไป นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม

การแต่งกาย

ผู้ชาย

อุโล้อาขานิยมโกนผม และไว้เปีย มีเครื่องแต่งกายในบริเวณหัวคือ ผ้าพันรอบหัว การพันผ้ารอบหัวของกลุ่มอุโล้อาฮา ไม่ได้เป็นการบ่งบอกถึงสถานะของผู้ใส่ เช่น แต่งงานแล้ว หรือยังโสด การใส่ผ้าพันหัวจึงไม่ได้เป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับสถานะ แต่เป็นเรื่องของการประดับให้ดูสวยงาม อย่างไรก็ตาม เสื้อของอุโล้อาฮาในปัจจุบันได้ถูกดัดแปลงไปมาก จนไม่เหลือเค้าโครงเดิม เพราะถูกปรับให้เข้ากับกาลสมัยและความนิยมของสมัยนี้ ทำให้เสื้อผ้าใหม่ ๆ ที่กลุ่มอนุชนใส่ ไม่สามารถบ่งบอกได้ว่าเป็นของกลุ่มใด

ผู้หญิง

เสื้อของอู๋โล่อาซ่า เป็นสีดำที่ผ่ากลางด้านหน้า มีแขนยาว และเสื้อยาวถึงบริเวณ สะโพก เสื้อผู้หญิงนิยมใส่ลวดลายมากกว่าผู้ชาย ในบริเวณด้านหน้าตรงปลายเสื้อ มีการประดับไปด้วยลวดลายอย่างสวยงาม และปลายเสื้อด้านหลังมีการประดับไปด้วยลวดลายและเครื่องเงิน และลูกเต๋อย จุดเด่นของกลุ่มอู๋โล่อาซ่าคือ มีการแต่งกาย ที่โดดเด่นสะดุดตา เนื่องจากมีการใส่หมวกแหลม

ลอมี่อาซ่า

การที่คนอาซ่ากลุ่มนี้ได้ชื่อว่า “ ลอมี่อาซ่า ” เพราะตอนอยู่ประเทศพม่าในเขตเชียงตุง ได้อาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้ที่มีชื่อว่า “ ม่อนดอยหมี ” เนื่องจาก ดินแดน แห่งนี้เต็มไปด้วยหมี ในหมู่บ้านม่อนดอยหมีนี้มีชนเผ่าอาศัยอยู่หลายเผ่า เช่น ไทใหญ่ จีน ลาหู่ และอาซ่า คนอาซ่ามีจำนวนครัวเรือนในชุมชนนี้ มากกว่า หนึ่งพันครอบครัว แต่ด้วยสำเนียงและการเรียกที่ม่อนดอยหมีไม่ชัดเจน จึงเรียกเพี้ยนมาเป็นดอยลอมี่

ต่อมา อาซ่ากลุ่มนี้ได้เข้ามาในเมืองไทย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ในเขตอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เมื่อได้เข้ามาอยู่ในเมืองไทยอาซ่ากลุ่มอื่น ๆ เช่น เปี้ยะอาซ่า อู๋โล่อาซ่า มักเรียกอาซ่ากลุ่มนี้ว่า ลอมี่อาซ่า ซึ่งเรียกตามถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมตอนอยู่ในประเทศพม่ามาเป็นชื่อกลุ่มอาซ่ากลุ่มนี้

การแต่งกาย

ผู้ชาย

การแต่งกายของผู้ชายอาซ่ากลุ่มนี้ ก็ได้ต่างจากกลุ่มอาซ่าอื่น ๆ มีเครื่องประดับในส่วนหัวมีผ้าโพกสีดำ มาพันรอบหัวและมีสร้อยเงินมัดห้อยบริเวณหน้าผาก เสื้อเป็นปกคอจีน ใช้เชือกเปิด ปิดหน้า ใส่เสื้อแขนยาวที่มีลวดลายปักอย่างสวยงามชายเสื้อ มีการเย็บลวดลายข้างหลังเน้นสีฉูดฉาด มีเครื่องประดับห้อยแซมข้างหลัง ส่วนกางเกงเป็นขายาวโปรง หลวม ใช้เชือกเป็นเข็มขัดพับรัดบริเวณเอว

ผู้หญิง

ในส่วนหัวมีเครื่องประดับคืออู๋โหว๊ะหรือหมวก ซึ่งของกลุ่มลอมี่จะมีลูกตุ้มห้อยสองข้างของหมวก ตรงระหว่างลูกตุ้มจะมีแผ่นโลหะเล็ก ๆ วงกลมเจาะรูสองข้าง เย็บติดจนกลายเป็นแผ่นใหญ่ และบริเวณที่มีลูกตุ้มมักมีลูกปัดเน้นสีเหลือง แดง และขาวทั้งสองข้าง บริเวณคางมีลูกปัดห้อยเป็นจำนวนมากและมัดติดข้าง ๆ หู มีเหรียญห้อยลงมาจากหมวกข้างละ ๔ – ๕ เหรียญ และปลายเหรียญจะมีรูปพระจันทร์ครึ่งเสี้ยว นอกจากนั้นอาซ่ากลุ่มนี้นิยมห้อยลูกปัดเป็นจำนวนมาก จากคอปถ่ายมาบนเสื้อบริเวณหน้าอก

ชะหมี่อาซ่า

กลุ่มชะหมี่อาซ่า ถือว่าเป็นอีกหนึ่งกลุ่มอาซ่าที่ได้ถูกจำแนกประเภทจากด้าน ภูมิศาสตร์จากที่อยู่อาศัย ในเมืองไทยมีชื่อเรียกอาซ่ากลุ่มนี้หลายชื่อ เช่น หละป้ออาซ่า หรืออาซ่าจีน แปลว่า กลุ่มอาซ่าที่ใส่หมวกแบนเพราะลักษณะการใส่หมวกแบนออกสองข้างหัว ชะหมี่อาซ่าที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยเป็นชุมชนใหม่ มีเพียงจังหวัดเชียงราย และบางส่วนอพยพกระจายไปอยู่ที่จังหวัดตาก

การแต่งกาย

ผู้ชาย

มีการแต่งกายเหมือนอ่าซ่าทั่วไป มีการเอาผ้าโพกหัวในลักษณะวงกลม เสื้อเป็นแบบปกคอจีน มีลักษณะแขนยาว มีการประดับลวดลายที่สวยงามทั้งข้างหน้า และ ข้างหลังของเสื้อ กางเกงเป็นแบบหลวม ใช้เชือกเป็นเข็มขัดรัด กางเกงมีความยาวถึงถึงตาตุ่มขาและไม่มีลวดลายใด ๆ ในกางเกง

ผู้หญิง

หมวกของพะหมี่อ่าซ่ามีเส้นที่ตรงแบน และคลุมแบบจั่วบ้าน ทำให้บริเวณใบหน้ายื่นออกมา มองเห็นสัดส่วนของใบหน้าอย่างชัดเจน หมวกที่มีลักษณะโค้งงอ ภูมิความอ่อนช้อย เครื่องเงิน และลวดลายผสมกันดูมีคุณค่า ทำให้อ่าซ่ากลุ่มอื่น ชนนานนามว่า “หมวกพะหมี่คือหมวกคนรวย”

หน้าค้ำอ่าซ่า

หน้าค้ำอ่าซ่าเป็นอีกหนึ่งกลุ่มอ่าซ่าในประเทศไทยที่ทั้งหมดอาศัยอยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย ที่มาของการเรียกชื่ออ่าซ่ากลุ่มนี้ว่า “ หน้าค้ำอ่าซ่า ” เนื่องจาก ชื่อนี้เป็นชื่อแม่น้ำเดิมที่เคยอาศัยตอนอยู่ในประเทศพม่าในบริเวณลุ่มแม่น้ำหน้าค้ำ เมื่ออ่าซ่ากลุ่มนี้ไปอาศัยในบริเวณนั้น ก็ได้ชื่อว่า หน้าค้ำอ่าซ่าตั้งแต่บัดนั้นจนถึงปัจจุบัน

การแต่งกาย

ผู้ชาย

การแต่งกายคล้ายกับผู้ชายอ่าซ่าทั่วไป ในบริเวณหัวมีผ้าโพกหัว ต่างกันตรงที่ อ่าซ่ากลุ่มนี้นิยมเอาเหรียญมาประดับบนหัวซึ่งเย็บติดกับผ้าโพกหัว ระหว่างเหรียญ ที่เย็บติดไว้ มีการเอาสร้อยมาห้อยติดกัน ใต้เหรียญเงินแถบที่ห้อยไว้มีแผ่นโลหะกลมมาเย็บติดกันหลายอันลักษณะสามเหลี่ยม ระหว่างเหรียญมีเส้นไหมพรมซึ่งเน้นสีอ่อน เช่น เขียว ขาว ชมพู มาเย็บติดเป็นข้อ เสื้อเป็นแบบปกคอจีน เสื้อของอ่าซ่ากลุ่มนี้ไม่ค่อยเน้นลวดลายสักเท่าใด และมีทั้งแขนยาวและแขนกุด มีการเย็บเป็นเส้นรอบเสื้อ และเสื้อบริเวณสะดือ มีแผ่นผ้า มาเย็บติด กับตัวเสื้อ ซึ่งแผ่นผ้านี้เป็นจุดเด่นของผู้ชายอ่าซ่ากลุ่มนี้ การเปิด ปิด เสื้อของอ่าซ่ากลุ่มนี้ ต่างจากอ่าซ่าทั่วไป ที่ใช้เส้นด้ายเป็นกระดุม อ่าซ่ากลุ่มนี้ มีการใช้เหรียญเงินแถบเป็นกระดุม มีเหรียญประดับลงมาข้างขวามือจากบริเวณคอลงมาถึงปลายเสื้อ และปลายแขนสองข้างมีลวดลายสวยงาม

ผู้หญิง

อ่าซ่ากลุ่มนี้ได้ชื่อว่า “ เจ้าแม่เครื่องเงิน ” เพราะมีการประดับเครื่องแต่งกายที่เป็นเครื่องเงิน ดังกรุงกรังตลอดเวลาเดิน ประหนึ่งดูคล้ายกับการเคลื่อนย้ายเครื่องเงิน

ในบรรดากลุ่มอ่าซ่า อ่าซ่ากลุ่มนี้มีการแต่งกายที่แปลกไปจากอ่าซ่ากลุ่มอื่นอย่างสิ้นเชิง ที่กล่าวว่าแปลกเพราะอ่าซ่ากลุ่มนี้มีการใช้ หมวกหรืออูโหว๊ะคลุมทั้งหัว อย่างไรก็ตามเครื่องแต่งกายของหน้าค้ำอ่าซ่ามีจุดเด่นอยู่ที่เครื่องเงิน หมวกทั้งใบประดับไปด้วยแผ่นเหล็กที่ตัดเป็นวงกลม ทำให้หุ่นตรงกลาง มาเจาะรูซ้าย ขวา มาเย็บติดเต็มหมวก บนหมวกมีการเย็บเครื่องเงินทั้งที่เป็นเหรียญและอื่น ๆ ซึ่งมีรูปสัตว์เช่นปลา ผูกติดไว้ การประดับเครื่องเงินมีจุดสังเกตตรงที่มีการประดับข้าง ๆ และเว้นไว้เหนือหน้าผากขึ้นไป ซึ่งทำให้มองดูหมวกดูสวยงามและเป็นระเบียบ เสื้ออ่าซ่ากลุ่มนี้

ไม่ค่อยมีลวดลายเหมือนกลุ่มอื่น นิยมเย็บลวดลายติดที่แขนทั้งสองข้าง และไม่มีลวดลายใด ๆ ข้างหน้า แต่จะมีลวดลายปักเย็บข้างหลังเสื้อแต่ไม่เยอะ นิยมเอาเข็มขัดมาคาดบริเวณเอว ซึ่งการประดับเครื่องเงินเป็นจำนวนมากเป็นการวัดฐานะทางครอบครัวของผู้ใส่เป็นอย่างดี

เปี้ยะอาฮา

ปกติอาฮากลุ่มนี้เรียกตนเองว่าอู้อี้ด้วยเพราะการแต่งกายมีหมวกแหลม ลักษณะตั้งฉากตรง และเป็นหนึ่งในสามกลุ่มอาฮาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ที่มีลักษณะการใส่หมวกแหลม การที่อาฮากลุ่มนี้ได้ชื่อว่าเปี้ยะอาฮา เพราะผู้นำที่นำชนกลุ่มนี้ มีตำแหน่งสมัยอยู่ในดินแดนไทยใหญ่เป็น “ เปี้ยะ หรือพญา ” อาฮาที่เข้ามาในเมืองไทย

การแต่งกาย

ผู้ชาย

เปี้ยะอาฮามีการแต่งกายเหมือนอาฮาทั่วไป คือชอบไว้จุกบนหัวและยาว มีการเปียจุกและมัดปลาย ปกติทุก ๓ เดือนจะมีการโกนผมไว้เปีย แต่ไม่โกนคิ้ว เพราะเชื่อว่าหากโกนคิ้วจะทำให้ผู้โกนไม่สบายได้ ใส่เสื้อสีดำ มีแขนยาว ปกคอจีน มีการใช้เส้นด้ายในการเปิด ปิดเสื้อ บริเวณเอวลง ไป ใส่กางเกงสีดำ ที่ปั่นจากฝ้าย และมาทอเป็นผืนผ้า ย้อมด้วยเปลือกไม้หรือ ใบไม้ ซึ่งการย้อมจะย้อมเพียงสีดำเท่านั้น กางเกงหรือที่เรียกเป็นภาษาอาฮาว่า “ หละตี ” ยาวถึงตาตุ่ม

ผู้หญิง

เปี้ยะอาฮาสามารถดูได้จากจากการแต่งกายตรงบริเวณหมวกที่สั้นกว่า และปลายหมวกจะมีลักษณะคล้ายๆปากหมู บนหมวกมีการประดับประดาไปด้วยขนสัตว์ หนังสัตว์ ดอกย้อมสี ลูกเต๋อย เหรียญ และลูกปัด เหมือนกับกลุ่มอู้อี้อาฮา แต่อาฮากลุ่มนี้จะชอบประดับสีแดงเป็นพิเศษ ทำให้การมองเห็นในระยะไกลได้ดี

อ่าจ้ออาฮา

การเรียกชื่อกลุ่มนี้ว่าเป็นกลุ่มอ่าจ้อเพราะว่าตามหลักการนับชื่อบรรพชนอาฮา หรือที่เรียกเป็นภาษาอาฮาว่า “ จี ” เป็นลูกหลานของ จ้อเปอะ การเรียกชื่อกลุ่มนี้ว่าอ่าจ้อ เป็นคำเก่าแก่ที่เรียกตั้งแต่สมัยอยู่ประเทศจีน ปัจจุบัน ทั้งในประเทศจีน พม่า ไทย ลาว และเวียดนามก็เรียกกลุ่มนี้ว่าอ่าจ้อ การที่มีคนเข้าใจว่าการเรียกชื่อนานนาม กลุ่มอาหานี้ว่า อ่าจ้อ ย่อมาจากคำว่า อ้ามาจากอาฮา จ้อมาจากย้อจ้อ ซึ่งแปลว่ากลุ่มอาฮาที่กลายพันธุ์

การแต่งกาย

ผู้ชาย

การแต่งกายของอ่าจ้ออาฮา เหมือนกับอาฮาทุกกลุ่มทั่วไป แต่ในด้านการดำรงรักษาไว้ต่างกัน อาฮาทุกกลุ่มอื่น ๆ ปัจจุบัน หากคนที่ไว้จุกเหมือนอาฮาตั้งเดิมได้ยาก เพราะได้ถูกปรับเปลี่ยนเข้ากับยุคสมัย แต่กลุ่มอ่าจ้ออาฮาตั้งแต่เด็กโกนผมไว้จุกทั้งชุมชน ซึ่งมีแบบอย่างคือชาวบ้านทุกบ้านที่ไว้จุกเป็นแบบอย่าง อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มผู้ชายอ่าจ้อที่เข้าโรงเรียนหรือออกไปทำงานในเมือง มักจะเอาจุกออกเสมอ ตามความเชื่อของอ่าจ้ออาฮาเชื่อว่าการเอาจุกไว้เป็นการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้เด็กไม่เจ็บไข้ได้ป่วย และเชื่อว่าหากเอาจุกออกขวัญในตัวเด็กจะออกไปด้วยทำให้เด็กไม่สบาย

ผู้หญิง

มีความโดดเด่นในการแต่งกาย ในบรรดากลุ่มอำเภอต่าง ๆ ที่แต่งกายใส่หมวกแหลม มีด้วยกัน ๓ กลุ่ม นั่นคือกลุ่ม เปี้ยะอำเภอ อุโล่อำเภอและอ้อจ้ออำเภอ ซึ่งกลุ่มอ้อจ้อเป็นกลุ่มที่มีหมวกแหลมที่สุด เนื่องจากมีลักษณะทรงตั้งแหลม คนอ้อจ้อมีความภาคภูมิใจในการแต่งกายอย่างมาก ยังมีการใส่หมวกและเสื้อผ้าแบบดั้งเดิม ท่ามกลางกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลง จึงสามารถพบเห็นการแต่งกายเต็มยศในวิถีชีวิตประจำวัน

อู่ฟืออำเภอ

การเรียกชื่อกลุ่มว่า “ อู่ฟือ ” ก็ถูกจำแนกจากลักษณะการแต่งกายตรงหมวกนั่นคือ คำว่า “ อู่ ” มาจากคำเต็มว่า “ อู่ตุ้ ” แปลว่าหัว และ “ ฟือ ” เป็นคำโดด ที่มีความหมายว่าแบก เมื่อมารวมกันคำว่า “ อู่ฟือ ” จึงหมายถึงกลุ่มอำเภอที่มีการแต่งกาย (หมวกผู้หญิง) ในลักษณะการแบก

การแต่งกาย

ผู้ชาย

อำเภอกลุ่มนี้มีการแต่งกายที่ต่างจากอำเภอกลุ่มอื่นอยู่ ๒ จุด นั่นคือเสื้อ ซึ่งผู้ชายอำเภอกลุ่มนี้มีเสื้อที่สั้นกว่า สวมใส่ยาวถึงสะดือหรือขอบกางเกงบริเวณเอว ต่างจากอำเภอกลุ่มอื่น ที่ใส่ยาวถึงสะโพก นอกจากนี้ความต่างในความยาวของเสื้อแล้ว อีกจุดหนึ่งที่ว่าต่างมากและเป็นจุดเด่น คือผ้าพันหัว หรือที่เรียกเป็นภาษาอำเภอว่า “ อู่ จิ้ง ” ผู้ชายอู่ฟืออำเภอ มีผ้าพันหัวที่เป็นกليب และกว้างประมาณ ๕ เซนติเมตร เมื่อจะใส่ก็มีการพันรอบหัว จนยึดออกมาใหญ่ และมีการประดับขนไก่ย้อมสีบนผ้าพันหัวที่เป็นกليب

การใช้ผ้าพันหัวของอำเภอกลุ่มนี้มีความต่างจากอำเภอทั่วไป ที่มีการบ่งบอกสถานะของผู้ใส่ว่าโสดหรือแต่งงานแล้ว หากใส่ผ้าพันหัวที่ไม่ได้ทำเป็นกليب และ ผ้ามีขนาดใหญ่ นั้นหมายถึงยังไม่ได้แต่งงาน แต่หากแต่งงานแล้ว ก็จะใส่ผ้าพันหัวที่มีขนาดเล็กกว่า และทำเป็นรอยกليبทั้งผืนผ้า

ผู้หญิง

แตกต่างจากกลุ่มอำเภออื่นๆ ปกติผู้หญิงนิยมใส่ลูกตุ้มเรียงห้อยมาจากหัวมาถึงหน้าผากทั้งซ้ายและขวา ซึ่งการใส่ลูกตุ้มในลักษณะนี้จะคล้ายกับกลุ่มล่อเมี้ยะอำเภอ ตรงกลางระหว่างลูกตุ้มอำเภอกลุ่มนี้ประดับไปด้วยแผ่นเงินมาตัดเป็นวงกลมเจาะรูในแผ่นเหล็กมาเย็บติดเต็ม อำเภอเรียก “ โช้วะ เขาะ ” ตั้งแต่บริเวณหน้าผาก ยาวขึ้นหัวลงมาถึงท้ายทอย และตรงท้ายทอยมีแผ่นเงินม้วนกลมมัดติด ยื่นลงไปลักษณะแบกตะหลังตรงบริเวณลำคอด้านหลัง มีการร้อยลูกปัดสีแดง เขียว เหลือง ขาว ซึ่งเป็นสีที่สุุดฉาด ห้อยลงมาทั้งสองข้าง และบริเวณตรงกลางใบหน้า มีการร้อยลูกปัดมัดไว้สองข้างห้อยลงมาผสมกับเงินแถบส่วนเสื้อของผู้หญิงอู่ฟืออำเภอ ก็คล้ายกับเสื้อของอำเภอทั่วไป ใส่เสื้อสีดำ มีแขนยาว เสื้อยาวถึงบริเวณสะโพก เสื้อบริเวณหลังมีการเย็บลวดสายและตกแต่งอย่างสวยงาม อำเภอกลุ่มนี้ไม่มีซิบหรือกระดุมเปิด- ปิดเสื้อแต่จะใช้เชือกสีขาวที่เป็นด้วยมาเปิด-ปิดแทน นอกจากมีเสื้อข้างนอกแล้ว ข้างในมีเสื้อชั้นใน ซึ่งเรียกเป็นภาษาอำเภอว่า “ หละสะ ” มีลักษณะคล้ายเสื้อสายเดี่ยว ปัจจุบัน ข้างหน้าหละสะจะเย็บผ้าสามเหลี่ยมสีขาว แดง เขียว และอื่นๆติดไว้ ส่วนข้างหลังจะมีเส้นด้ายสีดำที่มัดมาจากข้างหน้าเหนือนมมามัดติดหลังอย่างไรก็ตาม อำเภอกลุ่มนี้ในด้าน

แต่งกายได้ถูกกลืนไปเกือบหมดโดยล่อเมื่อยะอ่าซ่า การศึกษารูปแบบการแต่งกายของอ่าซ่ากลุ่มนี้ยากยิ่ง และยังคงหลงเหลือ ในหมู่ผู้สูงอายุ คาดว่าอนาคตอันใกล้นี้ การแต่งกายของอ่าซ่าจะสูญหายไปจากเมืองไทย

6. ลีซู (Lisu)

ลีซู มีความเชื่อว่า เป็นชนเผ่าที่มีการแต่งกายสีสันสดใส ความกล้าในการตัดสินใจ และความเป็นอิสระชนสะท้อนออกมาให้เห็น จากการใช้สีตัดกันอย่างรุนแรง ในการเครื่องแต่งกาย คนอื่นเรียกว่าลีซู แต่เรียกตนเองว่า “ลีซู” (คำว่า “ลี” มาจาก “อีหลี” แปลว่า จาริต ประเพณีหรือวัฒนธรรม “ซู” แปลว่า “คน”) มีความหมายว่า กลุ่มชนที่มีขนบธรรมเนียม จาริตประเพณี และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง อาจกล่าวได้ว่าชาวลีซูเป็นกลุ่มชนที่รักอิสระ มีระบบจัดการความสัมพันธ์ ทางสังคมที่ยืดหยุ่น เป็นนักจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะไม่ยอมรับสิ่งใหม่โดยไม่ผ่านการเลือกสรร และจะไม่ปฏิเสธวัฒนธรรมที่แตกต่างโดยไม่แยกแยะ ด้วยเหตุนี้เอง ทำให้ชาวลีซูมีศักยภาพในการปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี

ลีซูเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มธิเบต - พม่า ของชนชาติโลโล ถิ่นกำเนิดดั้งเดิมของชนเผ่าลีซูอยู่บริเวณต้นน้ำโขงและแม่น้ำสาละวิน ชนเผ่าลีซูส่วนใหญ่เชื่อว่าเมื่อ ๔,๐๐๐ปีที่ผ่าน มาพวกตนเคยมีอาณาจักร เป็นของตนเอง แต่ต้องเสียดินแดนให้กับจีนและกลายเป็นคนไร้ชาติ ต่อมา ชนเผ่าลีซู จึงได้เคลื่อนย้ายเข้าสู่รัฐฉานตอนใต้ กระจายกระจายอยู่ตามภูเขาในเมืองต่าง ๆ เช่น เมืองเชียงตุง บางส่วนอพยพไปอยู่เขตเมืองซือเหมา สิบสองปันนา ประเทศจีน หลังจากนั้นได้อพยพลงมาทางใต้เนื่องจากเกิดการสู้รบกันระหว่างชนเผ่าอื่น นับเวลาหลายศตวรรษ ชนเผ่าลีซูได้ถอยร่นเรื่อยลงมา จนในที่สุด เข้าสู่ประเทศพม่า จีน อินเดีย แล้วเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2464 มาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนครั้งแรกอยู่ที่บ้านห้วยसान อ.เมือง จ.เชียงราย ลีซูไม่มีภาษาเขียนของตนเองลีซูแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ ลีซูลายกับลีซูดำ ชาวลีซูที่อยู่ในประเทศไทยเกือบทั้งหมดเป็นลีซูลาย ส่วนลีซูดำนั้นอยู่ พม่า จีน

วิถีชีวิต

การแต่งงาน

ค่าตัวสาวลีซูจะค่อนข้างแพง เพราะเมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะต้องไปอยู่กับทางฝ่ายชาย และจะต้องช่วยทำงานทุกสิ่ง ทำทุกอย่างทั้งในบ้าน และนอกบ้าน ทำงานค่อนข้างจะหนัก สำหรับเงินค่าตัวของฝ่ายหญิงนั้น ทางพ่อแม่ของฝ่ายชายจะเป็นคนออกให้ทั้งหมด เมื่อฝ่ายชายและหญิงตกลงจะใช้ชีวิตร่วมกัน ถ้าเป็นต่างหมู่บ้าน ฝ่ายชายจะนัดวันที่จะพาหญิงสาวหนี เมื่อถึงวันกำหนดนั้นก็มารับตัวคนรักของตนไป โดยเอาตัวหญิงสาวไปแอบซ่อนไว้ที่บ้านของญาติไว้ก่อน วันรุ่งขึ้น ฝ่ายญาติของเจ้าบ่าว ยกขบวนมายังหมู่บ้านของฝ่ายหญิง เพื่อทำการสู่ขอ ทางฝ่ายชายจะวางเงินค่าตัวไว้ก่อน ที่เหลือก็ชำระให้วันหลัง แต่ว่าพ่อแม่ฝ่ายหญิงเป็นนัดเวลาว่าให้ชำระในวันไหน และเดือนไหน เมื่อถึงเวลาแล้ว ต้องจ่ายให้หมด ถ้าจ่ายไม่หมดต้องเอาลูกสาวกลับคืนในวันแต่งงาน พิธีจะจัดขึ้นที่บ้านของฝ่ายหญิง ซึ่งก็จะเชิญแขก และญาติพี่น้องทั้งสองฝ่าย ทั้งสองฝ่ายต้องช่วยกันเตรียมของ เวลาที่แต่งงานนั้นจะอยู่

ในช่วงสาย ๆ ก่อนเที่ยง โดยจะจัดขึ้นที่หน้าห้องผีบรรพบุรุษภายในบ้าน ให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวมานั่งคุกเข่า คู่กันที่บนพื้นปูเสื่อไว้ จากนั้นผู้อาวุโสชายซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ด้วยหัวหมุ่ ข้าว เหล้า น้ำ ฐูป พร้อมทั้งบอกกล่าวให้ได้ทราบถึงสมาชิกคนใหม่ที่จะมาเป็นลูกเขย จากนั้นนำน้ำใน ถ้วยบนหิ้งให้คู่บ่าวสาวได้ดื่มกัน เพื่อความเป็นสิริมงคล และเป็นพรจากบรรพบุรุษ เพื่อให้ร่ำรวยด้วย ทรัพย์สินเงินทองตลอดไป

การตาย

ลีสือมีความเชื่อในเรื่องความตาย เมื่อมีการตาย ลำดับแรก ลูกหลานและญาติพี่น้อง จะจัดการอาบน้ำชำระศพคนตายจนสะอาดเรียบร้อยก่อน แล้วจึงเปลี่ยนเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายชุดใหม่ ให้กับคนตาย จากนั้น จึงห่อด้วยผ้าขาวอีกชั้นหนึ่ง และจึงนำร่างเข้าบรรจุในโลงศพ ตั้งไว้บริเวณหน้า หิ้งผีบรรพบุรุษภายในบ้าน ที่หน้าศพ จะตั้งเครื่องบูชา และเครื่องเซ่นไว้ตลอด เครื่องบูชานั้นจะเป็น ตะเกียงน้ำมันก๊าดดวงเล็ก ๆ 1 ดวง และธูป ซึ่งจะต้องจุดไฟตะเกียงตั้งไว้ตลอดเวลา และจะต้องคอย เติมน้ำมันตะเกียง และจุดธูปต่อ ๆ ไป มิให้ขาดต่อตลอดระยะเวลาที่ตั้งศพไว้ในบ้าน

ลีสือไม่มีป่าช้าสำหรับการฝังศพ แต่จะเลือกสถานที่ที่คิดว่าเหมาะสม ลักษณะเดียวกับฮวงจุ้ยของคนจีน ถ้าหากหาสถานที่ฝังศพของผู้ตายถูกลักษณะของฮวงจุ้ยได้ วิญญาณ ของผู้ตายก็จะอยู่อย่างสงบสุข และจะแผ่บารมีให้กับลูกหลานและญาติมิตร

การแต่งกาย

เดิมชาวลีสือใช้เสื้อผ้าฝ้ายใยกัญชา ปัจจุบัน ใช้ผ้าใยสังเคราะห์ แต่ยังคงรูปแบบเดิมนั้นคือ ตัวเสื้อทรงตรงหลวมยาวผ่าข้างทั้งสองขึ้นมาถึงเอว ด้านหน้าคลุมเข่า ด้านหลังห้อยลงไปคลุม น่อง คอกลมติดسابเฉียงแบบจีนจากกลางคอลงไปถึงแขนขวา ผ่าขึ้นอกของเสื้อมักต่างกันส่วนอื่นๆ ตัวเสื้อมักเป็นสีฟ้าอมเขียวหรือสีอื่น ๆ สวมกางเกงขาก๊วยสีดำ และรัดน่องแดง

ผู้ชาย

กางเกงเป๋าค่าสีฟ้าหรือสีอะไรก็ได้ สวมเสื้อแขนยาว จะติดด้วยกำมะหยี่ ซับในขวามักแต่งด้วยดุมเงินยิ่งมากยิ่งดี ที่ได้มาตรฐานถึง 1000 เม็ด เอวคาดด้วยผ้าแดง และในยามก็ห้อยพู่หางม้ายาวคล้ายของผู้หญิง แต่ว่าหนูนุ่มนั้นห้อยไว้ข้างหน้า เดิมทีผู้ชายจะสวมผ้าโพกศีรษะทำด้วยผ้าไหมสีแดง ฟ้า เหลือง และดำ แต่ปัจจุบันหายาก มีเพียงผ้าขนหนูขาว สอดกระดาดแข็งให้ตั้งขึ้นราว 20 ซม. พันรอบศีรษะง่าย ๆ และห้อยตุ้มหูเงินข้างเดียวจากรูที่เจาะไว้ที่ตึงหูซ้าย สวมกำไลกำนเงิน เรียบๆ ที่ข้อมือข้างละวง

ชาวเขาทุกชาติพันธุ์ จะอาศัยและตั้งรกรากอยู่ตามบนดอยสูงและ แถบชายแดนไทย เลยทำให้ถูกเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า "คนดอย" ชาวไทยพื้นเมืองทางภาคเหนือมักจะเรียกชาวเขาทุกเผ่าว่า "แม้ว" วิถี ชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ยึดอาชีพการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก คือ การทำนา ทำไร่ ทั้งเพื่อยังชีพและเพื่อค้าขาย ชาวเขาทุกชนเผ่าจะมีภาษา ประเพณีวัฒนธรรม การแต่งกาย ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่มีความโดดเด่น มีความสวยงาม เป็นที่สะดุดตาต่อผู้พบเห็น วิถีชีวิต ดำรงอยู่อย่างเรียบง่าย มีความเป็นอิสระ ใช้ภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่มีตัวบทกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรแต่ยึดถือด้านความเชื่อ ศาสนา และประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาเป็นตัวกำหนด

บทลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่ฝืนหรือ ผู้ที่กระทำความผิด ชาวเขาทุกชนเผ่าจะไม่มี ภาษาเขียนเป็นของตนเอง ทำให้ไม่มีการบันทึก เรื่องราวของชนเผ่าไว้เป็นหลักฐาน มีเพียง ตำนานที่เล่าขานกันปากต่อปาก ถ่ายทอดให้กับ ลูกหลานและผู้สนใจทั้งบุคคลที่ทำงานภาครัฐ บุคคลที่ทำงานองค์กรพัฒนาเอกชน บุคคลทั่วไป ได้บันทึกเหตุการณ์วิถีชีวิต และประวัติความเป็นมา ออกมาในรูปแบบของหนังสือชนเผ่าที่มีทั้งภาษาไทย, ภาษาอังกฤษ, ภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น สำหรับชนเผ่าเมี่ยน(เย้า) จะใช้ตัวหนังสือภาษาจีนบันทึกพิธีกรรม ปัจจุบันชาวเขาได้มีการนับถือศาสนาคริสต์นิกายต่าง ๆ ทำให้มีการดัดแปลงภาษาอังกฤษโดยการสื่อจากสำเนียงภาษาพูดเป็นภาษาเขียนของชนเผ่า แต่จะมีคนที่สนใจและเรียนรู้เพียงบางส่วน และส่วนใหญ่ก็เป็นชนเผ่าที่นับถือศาสนาคริสต์

เอกลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรม ของชาวไทยภูเขาทุกเผ่าความโดดเด่น ด้านการแต่งกาย ภาษา เป็นสิ่งที่มองเห็นเด่นชัดในสายตาของผู้คน ชนเผ่าหรือกลุ่มชาติพันธุ์มีพิธีกรรม ความเชื่อ การเคารพนับถือบรรพชน และต้องมีการสืบทอดให้ลูกหลานได้เรียนรู้เพื่อเป็นการสานต่อเจตนารมณ์ของบรรพชน เหมือน ๆ กัน ผู้เฒ่าผู้แก่ทุกชนเผ่า ถือว่าเป็นผู้ผ่านร้อนผ่านหนาวมาก่อน ทุกคนต้องให้ความเคารพ นับถือ และเชื่อฟัง ชาวเขาแทบทุกเผ่ามีความผูกพันกับวิถีชีวิตตามธรรมชาติ การทำเกษตรกรรม และการสำนึกถึงการอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า ประเพณี วัฒนธรรม หรือพิธีกรรมต่าง ๆ จะเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยว ผูกพัน เกาะเกี่ยวความสามัคคีกันภายในชุมชน ประเพณีปีใหม่ในทุกเผ่าจะจัดเป็นประจำทุกปี เป็นประเพณีที่สำคัญยิ่ง ห้ามพูดจาที่ไม่ดี ไม่เหมาะสม ห้ามทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นการหลอหลอมหัวใจของชนเผ่าทุกวัยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หนุ่มสาวมีโอกาสได้พบพูดคุยเหมือนกับเป็นการนัดหมาย และการได้มาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตาของคนในครอบครัว มีการทำขนม ฆ่าหมู ฆ่าไก่ เพื่อใช้ทำพิธีกรรม ช่วงนี้จึงเป็นช่วงที่สนุกสนานมีการเต้นรำ มีการร้องเพลง การตีลูกข่าง ลี้มรสเหล้า ชนเผ่า และยังเป็นวันที่รอคอยและมีความหมายของหนุ่มสาวชนเผ่าที่จะได้พบกับคนที่ตนเองรัก คนที่ได้สัญญากันไว้ เป็นวันที่มีการร้องอันกันหากสาว ๆ โกรธไม่พูด หนุ่ม ๆ จะถือโอกาสขอคืนดีและยังเป็นวันที่หนุ่มชนเผ่ามองหาคู่ที่จะขอแต่งงานด้วย วันปีใหม่หนุ่มสาวจึงแต่งตัวอย่างพิธีพิถัน สวยงามประดับประดาด้วยเครื่องเงินอย่างเต็มที่ตั้งแต่ศีรษะจรดเท้าเลยทีเดียวเพื่อให้เป็นที่ถูกตาต้องใจซึ่งกันและกัน

สตรีชนเผ่าแทบทุกเผ่า จะเป็นแม่บ้านที่ดี ดูแลสามีและลูก ๆ ตัดเย็บเสื้อผ้า ปัก ลวดลาย ลงบนอาภรณ์ที่สวมใส่ให้สมาชิกทุกคนในครอบครัว หญิงชาวเขาจะมีความขยัน อดทน และทำงานหนัก จะสังเกตว่า ผู้หญิงชาวเขาจะรักษาเอกลักษณ์ในการแต่งกายของเผ่าตัวเองมากกว่าผู้ชาย ไม่ว่าจะอยู่บนดอยหรือลงมายังพื้นราบ ชายชนเผ่าจะแต่งกายคล้าย ๆ คนไทยพื้นราบเป็นส่วนใหญ่ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบัน การรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ กระแสการพัฒนานโยบายต่าง ๆ ของทางภาครัฐ กลไก ระเบียบแบบแผน ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การดำรงชีพทางการเกษตรชนเผ่าบนที่สูง จากการผลิตเพื่อยังชีพมุ่งสู่การผลิตเพื่อการค้า เกิดการตื่นรนเพื่อความอยู่รอด ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเข้ามามีส่วนร่วมสัมพันธ์ ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า กลายเป็นสิ่งที่สร้างความแปลกแยก ความขัดแย้ง ภายในชุมชน และภายนอกชุมชน กับกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทางภาครัฐ กลุ่มนายทุนที่เข้ามาเพื่อกอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ กระแสการพัฒนาด้านการอนุรักษ์ถูกหยิบยกมาพูดถึง มีการปลูกป่า จัดเป็นเขตป่าสงวน เป็นป่าอุทยาน ป่าสงวนพันธุ์สัตว์โดยมีการใช้อำนาจส่วนราชการ นโยบายภาครัฐ โยกย้ายให้

ชาวเขาออกจากพื้นที่ เป็นการบังคับ บีบบังคับ มุมมองการอนุรักษ์ที่มีความแตกต่างกัน ผลสุดท้ายของความเป็นจริงชาวเขาจึงถูกระงับและไม่สามารถที่จะต้านทานอำนาจของภาครัฐ และอำนาจของนายทุนผู้มีอิทธิพลได้เลย ต้องอยู่ในภาวะที่จำยอม ความไม่สมดุล ความไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเดิมๆ ที่คนคิดต่าง ๆ ที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษถูกกลืนหาย ผู้เฒ่าผู้แก่ไม่สามารถที่จะปกป้องพิทักษ์ ได้แต่มองความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ของลูกหลานด้วยความรู้สึกเจ็บปวดหัวใจ สิ่งใหม่ ๆ ค่านิยมใหม่ ๆ ถนน คอนกรีต เสาไฟฟ้า เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ กริดกร่อนจิตใจ หมู่บ้านในชุมชนบนที่สูงแปรสภาพเป็นเสมือนเมืองใหญ่ สิ่งที่ได้มากลับกลายเป็นการสูญเสียความดั้งเดิมของบรรพชน ชาวเขาทุกเผ่า ทุกชาติพันธุ์ จะมีความสำนึกในความเป็นชนเผ่าของตัวเอง ประเพณี วัฒนธรรมความภูมิใจในเอกลักษณ์ของชนเผ่ามากน้อยเพียงใด ไม่อาจที่จะคาดเดาได้ สิ่งยั่วยุจากสังคมเมือง การถูกกระทำ การละเมิดสิทธิ การเอานโยบายของรัฐ การยึดเอาความมั่นคงของชาติ จำกัดสิทธิ ไม่ว่าจะเป็สิทธิทำกิน, สัญชาติ, การกดขี่แรงงาน ฯลฯ ความเปลี่ยนแปลงเข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการดำเนินชีวิตยุคใหม่ ชนเผ่าต้องมีคำตอบให้กับตนเอง ไม่ใช่จะต้องให้ปัจจัยภายนอก หรือบุคคลภายนอกเป็นผู้ตัดสินใจให้ทุกเรื่อง แม้แต่วิถีชีวิตชนเผ่าเอง ที่จะต้องถูกขีดให้เดิน เค้นให้วิ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตที่เกาะเกี่ยวผูกพันในชุมชน ในครอบครัว ถูกสลัดให้ห่างเหินกัน ทุกอย่างดูจะเป็นเรื่องที่ทำหาย เด็กและเยาวชนชนเผ่า หนุ่มสาวที่เป็นปัญญาชนคนรุ่นใหม่จะมีความรู้สึกอย่างไร ? จะปรับตัวรับกับความเปลี่ยนแปลงให้มีความสอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมชนเผ่าได้อย่างไร ? การสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น จะดำเนินไปในทิศทางใด อย่างน้อยการสำนึกในบ้านเกิด สำนึกอดีต สำนึกในความเป็นชนเผ่า จะร่วมพลังเพื่อสานต่อความต้องการอันเป็นรากเหง้าดั้งเดิมของบรรพบุรุษต่อไปเพียงไหน การปรับตัวอย่างถูกต้องและเหมาะสมไม่ก่อให้เกิดกระแสแห่งความแปรเปลี่ยนของชนเผ่ามากนัก วันเวลาที่ยังคงหมุนเวียนผ่านคงจะช่วยให้ทบทวน แม้จะเป็นเพียงการคิดหรือการเริ่มต้นอย่างก้าว ก้าวดีกว่านั่งมองความเปลี่ยนแปลงของสังคม"ชนเผ่าต้องพึ่งตัวเอง ไม่ใช่พึ่งแต่หวังพึ่งผู้อื่น" (พิชยานี ศรีนวล, 2545)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการวิจัยของสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) เรื่อง มูลเหตุความยากจนของชาวเขาและความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหา ซึ่งศึกษาและวินิจฉัยมูลเหตุและระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจนของชาวเขาในจังหวัดภาคเหนือ และได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ 1 สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน). <http://www.hrdi.or.th/research.5> ตามลำดับก่อนหลัง ในการฟื้นฟู รักษา และพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ของครัวเรือนบนพื้นที่สูง ให้เป็นชุมชนอยู่ดีมีสุขและชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงโดยในการใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาให้บรรลุผลนั้น ขึ้นอยู่กับครัวเรือนเกษตรกรว่าตระหนักรู้ถึงสาเหตุความยากจน รู้ศักยภาพของตนเองและชุมชน ตลอดจนมีเจตน์จำนงค์ที่จะกำหนดจุดยืนหรือยุทธศาสตร์ของตนเองเพื่อปรับและพัฒนาตนได้ ตามข้อบ่งชี้ที่ได้จากผลการวิจัยเชิงทฤษฎีและสถิติหรือเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างแนวทางการพัฒนาที่เสนอแนะกับทัศนคติของกลุ่มเป้าหมาย จากผลการศึกษาและผลการวิจัยจากแหล่งอื่น พบว่าชาวชนบทที่ยากจนจำนวนมากยังหวังพึ่งพาและเรียกร้องความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือจากปัจจัยภายนอกเป็นหลัก โดยละเลยที่จะใช้ศักยภาพภายในให้เป็นประโยชน์ จนปรากฏการสูญเสีย

หายของทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งวัฒนธรรมชุมชนที่มีคุณค่า ดังนั้น เพื่อให้มั่นใจว่าครัวเรือนชาวเขาที่ยากจนมีกระบวนการทัศน์และจุดยืนในการแก้ไขปัญหาความยากจนของตนในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การศึกษาต่อเนื่องในลักษณะงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (Active Participatory Research) จึงเป็นแนวทางที่สำคัญที่ส่งผลถึงบทสรุป สำหรับการประเมินประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์การพัฒนาต่างๆ ภายใต้บริบทครัวเรือน ชุมชน และท้องถิ่น งานวิจัยที่ผ่านมาได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางนโยบายในการดำเนินนโยบายที่พัฒนามาจากกระบวนการทัศน์ของประชาชน/ชุมชนชาวเขายากจนบนพื้นที่สูงแบบมีส่วนร่วมไว้ มีประเด็นด้านบริหารนโยบายที่ควรพิจารณา ดังนี้

1. หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องยังคงจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรบางอย่างเพื่อช่วยผลักดันอย่างต่อเนื่องให้ครัวเรือนเกษตรกรชนเผ่ายากจนได้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนยังไม่มีความรู้ในสิ่งที่ตนต้องการทำอย่างสมบูรณ์ ยิ่งกลัวความเสี่ยง ฯลฯ
2. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ หรือแผนงานต่างๆ ในแต่ละชนเผ่า พื้นที่ กลุ่มอายุ ฯลฯ อาจใช้กลไกและภาคี/บูรณาการที่ไม่เหมือนกัน ควรพิจารณาอย่างรอบคอบ
3. พิจารณาความสำคัญของการมีภาคี/บูรณาการ ทั้งด้านแผนงาน/งบประมาณ ขับเคลื่อนกับหน่วยงานต่างๆ และเครือข่ายกับธุรกิจ ภาคเอกชน NGOs ในการพัฒนาพื้นที่สูง ประกอบด้วยชาติพันธุ์อันหลากหลายในระบบอันซับซ้อนของกลุ่มน้ำ

สรุป

ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบัน การรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ กระแสการพัฒนา นโยบายต่าง ๆ ของทางภาครัฐ ทั่วโลก ระเบียบแบบแผน ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การดำรงชีพทางการเกษตรชนเผ่าบนที่สูง จากการผลิตเพื่อยังชีพมุ่งสู่การผลิตเพื่อการค้า เกิดการดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเข้ามามีส่วนสัมพันธ์ ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า กลายเป็นสิ่งที่สร้างความแปลกแยก ความขัดแย้ง ภายในชุมชน และภายนอกชุมชน กับกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทางภาครัฐ กลุ่มนายทุนที่เข้ามาเพื่อกอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ กระแสการพัฒนาด้านการอนุรักษ์ถูกหยิบยกมาพูดถึง มีการปลูกป่า จัดเป็นเขตป่าสงวน เป็นป่าอุทยาน ป่าสงวนพันธุ์สัตว์โดยมีการใช้อำนาจส่วนราชการ นโยบายภาครัฐ โยกย้ายให้ชาวเขาออกจากพื้นที่ เป็นการบังคับ ปืบคั้น มุมมองการอนุรักษ์ที่มีความแตกต่างกัน ผลสุดท้ายของความไม่เป็นจริงชาวเขาจึงถูกกระทำและไม่สามารถที่จะต้านทานอำนาจของภาครัฐ และอำนาจของนายทุนผู้มีอิทธิพลได้เลย ต้องอยู่ในภาวะที่จำยอม ความไม่สมดุล ความไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเดิมๆ ทัศนคติต่าง ๆ ที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษถูกกลืนหาย ผู้เฒ่าผู้แก่ไม่สามารถที่จะปกป้องพูด ได้แต่มองความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ของลูกหลานด้วยความรู้สึกเจ็บปวดหัวใจ สิ่งใหม่ ๆ ค่านิยมใหม่ ๆ ถนน คอนกรีต เสาไฟฟ้า เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ กริดกร่อนจิตใจ หมู่บ้านในชุมชนบนที่สูงแปรสภาพเป็นเสมือนเมืองใหญ่ สิ่งที่ได้มากลับกลายเป็นการสูญเสียความดั้งเดิมของบรรพชน ชาวเขาทุกเผ่า ทุกชาติพันธุ์ จะมีความสำนึกในความเป็นชนเผ่าของตัวเอง ประเพณี วัฒนธรรมความภูมิใจในเอกลักษณ์ของชนเผ่ามาน้อยเพียงใด ไม่อาจที่จะคาดเดาได้ สิ่งยั่วยุจากสังคมเมือง การถูกกระทำ การละเมิดสิทธิ การเอานโยบายของรัฐ การยึดเอาความมั่นคงของชาติ จำกัดสิทธิ ไม่ว่าจะเป็สิทธิ

ทำกิน, สัญชาติ, การกดขี่แรงงาน ฯลฯ ความเปลี่ยนแปลงเข้ามามีส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตยุคใหม่
 คนเผ่าต้องมีคำตอบให้กับตนเอง ไม่ใช่จะต้องให้ปัจจัยภายนอก หรือบุคคลภายนอกเป็นผู้ตัดสินใจให้
 ทุกเรื่อง แม้แต่วิถีชีวิตคนเผ่าเอง ที่จะต้องถูกขีดให้เดิน เค้นให้วิ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตที่เกาะ
 เกี่ยวผูกพันในชุมชน ในครอบครัว ถูกสลัดให้ห่างเหินกัน ทุกอย่างดูจะเป็นเรื่องที่ท้าทาย เด็กและ
 เยาวชนชนเผ่า หนุ่มสาวที่เป็นปัญญาชนคนรุ่นใหม่จะมีความรู้สึกอย่างไร ? จะปรับตัวรับกับความ
 เปลี่ยนแปลงให้มีความสอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมชนเผ่าได้อย่างไร ? การสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น
 จะดำเนินไปในทิศทางใด อย่างน้อยการสำนึกในบ้านเกิด สำนึกอดีต สำนึกในความเป็นชนเผ่า จะร่วม
 พลังเพื่อสานต่อความต้องการอันเป็นรากเหง้าดั้งเดิมของบรรพบุรุษต่อไปเพียงไหน การปรับตัวอย่าง
 ถูกต้องและเหมาะสมไม่ก่อให้เกิดกระแสแห่งความแปรเปลี่ยนของชนเผ่ามากนัก วันเวลาที่ยังคง
 หมุนเวียนผ่านคงจะช่วยให้บทวน แม้จะเป็นเพียงการคิดหรือการเริ่มต้นอย่างก้าว ก็ยังดีกว่านั่งมอง
 ความเปลี่ยนแปลงของสังคม "ชนเผ่าต้องพึ่งตัวเอง ไม่ใช่พึ่งแต่หวังพึ่งผู้อื่น"

บทที่ 3

ชาวไทยภูเขาในพื้นที่สูงจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดชายแดน อยู่ทางภาคเหนือ ตอนบน ห่างจาก กรุงเทพมหานครประมาณ 924 กิโลเมตร มีพื้นที่ ประมาณ 12,681.26 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 7,925,787 ไร่ เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาคเหนือ และเป็นอันดับ 8 ของ ประเทศ พื้นที่มีรูปร่างเรียวยาวจากทิศเหนือจรดทิศใต้มีความยาว ประมาณ 250 กิโลเมตรและความ กว้างประมาณ 95 กิโลเมตร พื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นเนื้อที่ป่าไม้ประมาณ 11,267.7 ตารางกิโลเมตร คิด เป็น ร้อยละ 87.75 ของพื้นที่จังหวัด เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร ร้อยละ 3.21 และเนื้อที่นอก การเกษตร ร้อยละ 9.04

อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง และประเทศเพื่อนบ้าน เป็นดังนี้ ทิศเหนือและทิศ ตะวันตก ติดต่อกับรัฐฉาน (Shan) รัฐคะยา (Kayah) และรัฐกะเหรี่ยง (Kayin) ประเทศ สาธารณรัฐ แห่งสหภาพเมียนมาร์โดยมีเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตก แม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำเมย เป็นแนว พรมแดนกั้นระหว่างประเทศ ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตากโดยมีแม่น้ำยวมและแม่น้ำ เองา เป็นแนวเขตจังหวัด ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอเวียงแหง อำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง อำเภอสะเมิง อำเภอกัลป์ยาณิ วัฒนา อำเภอแม่แจ่ม อำเภอฮอด และอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเทือกเขา ถนนธงชัยกลาง และเทือกเขาถนนธงชัยตะวันออกเป็นแนวเขตระหว่างจังหวัด ทุก อำเภอในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเขตแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ รวม ระยะทาง ประมาณ 483 กิโลเมตร โดยเป็นพื้นดินประมาณ 326 กิโลเมตร เป็นแม่น้ำประมาณ 157 กิโลเมตร แบ่งเป็นแม่น้ำสาละวิน 127 กิโลเมตร และแม่น้ำเมย 30 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิประเทศเป็นทิวเขาสูงสลับซับซ้อนและเป็นพื้นที่ป่าไม้ ตามธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มีทิวเขาเรียง ตามแนวทิศเหนือใต้ขนานกัน ทิวเขาที่สำคัญ คือ ทิวเขา- แตนลาว อยู่ทางตอนเหนือสุดของจังหวัด เป็นแนวแบ่ง เขตแดนประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐ แห่งสหภาพเมียนมาร์และ ทิวเขาถนนธงชัย ประกอบด้วยทิวเขาเรียง ขนานกัน 3 แนว คือ ทิวเขา ถนนธงชัยตะวันตก เป็นแนวเขตแดนประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพ เมียนมาร์ ทิว เขาถนนธงชัยกลาง อยู่ระหว่างแม่น้ำยวมและแม่น้ำแม่แจ่ม และทิวเขาถนนธงชัยตะวันออก เป็นแนว แบ่งเขตระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งยังเป็นที่ตั้งของยอดเขาที่สูงที่สุด คือ ยอด เขาแม่ยะ อยู่ใน เขตพื้นที่อำเภอปาย มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 2,005 เมตร แหล่งน้ำ ธรรมชาติที่สำคัญ คือ แม่น้ำปาย ซึ่งมีต้นกำเนิดจากทิวเขาถนนธงชัย ไหลผ่านจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไป บรรจบกับแม่น้ำสาละวิน มีความยาว 135 กิโลเมตร แม่น้ำยวม ซึ่งมีต้นกำเนิดจากภูเขาด้าน ตะวันออกของอำเภอ ขุนยวม ไหลผ่านอำเภอแม่ลาน้อยและอำเภอแม่สะเรียง ไปบรรจบกับแม่น้ำเมย

มีความยาว 160 กิโลเมตร และ แม่น้ำละมด ซึ่งมีต้นกำเนิดจากตอยแม่ละมด ไหลผ่านอำเภอเมือง ลงสู่แม่น้ำปาย

ลักษณะภูมิอากาศ จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีภูมิอากาศแบบร้อนชื้น แบ่งเป็น 3 ฤดูอย่างชัดเจน คือ มีอากาศร้อนจัด ในฤดูร้อน มีฝนตกชุกในฤดูฝน และอากาศหนาวจัดในฤดูหนาว ดังนี้ ฤดูร้อน ช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม อากาศร้อนอบอ้าว- ฤดูฝน ช่วงกลางเดือนพฤษภาคมถึงต้นเดือนตุลาคม ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงเหนือ- ฝนตกชุก ฤดูหนาว ช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และ- ความกด อากาศสูงจากประเทศจีน ทำให้อากาศหนาวถึงหนาวจัด เนื่องจากภูมิประเทศของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่เป็นภูเขา จึงมีสายหมอกครอบคลุมอยู่ตลอดปี ภูมิอากาศโดยทั่วไปจะหนาวจัดในฤดูหนาวและร้อนจัดในฤดูร้อน ในปี .ศ.2554 มีอุณหภูมิเฉลี่ย 25.54 °C เฉลี่ยต่ำสุด 21.06 °C และเฉลี่ยสูงสุด 32.25 °C ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย 77.03% ต่ำสุดเฉลี่ย 53.25 และ % เฉลี่ยสูงสุด 92.09 จำนวน % วันที่ฝนตกรวม 148 วัน ปริมาณน้ำฝนวัดได้ประมาณ 1,686.1 มิลลิเมตร

การปกครองและประชากร จังหวัดแม่ฮ่องสอนแบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ 45 ตำบล 415 หมู่บ้าน และองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน 50 แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 6 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 42 แห่ง

ตารางที่ 3-1 ประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2559

ลำดับ	อำเภอ	จำนวนประชากร			จำนวน	หลังคา	เรือน
		ชาย	หญิง	รวม			
1	เมือง	30,978	29,990	60,968		24,833	
2	ขุนยวม	11,764	11,101	22,865		8,325	
3	ปาย	19,273	17,987	37,260		14,809	
4	แม่สะเรียง	27,555	26,974	54,529		21,465	
5	แม่ลาน้อย	18,266	17,644	35,910		11,521	
6	สบเมย	21,255	20,313	41,568		15,627	
7	ปางมะผ้า	10,937	10,152	21,089		7,468	
รวม		140,028	134,161	274,189		104,048	

ลักษณะประชากร

ประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำแนกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มประชากรที่อยู่ในพื้นที่ราบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายไทยใหญ่ และกลุ่มประชากรบนพื้นที่สูง ส่วนใหญ่จะอาศัยและประกอบอาชีพอยู่บนพื้นที่สูง

1. คนไทยเชื้อสายไทยใหญ่ เป็นประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัด ชาวไทยใหญ่อพยพมาจากรัฐฉาน ซึ่งเป็นบ้านเมืองเดิมในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ชาวไทยใหญ่เป็นกลุ่มประชากรผู้มีความโดดเด่นในทางปฏิบัติที่แสดงถึงความเลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนา

2. ชาวไทยภูเขา หมายถึง กลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเป็นของตนเอง อาศัยอยู่บนภูเขา มีอาชีพและรายได้จากการเกษตรเป็นหลัก ทางราชการได้ให้คำจำกัดความ “ชาวเขา” หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยทำกินหรือบรรพชนอาศัยทำกินอยู่บนพื้นที่สูงในราชอาณาจักร ซึ่งมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภาษา และการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ประกอบด้วย จำแนกได้ 7 กลุ่มชาติพันธุ์

2.1 กะเหรี่ยง เป็นชนเผ่าที่มีประชากรมากที่สุดของชาวไทยภูเขา คือ ประมาณร้อยละ 79.3 จะตั้งถิ่นฐาน อยู่ทุกอำเภอ ปาดอง หรือกะเหรี่ยงคอยาว ปัจจุบันมีอยู่ที่บ้านในสอย บ้านหม้าเพียงดินและบ้านห้วยเสือเฒ่า ในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน นอกจากนี้ยังมีกะเหรี่ยงกลุ่มย่อย ที่อพยพเข้ามาจากสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์คือ กะเหรี่ยงแดง, กะยัน อาศัยอยู่ในบ้านในสอย บ้านห้วยเสือเฒ่า อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

2.2 ลาหู่ หรือ มูเซอ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ลาหู่แดง และลาหู่ดำ ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เภาปางมะผ้า อำเภอปาย และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

2.3 ลีซอหรือ ลีซอ พบได้ในอำเภอปาย และอำเภอปางมะผ้า

2.4 ลัวะ เป็นกลุ่มชนที่อาศัยในดินแดนล้านนา รวมถึงแม่ฮ่องสอนมาตั้งแต่โบราณ ปัจจุบัน ชาวลัวะอพยพขึ้นไปอยู่บนพื้นที่ภูเขาสูง ตั้งชุมชนเป็นแนวยาวไปตามสันเขา พบได้มากที่เขตรอยต่ออำเภอแม่ลาน้อยกับอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

2.5 ม้ง เป็นกลุ่มชาวเขาที่มีประชากรน้อยที่สุดในแม่ฮ่องสอน แต่กระจายอยู่ทุกอำเภอแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ม้งขาวและม้งลาย ซึ่งเรียกจากสีกระโปรงของผู้หญิงชาวม้ง

2.6 จีนยูนนาน (จีนฮ่อ) เป็นกลุ่มชาวจีนที่เป็นอดีตทหารกองพล 93 ที่หนีภัยทางการเมืองเข้ามาในประเทศไทย อยู่ที่อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า และ อำเภอเมือง บางแห่งตั้งเป็นชุมชนถาวรมีเฉพาะ ชาวจีนฮ่อ เท่านั้น เช่น หมู่บ้านสันติชล อำเภอปาย และหมู่บ้านรักไทย อำเภอเมือง เป็นต้น

2.7 ปะโอ อพยพเข้ามาจากรัฐฉาน ปัจจุบันมีถิ่นอาศัยอยู่บ้านห้วยมะเขือส้ม ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

ชนกลุ่มน้อย หมายถึง กลุ่มชนชาติกส่วนน้อยที่อาศัยอยู่ในเขตประเทศไทยในลักษณะชั่วคราว มีการเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศไทย พม่า และลาว อยู่ตลอดเวลา หรือกลุ่มชนชาติที่ลี้ภัยทางการเมืองเข้ามาในประเทศไทย และอยู่รวมเป็นกลุ่มบ้าน/ชุมชนถาวร ได้แก่ ไทยใหญ่ ตองสู พม่า ปะโอ ปะหล่อง จีนฮ่อ

ชาวไทยพื้นที่ราบ หมายถึง ชาวไทยพื้นที่ราบที่ย้ายถิ่นฐานเข้าไปอาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนพื้นที่สูง

หน่วยบัญชาการทหารพัฒนาในการพัฒนาชนบท

หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย

วิสัยทัศน์

“หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา เป็นหน่วยงานชั้นเยี่ยมของกองทัพไทย ในด้านการพัฒนาเพื่อความมั่นคง โดยเตรียมความพร้อมของทรัพยากรบุคคล ชุมชน พื้นที่ เพื่อป้องกันภัยคุกคามทุกรูปแบบ และประชาชนมีความเชื่อมั่น ศรัทธาต่อกองทัพไทย”

เนื่องจากหน่วยบัญชาการทหารพัฒนาเป็นหน่วยงานหลักที่มีภารกิจพัฒนาศักยภาพของคน ชุมชน และพื้นที่ เพื่อความมั่นคง ได้แก่

1. ความมั่นคงทางสภาพสังคม โดยใช้โครงการพัฒนาที่หน่วยสนับสนุนให้กับประชาชน และการปฏิบัติงานของหน่วยที่บูรณาการการแก้ปัญหาสำคัญทางสังคม ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของชาติ ร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาแก่ประชาชนในด้านความรักชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์

2. ความมั่นคงในด้านพื้นที่ โดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพของพื้นที่ให้เกื้อกูลต่อการป้องกันประเทศ ทั้งในเรื่องเส้นทางคมนาคม แหล่งน้ำกินน้ำใช้ ที่สอดคล้องกับแผนป้องกันประเทศ ตลอดจนการพัฒนาที่เกื้อกูลต่อการเป็นแหล่งเสียดวงในสนามรบ ตั้งแต่ยามปกติ

พันธกิจ

1. เติบโตทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ และส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. สนับสนุนภารกิจของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ การช่วยเหลือประชาชน การป้องกันและแก้ไขปัญหาสาธารณภัยและภัยพิบัติ

3. สนับสนุนภารกิจของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาสำคัญเร่งด่วนของชาติ ตลอดจนปฏิบัติภารกิจอื่น ตามที่ได้รับมอบหมาย

ค่านิยมหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา

ทหารอาชีพ ความมุ่งมั่นในการทำดีที่สุดในการปฏิบัติงานเพื่อผลสัมฤทธิ์ของงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความภูมิใจในการทำงาน ประกอบด้วย มีวินัย มุ่งผลสัมฤทธิ์ คิดสร้างนวัตกรรม มีความเป็นผู้นำ ซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา

จงรักภักดี น้อมนำพระบรมราโชวาทและปฏิบัติตามคำสัจย์ปณิธานเป็นที่ไว้วางใจในงานที่รับมอบปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเท่าเทียมกัน สร้างคุณค่าในงาน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน กล้าหาญ ไม่เกรงกลัวต่อภัยอันตรายที่จะเกิด ยืนหยัดในสิ่งที่ถูก เปิดเผยในสิ่งผิด ยอมรับคำวิจารณ์ ประเมินผลการปฏิบัติงานตามความเป็นจริง

ทำงานเป็นทีม เคารพ รั้ง และร่วมแสดงความคิดเห็น สนับสนุนให้มีการทำงานร่วมกัน สื่อสารอย่างเปิดเผย บูรณาการความคิดเป็นหนึ่งเดียว

เป้าประสงค์ของวิสัยทัศน์

การที่จะดำเนินงานให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ดังกล่าว หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กำหนดเป้าประสงค์ (Goal) ในการดำเนินงานในห้วงปี พ.ศ.2555 – 2559 ดังนี้

1. สร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาแก่ประชาชนในด้านความรักชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์
2. พัฒนาคน ชุมชน พื้นที่ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน มีความสมดุลแบบองค์รวมและเกื้อกูลต่อการป้องกันประเทศ

การปฏิบัติงานที่จะตอบสนองต่อความสำเร็จตามเป้าประสงค์ หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กำหนดให้มีการปฏิบัติภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategy Issue) 5 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 เติบโตของสถาบันพระมหากษัตริย์

หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา เติบโตของสถาบันพระมหากษัตริย์ อย่างสมเกียรติ และสนับสนุนการดำเนินการโครงการพระราชดำริ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตลอดจนจำแนวพระราชดำริมาขยายผลให้เป็นที่ประจักษ์อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทย และเป็นสถาบันหลักที่สำคัญยิ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาศักยภาพของ คน ชุมชน พื้นที่ ให้เกื้อกูลต่อการฉีกกำลังป้องกันประเทศ

พัฒนาศักยภาพของคน ชุมชน พื้นที่ ในพื้นที่เป้าหมายของ หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา ให้มีภูมิคุ้มกัน มีความมั่นคงแบบองค์รวม พร้อมทั้งจะเผชิญปัญหาในทุกมิติของความมั่นคง โดยใช้ศักยภาพในรูปแบบของแผนงานการพัฒนาที่มีอยู่ ลดเงื่อนไขของปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงในทุกมิติ และเสริมสร้างให้มีความพร้อมที่จะเผชิญปัญหา สามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อให้ผลลัพธ์การพัฒนา ส่งผลให้คน ชุมชน มีความสุขอย่างยั่งยืนในการดำเนินชีวิต และพร้อมสนับสนุนการปฏิบัติการของทหารได้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 สนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่สำคัญเร่งด่วนของชาติ

เตรียมความพร้อมของกำลังพล ยุทโธปกรณ์ และนำศักยภาพที่มีอยู่เข้าร่วมปฏิบัติงานในการแก้ไขปัญหาสำคัญเร่งด่วนของชาติ การสนับสนุน ส่วนราชการอื่น อาทิ การสนับสนุนการแก้ไขปัญหาเสพติด การสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการน้ำเสียเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยและภัยแล้ง

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาองค์กร

พัฒนาองค์กรให้มีความสัมพันธ์สมัย ทั้งด้านประสิทธิภาพ โดยปรับระบบการทำงาน ให้มีมาตรฐาน การพัฒนาขีดสมรรถนะ และวัฒนธรรมการทำงาน ทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร ตลอดจนพัฒนาด้านการบริการด้านการบริหาร การพัฒนาระบบบริหารความรู้ในองค์กร และการจัดการสารสนเทศ เพื่อให้เป็นองค์กรมีประสิทธิภาพมีความทันสมัย

แผนภาพที่ 3-1 อัตรากำลังจัดหน่วยทหารพัฒนา

หน่วยขึ้นตรง บก.นทพ.

หน่วยขึ้นตรง นทพ.

3.

- กองกำลังพล
- กองการข่าว
- กองยุทธการ
- กองส่งกำลังบำรุง
- กองกิจการพลเรือน
- กองการสื่อสาร
- กองงบประมาณ
- กองการช่าง
- กองการเงิน
- กองธุรการ
- สำนักงานตรวจสอบภายใน
- สถานีวิทยุกระจายเสียง 919

- สำนักงานพัฒนาภาค 1
- สำนักงานพัฒนาภาค 2
- สำนักงานพัฒนาภาค 3
- สำนักงานพัฒนาภาค 4
- สำนักงานพัฒนาภาค 5
- สำนักงานทหารพัฒนา
- หน่วยพัฒนาการพิเศษ

กองทัพไทยมีหน้าที่ รักษาความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร พิทักษ์รักษา ปกป้องสถาบัน พระมหากษัตริย์ พิทักษ์รักษาผลประโยชน์แห่งชาติและพัฒนาประเทศ บทบาทการพัฒนาประเทศ ของทหาร เป็นการพัฒนาสถานการณ์ปัญหาและภัยคุกคามความมั่นคงของประเทศ

ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นลักษณะผสมผสานระหว่างปัญหาและภัยความมั่นคงรูปแบบเก่ากับ ปัญหาและภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่มีความซับซ้อน และมีความหลากหลายเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ การ ดำเนินงานแก้ไขปัญหาและภัยความมั่นคงรูปแบบเก่าเป็นเรื่องของการทหาร โดยมีการปฏิบัติงาน พื้นที่จังหวัดชายแดนเป็นหลัก สำหรับสถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดน ปัจจุบันพบว่าปัญหาที่มี แนวโน้มส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนระยะต่อไปประกอบด้วยปัญหาการลักลอบ หลบหนีเข้าเมือง ปัญหายาเสพติด ปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ปัญหาการทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาโรคระบาดตามแนวพระราชดำริ และปัญหาอาชญากรรม ข้ามชาติ เป็นต้น (สุพจน์ สุวรรณเตมีย์, 2553 : 35-36)

กองทัพไทยได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมอบหมายให้หน่วยบัญชาการทหาร พัฒนา (นทพ.) ดำเนินงานพัฒนาประเทศ โดยกำหนดนโยบายการปฏิบัติงานของหน่วยให้สอดคล้อง กับยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดน (พ.ศ.2550-2554) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ที่ได้อัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นหลักปฏิบัติในการ พัฒนาและบริหารประเทศ โดยให้ดำเนินไปในทางสายกลางอยู่บนพื้นฐานความสมดุลพอดีและความ พอประมาณอย่างมีเหตุผล การพัฒนาชนบทเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก ในสภาพแวดล้อมที่ มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว จึงประสบอุปสรรคและข้อขัดข้อง มีมากมาย หลายด้าน แต่ละด้านมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค แต่ละท้องถิ่น อย่างไรก็ตามโดยทั่วไป แล้วปัญหาสำคัญที่ชนบทส่วนใหญ่มีเหมือน ๆ กัน คือ ปัญหาความยากจนและความล้าหลังทาง เศรษฐกิจ ซึ่งมีผลต่อเนื่องไปถึงความเสื่อมโทรมในคุณภาพชีวิต วงจรของปัญหาดังกล่าวหมุนเวียน ต่อเนื่องมาเป็นเวลานานและเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวชนบทไม่สามารถพัฒนา เพื่อพึ่งตนเองได้ อย่างแท้จริง อีกปัญหาหลักของชาวชนบท การขาดความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรอย่างมีหลักวิชา และการปรับปรุงรักษาคุณภาพ ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ เช่น ที่ดินในขณะที่ธรรมชาติแวดล้อมที่มีผล ต่อการผลิตทางการเกษตรไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำ ป่าไม้ ฯลฯ ต่างก็มีสภาพเสื่อมโทรมลงตลอดเวลาเป็น ผลให้การพัฒนาชนบทที่ผ่านมาไม่บรรลุผลตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 36 สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหาร พัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย “นักรบสีน้ำเงิน” เป็นทหารนักพัฒนา ที่มีภารกิจหลัก ตามนโยบาย ของผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้มอบหมายให้หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา เป็นหน่วยงานหลักในการ ช่วยเหลือประชาชน โดยการสร้างการคมนาคม ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ การพัฒนาแหล่งน้ำ งานสาธารณสุข งานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชนและสาธารณูปการ การ ประชาสัมพันธ์ การสังคมสงเคราะห์ การแก้ปัญหายาเสพติด และภัยพิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทุกพื้นที่ใน จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งให้การสนับสนุนงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โดยบูรณา การร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ 37 เพื่อให้ประชาชนได้รับความสะดวก เพื่อเป้าหมายหลักคือความอยู่ ดีกินดี ขจัดปัญหาความยากจนให้กับประชาชน สำหรับหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 36 ถือว่าการแก้ไข ปัญหาภัยพิบัติเป็นงานเร่งด่วน ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากภัยพิบัติ ดินโคลนถล่ม น้ำท่วม

เส้นทาง ราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อนไม่สามารถเดินทางเข้า-ออก หมู่บ้าน ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 36 ได้ร่วมกับส่วนราชการและองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ ได้ให้การช่วยเหลือประชาชนทุกรูปแบบ ได้ดำเนินการก่อสร้างถนนที่มีทั้งลูกรัง ถนนคอนกรีต และลาดยางในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนไปแล้วกว่า 2,000 กิโลเมตร ทำให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเมื่อก่อน ถนนหนทางสำหรับการขนส่งผลผลิตทางการเกษตร และการสัญจรไปมาของประชาชน สะดวกมากขึ้น ดำเนินการสร้างระบบประปาภูเขาพร้อมถังเก็บน้ำขนาดใหญ่ให้กับชุมชน มีระบบประปาที่มีมาตรฐาน ได้แจกจ่ายถังเก็บน้ำไฟเบอร์กลาส ขนาด 3,000 ลิตร สร้างคลองส่งน้ำคอนกรีตเพื่อส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่การเกษตร ขุดสระเก็บน้ำ ขุดลอกลำน้ำเดิมที่ตื้นเขิน ให้สามารถกักเก็บไว้ใช้ได้ใภาวะภัยแล้งขาดแคลนน้ำ ส่งเสริมราษฎรให้มีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้นจากการเกษตรกรรมและกสิกรรม ให้บริการผสมเทียมโคพันธุ์ต่าง ๆ สนับสนุนให้ปลูกไม้ผลและพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ สำหรับปัญหาต่าง ๆ ที่ประชาชนมีความต้องการให้หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 36 สามารถให้ความช่วยเหลือทันที ข้อมูลที่ได้รับจากการลงพื้นที่และจากการสอบถาม เพื่อเป็นแนวทางไปจัดทำแผนงานงบประมาณเข้ามาดำเนินการพัฒนาให้ตรงตามความต้องการของประชาชน ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

สภาพปัญหาของชุมชนชาวเขา

เป็นเวลานานแล้ว ที่มีผู้คนอาศัยอยู่ในเขตภูเขา หรือ "ที่สูง" จนเรารู้จักกันดีในชื่อของ "ชาวเขา" ซึ่งภาษาราชการเรียกว่า "ชาวไทยภูเขา" ชนชาวเขานี้มีอยู่มากมายหลายเผ่า และอาศัยอยู่ในที่สูงทางภาคเหนือเป็นจำนวนมาก มีชาวเขาหลายเผ่าที่ชอบอาศัยอยู่ในที่สูงจากระดับน้ำทะเลมาก คือ ตั้งแต่ 1,000 เมตร ขึ้นไป และในพื้นที่เช่นนี้ พืชที่ชอบอากาศเย็นจะมีการเจริญเติบโตได้ดีมาก

ชาวเขาในประเทศไทยมีประมาณ 10 เผ่า 500,000 คน คือ ลัวะ กะเหรี่ยง แม้ว เย้า มูเซอ อีกอ ถิ่น วัว และปะหล่อง เผ่าลัวะและกะเหรี่ยงผิดแปลกจากเผ่าอื่น 3 ประการ คือ

1. ตามธรรมชาติไม่ปลูกฝิ่น
2. ตั้งภูมิลำเนาในประเทศไทยมาก่อนคนไทยเอง
3. ตั้งหมู่บ้านอยู่อย่างถาวร เพราะใช้ระบบทำไร่หมุนเวียน

1. ปัญหาการเกษตรของชาวเขา

ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตภูเขา หรือที่สูงที่เรียกกันว่า ชาวเขานั้น มีอาชีพเพาะปลูกพืชไร่บางชนิด และปลูกฝิ่น ชาวเขารู้จักปลูกฝิ่นกันมาเป็นเวลานานแล้ว เข้าใจว่า มีการนำเมล็ดพันธุ์มาจากประเทศเพื่อนบ้านของไทย ฝิ่นสามารถขึ้นได้ดีในที่สูงทางภาคเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับความสูงตั้งแต่ 1,000 เมตร ขึ้นไป แต่ก่อนนี้ชาวเขารู้จักเพาะปลูกพืชเพียงไม่กี่ชนิด เช่น ข้าว ข้าวโพด ถั่ว และฝ้าย เป็นต้น พืชดังกล่าวนี้ใช้เป็นอาหาร เลี้ยงสัตว์ และใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม ส่วนฝิ่นนั้นจะปลูกเพื่อบริโภค และขายเป็นเงินไปซื้ออาหาร และของที่จำเป็นต่อการครองชีพเพิ่มเติม

การทำเกษตรของชาวเขาดังกล่าวนี้นี้ จะมีลักษณะเป็นการทำไร่เลื่อนลอย คือ ย้ายที่ไปเรื่อยๆ หลังจากที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ หรือมีวัชพืชเกิดขึ้นมาก ทำให้มีการทำลายป่า

เพื่อการเพาะปลูกกันมากขึ้นทุกปี นอกจากต้นไม้ในป่าจะถูกตัดฟัน และเผาทำลายไป โดยไร้ประโยชน์แล้ว ต้นน้ำลำธารก็ถูกกระทบกระเทือนเป็นอันตรายไปด้วย

โครงการหลวงได้รับพระมหากรุณาธิคุณ พระราชทานการสนับสนุนจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อย่างใกล้ชิด ดังได้กล่าวแล้ว โดยละเอียดในภาคต้น ต้นเหตุคือ "ชาวเขา" และ "ผืน" จึงทำให้เกิดการค้นคว้าวิจัยทางเกษตรสาขาใหม่ขึ้น ในประเทศไทย นั่นคือ "การเกษตรที่สูง" ที่สูงของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตภาคเหนือ นั้น นอกจากจะอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลมากแล้ว (700 - 2,500 เมตร) ยังอยู่ห่างจากเส้นศูนย์สูตรมากกว่าส่วนอื่นของประเทศอีกด้วย (ละติจูด 18 - 20 องศาเหนือ) ทำให้มีลักษณะเด่นอยู่อย่างหนึ่งคือ อากาศจะหนาวเย็นกว่าในพื้นที่อื่น โดยทั่วไปการที่ให้ความสำคัญแก่ลักษณะอากาศมากกว่าปัจจัยอื่นๆ ก็เพราะว่า ลักษณะของดิน สภาพของฝนและเรื่องอื่นๆ เช่น ลมพายุ นั้น เป็นเรื่องที่จะป้องกันแก้ไข หรือปรับปรุงได้พอสมควร แต่เรื่องของลักษณะอากาศนั้น ยากต่อการเปลี่ยนแปลง

ที่สูงบางแห่ง เช่น ที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ นั้น จะมีอุณหภูมิในฤดูหนาว ต่ำกว่าศูนย์องศาเซลเซียสทุกปี และในบางปีอุณหภูมิอาจลดต่ำถึง -6 องศาเซลเซียสทีเดียว ระยะเวลาที่มีอากาศหนาว จนถึงหนาวจัดนั้น จะเริ่มประมาณต้นเดือนพฤศจิกายน และจะหนาวไปจนถึงปลายเดือนกุมภาพันธ์เป็นอย่างน้อย และถึงแม้จะเป็นฤดูร้อน ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคมก็ตาม อากาศในตอนกลางคืนก็ยังคงเย็นจนถึงหนาว

ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องศึกษาลักษณะอากาศของพื้นที่ให้ทราบแน่นอน ก่อนที่จะพิจารณาชนิดของพืชที่จะปลูกในที่นั้นๆ โดยคำนึงถึงเรื่อง สำคัญ 3 เรื่องคือ

1. ความหนาวเย็นในเดือนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูหนาว
2. อันตรายจากน้ำค้างแข็ง
3. แสงแดด และเมฆหมอก

ลักษณะพิเศษของอากาศบนที่สูงนี้ ทำให้สามารถปลูกพืชที่ชอบอากาศหนาวได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ที่เป็นประโยชน์ในด้านป่าไม้ ไม้ผล พืช ผัก ไม้ดอก ไม้ประดับ หรือพืชไร่ พืชที่เราไม่เคยปลูกได้มาก่อน ก็สามารถปลูกได้เป็นการค้า เช่น แอปเปิล สาลี่ ท้อ พลัม พลัม บัวยก กาแฟอะราบิกา กีวี ราสป์เบอร์รี่ มะเดื่อฝรั่ง ลิ้นจี่ ไพรทรมั ถั่วแดงหลวง เห็ดหอม อะเซเลีย แอลสโตรมีเรีย เป็นต้น ส่วนพืชบางชนิดก็สามารถปลูกได้ดียิ่งขึ้นบนที่สูง เช่น สตรอว์เบอร์รี่ องุ่น ข้าว สาลี่ ผักกาดหอมห่อ เซเลอรี เอ็นไตฟ์ กะหล่ำปลีแดง โกโบ มันฝรั่ง ปวยเล้ง คาร์เนชั่น แกลดิโอลัส กุหลาบ เบญจมาศ เยอร์บีรา สแตติส เป็นต้น

มีพืชหลายชนิดที่สามารถปลูกได้ตลอดปีบนที่สูง เช่น ผักต่าง ๆ มันฝรั่ง ไม้ดอก และไม้ประดับ จึงทำให้เกิดอาชีพที่จะปลูก "พืชนอกฤดู" ได้อีกด้วย เช่น ผักและไม้ดอกเมืองหนาวนั้น จะปลูกได้ในพื้นที่ต่ำเฉพาะในฤดูหนาวเท่านั้น ในฤดูที่ไม่สามารถปลูกได้ในพื้นที่ต่ำจึงเหมาะที่จะปลูกบนที่สูง เพราะจะขายได้ราคาดี และไม่มีการแข่งขันมากนัก

ไม้ผลเขตหนาวจะมีฤดูกาลของผลสุกไม่เหมือนกัน บัวยกจะมีผลแก่เก็บได้ประมาณเดือนมีนาคมถึงเมษายน ท้อจะเริ่มสุกตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงเดือนพฤษภาคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพันธุ์ที่ปลูก หลังจากนั้นก็จะเป็นพลัม แอปเปิล สาลี่ และพลัม โดยลำดับ ผลไม้บางอย่าง เช่น ท้อพันธุ์

ดินนั้น จะสุกเร็วกว่าในประเทศอื่น เนื่องจากประเทศไทยมีอากาศหนาวไม่นาน และมีความร้อนในระหว่างที่ผลไม้เจริญเติบโตอย่างเพียงพอ ทำให้มีความเหมาะสมที่จะส่งไปขายยังตลาดต่างประเทศมาก

ไร้หมุนเวียน

ลี้วะและกะเหรียงจะแบ่งเนื้อที่เพาะปลูก ออกเป็น 8 แปลง (บางที่อาจถึง 10 แปลง) ซึ่งแต่ละแปลงจะใช้เพาะปลูกเพียงปีเดียว แล้วย้ายไปแปลงที่ 2 ต่อไป ดังนั้นแต่ละแปลงจะได้พัก คือ เว้นการเพาะปลูก 7 ปี ระหว่างที่พัก แต่ละแปลงจะมีเมล็ดของต้นไม้ป่า ที่ขึ้นอยู่โดยรอบปลิวลงมา เมื่อฝนตก เมล็ดเหล่านี้ก็จะงอก และโดยที่ชาวบ้านคอยระวังเป็นอย่างมาก ไม่ให้เกิดไฟไหม้ ต้นไม้เล็กๆ เหล่านี้ก็จะเติบโต จนกระทั่งกลายเป็นป่าที่สมบูรณ์ ในปีที่ 8 การที่ไร่ถูกใช้ครั้งเดียว และไม่มีกรไถพรวน หน้าดินจึงไม่ถูกชะล้าง ความอุดมสมบูรณ์จะคงอยู่ตลอดไป กับทั้งจะป้องกันไม่ให้วัชพืช เช่น หญ้า ขึ้นรกจนปราบไม่ไหว แต่ระบบหมุนเวียนมีข้อเสียที่ว่า จะต้องมึเนื้อที่ถึง 8 เท่า ของไร่ที่จะใช้แต่ละปี ซึ่งขณะนี้เป็นปัญหา เพราะมีที่ดินไม่เพียงพอ

ไร่ฝิ่น

ปัญหาเรื่องฝิ่น ฝิ่นต้องการอากาศเย็น และในประเทศไทยต้องปลูกบนที่สูงอย่างน้อย 1,000 เมตร

ก่อน พ.ศ. 2502 แม้ว เย้า มูเซอ และ อี้ก้อ ปลูกฝิ่นเพียงอย่างเดียวเอาไว้ขาย เจ้าหน้าที่กรมสรรพสามิตขึ้นไปซื้อ เพื่อนำไปขายให้โรงยาฝิ่น สำหรับให้ผู้ติดฝิ่นที่มีใบอนุญาตเท่านั้น เข้าไปสูบ สมัยนั้น มีผู้ติดฝิ่นน้อยมาก เพราะผู้สูบดมแห้ง แรงน้อย และถูกประมาณว่า เป็น "ชียา" รัฐบาลเพียงแต่ตั้งกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทยขึ้น เพื่อช่วยชาวเขาที่จะไม่มีรายได้ถ้าไม่ปลูกฝิ่น กองสงเคราะห์ชาวเขาขาดพืชที่จะให้ชาวเขาปลูกแทนฝิ่น เพราะไม่มีเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตร ทำการทดลองค้นคว้า กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เองก็ไม่ทราบ เพราะไม่ได้ขึ้นไปทำงานบนที่สูงนั้น ในขณะที่ชาวเขาต้องมีรายได้ จึงยังคงปลูกฝิ่นอยู่จนทุกวันนี้ ชาวต่างประเทศริเริ่ม (และคนไทยเอาอย่าง) เรียกบริเวณที่ปลูกฝิ่นในประเทศพม่า ลาว และไทยว่า "สามเหลี่ยมทองคำ" ซึ่งหมายความว่า ประชาชนในแถบนั้นร่ำรวย เพราะรายได้จากฝิ่นสูงมาก แต่ผู้ที่พบปะชาวเขาบนดอยทราบดีว่า ชาวเขายากจน ขาดแคลนเสื้อผ้า อนามัยไม่ดี อาหารไม่เพียงพอ คุณภาพชีวิตต่ำ รายได้จากฝิ่นน่าจะน้อยกว่าที่ทุกคนคิด และสามเหลี่ยมเห็นจะไม่ใช้เป็นทองคำเสียแล้ว

เมื่อ พ.ศ. 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทราบว่า ชาวเขาได้เงินจากฝิ่นเท่าๆ กับที่ได้จากท้อพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งโดยวิธีติดตามต่อกิ่งกับท้อฝรั่ง ก็ควรจะได้ผลใหญ่ หวานฉ่ำ ทำรายได้สูงกว่าฝิ่นเป็นแน่ ดังนั้น จึงทรงตั้งโครงการหลวงขึ้น เป็นโครงการส่วนพระองค์ เพื่อดำเนินการซึ่งก็กลายเป็นโครงการแรกของโลก ที่กำจัดฝิ่น โดยปลูกพืชที่มีรายได้ดีกว่าแทนชาวเขากำลังทำงานในไร่ชาวเขากำลังทำงานในไร่

การเลี้ยงสัตว์และการประมงบนที่สูง

นอกจากการปลูกพืชแล้ว การเลี้ยงสัตว์บนที่สูงก็สามารถทำได้เช่นกัน โดยพยายามใช้ประโยชน์จากความหนาวเย็นของอากาศให้มากที่สุด สัตว์บางชนิด เช่น แกะ และวัวพันธุ์ต่างประเทศจะเจริญเติบโตได้ดีบนที่สูง จึงอาจเหมาะ สำหรับโครงการผสมพันธุ์สัตว์ หรือโครงการเลี้ยงวัวพันธุ์ต่างประเทศ การเลี้ยงไหมบนที่สูงก็จะเป็นอีกโครงการหนึ่งที่สำคัญ อากาศเย็นจะช่วยให้สามารถเลี้ยงไหมพันธุ์แท้ และทำการผลิตไหมคุณภาพได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ โครงการประมงน้ำเย็น

ซึ่งทำบนที่สูง ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจเช่นกัน มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ได้ทำการสำรวจปลาในลำธารต่าง ๆ บนที่สูง และทดลองเลี้ยงปลาในทรงเครื่อง ที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง เมื่อ พ.ศ. 2525 และในเวลาเดียวกัน กรมประมง โดยความสนับสนุนของโครงการหลวง ก็ได้เริ่มโครงการประมงน้ำเย็นขึ้นที่บ้านแม่ขุนกลาง ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ดังกล่าวนี้ อยู่ประมาณครึ่งทางของทางไปยอดดอยอินทนนท์ มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 1,300 เมตร กรมประมงได้ทดลองเลี้ยงปลาหลายชนิด เพื่อศึกษาชนิดของปลาที่มีความเหมาะสม ที่จะเลี้ยงในที่อุณหภูมิต่ำได้ดี ซึ่งต่อมาได้พบว่า ปลาที่มีการเจริญเติบโตได้ดี คือ ปลานิล ปลาไน ปลาในทรงเครื่อง และปลาจีน นอกจากปลาเหล่านี้แล้ว กรมประมงยังได้ทดลองนำเอาปลาจากต่างประเทศที่ชอบอากาศเย็น เช่น ปลาเทราต์ มาทดลองอีกด้วย

การทำเกษตรบนที่สูง

ข้อเสนอแนะในการทำเกษตรบนที่สูง

การปลูกพืช ในที่ซึ่งเป็นภูเขา และหุบเขานี้ ควรจะคำนึงถึงแหล่งต้นน้ำลำธารเป็นอย่างมาก ควรรักษา และทำนุบำรุงป่าต้นน้ำไว้ให้ดี และในกรณีที่ป่าต้นน้ำถูกทำลายไปแล้ว ก็จะต้องรีบปลูกป่าขึ้นมาทดแทน ให้เร็วที่สุด เพื่อจะทำให้ต้นน้ำลำธารฟื้นตัวขึ้นมาใหม่ และจะสามารถอาศัยใช้น้ำได้ในอนาคต ในที่ลาดชันมากๆ และที่ดินไม่ดี ควรพิจารณาปลูกไม้ป่า หรือไม้ผลบางชนิดที่ทนทาน เช่น บัวย ส่วนในที่ซึ่งมีความลาดชันปานกลาง ถึงลาดชันน้อย ก็จะสามารถปลูกไม้ผล และพืชอายุสั้นต่างๆ เช่น ผัก ไม้ดอก ไม้ประดับ พืช ไร่ ตลอดจนพืชสมุนไพร

เนื่องจากที่สูงเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ดังนั้นการทำเกษตรบนที่สูง จึงควรทำด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษ การใช้สารเคมีต่างๆ เช่น ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี และยากำจัดวัชพืชขึ้นนี้อาจจะปะปนลงไปในลำห้วย ลำธารต่างๆ ได้โดยง่าย และสารบางชนิดก็อาจเป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในน้ำ ซึ่งจะไหลลงมาสู่พื้นที่ต่ำ และลงสู่แม่น้ำในที่สุด ทำให้เกิดปัญหาตามมาอีกมาก

เรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งก็คือ การรักษาสมดุลของธรรมชาติ เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ต่ำแล้ว การทำเกษตรบนที่สูงนับว่า ยังใหม่มาก ดังนั้นที่สูง จึงยังคงมีลักษณะเป็นธรรมชาติอยู่มากน้อย และควรพยายามรักษาสมดุลของธรรมชาติไว้ ตัวอย่างหนึ่งในเรื่องนี้ก็คือ การใช้ยาฆ่าแมลงใน การเพาะปลูกพืช ถ้าใช้โดยขาดความรู้ทางวิชาการแล้ว ก็จะทำให้แมลงที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนตัวห้ำ และตัวเบียน ของแมลงที่เป็นศัตรูต้องสูญสิ้นไป และในที่สุดก็จะต้องใช้ยาฆ่าแมลงมากขึ้นทุกที เป็นผลให้เกิดความเสียหายทั้งในเชิงธุรกิจ และนิเวศวิทยาเป็นอย่างมาก

2. ปัญหายาเสพติด

สถานการณ์ปัญหายาเสพติดภาคเหนือ หากมองโดยรวม ปัญหายาเสพติดภาคเหนือ มีขนาดความรุนแรงและมีมิติของปัญหาต่างจากภาคอื่น เนื่องจากปัจจัยสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศ พื้นที่บริเวณชายแดนภาคเหนือติดกับพื้นที่ของประเทศสหภาพพม่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และจีนตอนใต้ ซึ่งมีแหล่งผลิตยาเสพติดตามแนวตะเข็บชายแดน เช่น ชายแดนพม่ายังมีการผลิตฝิ่น เฮโรอีน ATS หรือยาบ้า ยาไอซ์ สำหรับชายแดนประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวยังคงผลิตฝิ่น ยาบ้าอัดเม็ด และผู้ค้าลักลอบลำเลียงส่งผ่านตามบริเวณชายแดนเข้าสู่ประเทศไทย เพื่อจำหน่ายและส่งออก

สาเหตุที่ยังคงมีการลักลอบลำเลียงยาเสพติดตามบริเวณแนวชายแดน เกิดขึ้นจากสภาพปัญหาทั้งภายในและภายนอกประเทศ ปัจจัยภายนอกเกิดจากแนวชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน ยังคงผลิตยาเสพติดสำคัญอยู่ เช่น ชนกลุ่มน้อยในสภาพพม่ายังจำเป็นต้องหารายได้และสะสมทุนเพื่อต่อสู้ เพื่อสร้างฐานอำนาจ และชาวบ้านในหมู่บ้านชายแดนส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮ่อ มีความสัมพันธ์และเกรงกลัวอิทธิพลของฝ่ายตรงข้าม โดยเฉพาะความยากจน ทำให้มีแรงจูงใจและแรงกดดันให้ชาวเขาและชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนนอกประเทศ เป็นผู้ลำเลียงและผู้ค้ายาเสพติด สำหรับชาวเขาในประเทศที่หลงผิดไปเป็นเครื่องมือในการขนลำเลียงและค้ายา ก็เกิดจากปัญหาความยากจนที่ทำกินไม่เพียงพอ ขาดจิตสำนึกและความรักดี นอกจากนี้ยังมีสาเหตุสำคัญ คือ นักค้ารายสำคัญยังไม่ถูกทำลายและยุติบทบาท นักค้ารายย่อยยังไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และนักค้ารายใหม่เกิดขึ้น ที่สำคัญยังมีกลุ่มผู้ต้องการยาเหลืออยู่ คือ ผู้ใช้ ผู้ติดยาที่ยังไม่เข้ารับการรักษา และกลุ่มที่ยังรักษาไม่หายขาด

ปัญหาของยาเสพติดในภาคเหนือ มีความสัมพันธ์กับปัญหาอื่น ๆ ทั้งปัญหาการเมือง เช่น การซื้อเสียง ปัญหาความมั่นคง เช่น การค้ามนุษย์ แรงงานต่างด้าวลักลอบเข้าเมือง การค้าอาวุธสงคราม ปัญหาเศรษฐกิจ เช่น เศรษฐกิจฟุบ ตกต่ำ มีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ หรือปัญหาสังคมอื่น ๆ เช่น ครอบครัวล่มสลาย มีอุปนิสัยใจ้าง อาชญากรรมที่เกิดจากการประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน เช่น ปล้น ฆ่า ปัญหาเกิดจากบ่อนการพนัน ซ่องโสเภณี เด็กเร่ร่อน ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ โยงใยต่อปัญหา ยาเสพติดทั้งสิ้น

ดังนั้น การปฏิบัติการกวาดล้างยาเสพติดในภาคเหนือ จึงเน้นจุดพื้นที่ชายแดน พื้นที่พักยาตอนในซึ่งมีประมาณ 30 แห่ง และพื้นที่กลุ่มชาวเขา นอกจากการกวาดล้างแล้วยังเน้น การพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเข้มแข็ง เสริมสร้างปัญหาความยากจน แรงกดดันเรื่องที่ทำกิน ไม่เพียงพอ การลดอิทธิพลฝ่ายตรงข้าม และการบริหารจัดการแก้ปัญหาที่สูงและชาวเขา ที่สำคัญคือ การลดความต้องการ (Demand) ของผู้เสพ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันแม้การแพร่ระบาดของยาเสพติดในภาคเหนือโดยทั่วไปลดลง แต่การใช้ยาบ้าและสารระเหยยังคงมีมาก มีการใช้ Club Drugs คือ โคเคน ยาเค ยาอี และวัตถุออกฤทธิ์มากขึ้น โดยกลุ่มผู้ใช้ คือ วัยรุ่น นักเรียน นักศึกษา กลุ่มผู้ใช้แรงงาน การเกษตร จำเป็นที่ทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จะต้องร่วมมือกัน สอดส่องดูแล ป้องกัน และปราบปราม มิให้ปัญหา ยาเสพติดเกิดขึ้นซ้ำซาก จะต้องร่วมมือกันต่อสู้เพื่อเอาชนะ ยาเสพติดให้ได้อย่างยั่งยืนและตลอดไป

3. ปัญหาด้านสิทธิมนุษยชน

สิทธิชุมชนชาวเขาปัจจุบันและอนาคต จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการศึกษาทางมานุษยวิทยา สังคมไทยต้องยอมรับความจริงว่า ชาวเขาในเมืองไทยส่วนใหญ่เป็นคนไทย พวกเขา ย่อมมีสิทธิในการอาศัยอยู่ในประเทศไทย รัฐไม่ยอมรับว่าชุมชนชาวเขานพื้นที่สูงเป็นชุมชนที่ต้อง ตามกฎหมาย ถูกมองว่าเป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและล้าหลัง

ปัญหาและข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิชุมชนชาวเขา

สิทธิความเป็นพลเมืองไทยและสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบน ที่สูง ชาวเขานเน้นสิทธิความเป็นพลเมือง ถือเป็นหลักไมล์ของการต่อสู้ และต้องได้รับสิทธิในการจัดการ

ทรัพยากรบนที่สูง เพื่อที่จะดำรงรักษาชุมชน และประเพณีดั้งเดิมของตนเองได้ ชาวเขามักถูกมองว่าเป็นชนกลุ่มน้อยซึ่งทำให้สิทธิในฐานะประชาชนนั้นน้อยลงไปด้วย คนทั่วไปไม่ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับชาวเขา ถูกมองว่าเป็นคนอื่นที่มาแทรกอยู่ในสังคมไทย เป็นชาว “เขา” ไม่ใช่ชาว “เรา” สำหรับชาวเขานั้นกรมการปกครองได้แบ่งชาวเขาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ชาวเขาที่ตั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในถิ่นทุรกันดาร ไม่สามารถติดต่อกับทางการได้จึงไม่มีทะเบียนบ้านและไม่มีบัตรประชาชน ส่วนชาวเขาอีกกลุ่มเรียกว่าชาวเขานอก คือ กลุ่มที่อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า ลาว และจีน เข้ามาอยู่ในประเทศมีลูกหลานอยู่ในเมืองไทยเป็นระยะเวลาานานพอสมควร ชาวเขาไม่สามารถดำรงอยู่ได้ หากไม่มีการรับรองสิทธิเพราะพวกเขามีจารีตประเพณีและวิถีการผลิตขึ้นอยู่กับสภาพที่ตั้งและสภาพแวดล้อมของชุมชน ปัญหาสิทธิในการจัดการและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นที่สูงนี้เป็นผลนโยบายป่าไม้มาจากรัฐบาล ที่กำหนดขึ้นโดยไม่ยอมรับรู้ถึงการเมืองของชุมชนชาวเขานบนที่สูง เกิดการประกาศเขตป่าสงวน เขตอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทับเขตที่ทำกินของชาวเขา เกิดการจับกุมและดำเนินคดีชาวเขาทั้งโดยยุติธรรมและไม่ยุติธรรมจำนวนมาก รัฐปิดกั้นไม่ให้ชาวเขาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต ขับไล่ชาวเขาออกจากชุมชนหมู่บ้าน

ปัญหาไม่มีที่ทำกินบนพื้นราบมีส่วนผลักดันให้ชาวบ้านพื้นราบขยายที่ทำกินไปบนที่สูงทำให้ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลายเช่นกัน รัฐบาลแก้ไขการการบุกรุกป่าไม้โดยไม่ได้เริ่มตั้งแต่สาเหตุสำคัญคือ ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน ชาวพื้นราบจำนวนมากต้องการขึ้นไปทำไร่บนที่สูง หรือรับจ้างนายทุนตัดไม้โดยผิดกฎหมาย

คดีของชาวเขาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน

คดีการจับกุมชาวเขามักดำเนินเป็นพิเศษ ปัญหาที่นำไปสู่การจับกุมชาว ได้แก่ ปัญหาที่ดินทำกินในเขตป่าสงวน และความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ในบางกรณีแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่บ้านเมืองนั้นได้ทำการละเมิดรัฐธรรมนูญ เช่น

1. ทำการจับกุมโดยไม่มีหมายจับ
2. ทำการจับกุมขณะอยู่ในเคหะสถาน
3. ทำการจับกุมโดยไม่มีกระทำความผิดซึ่งหน้า
4. การจับกุมนั้นเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน
5. การจับกุมนั้นเป็นการกระทำที่ละเมิดจารีตประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

4. ปัญหาด้านสัญชาติ

ในทางกฎหมาย สัญชาติ มีความหมายเฉพาะถึงสัญชาติที่เป็นความผูกพันระหว่างบุคคลนั้นสังกัดอยู่กับ รัฐใด การที่บุคคลถือสัญชาติในรัฐใดมีผลต่อการที่รัฐนั้นจะสามารถใช้อำนาจในทางกฎหมายแก่บุคคลดังกล่าว บุคคลผู้ถือสัญชาติเดียวกันก็มีสิทธิในด้านต่างๆ เหมือนกัน

สัญชาติ เป็นสิ่งที่ถูกใช้ทั้งในทางกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของรัฐ ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นอำนาจภายในของรัฐที่จะวางหลักในทางกฎหมาย ในการกำหนดสัญชาติของบุคคล หลักที่สำคัญสองประการคือ หลักดินแดน และหลักสืบสายโลหิต

ในทางนิตินัยพื้นที่ต่างๆ บนโลกต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐใดรัฐหนึ่ง ดังนั้นประชาชนทุกแห่งก็ต้องมีรัฐที่ตนขึ้นต่อหรือมีสัญชาติในทางกฎหมาย การยอมรับว่าประชาชนแต่ละ

คนต้องมีสัญชาติได้ยอมรับไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วย สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ค.ศ.1948 โดยบัญญัติไว้ว่า “ทุกคนมีสิทธิในสัญชาติ และ บุคคลจะไม่ถูกเพิกถอนสัญชาติตามอำเภอใจ”

ดังนั้นการมีสัญชาติของบุคคลในลักษณะที่มีความมั่นคงซึ่งจะไม่ถูกปฏิเสธหรือ เพิกถอนจากรัฐจึงเป็นสิทธิที่บุคคลต่างๆ ควรจะได้รับไม่ว่าจะอาศัยอยู่แห่งใด บนโลกใบนี้

แต่ในความเป็นจริงนั้น มีบุคคลจำนวนมากที่ประสบปัญหาในเรื่องการถือสัญชาติ และมีผลให้ตกอยู่ในสถานะของคนไร้สัญชาติ ซึ่งอาจมีสาเหตุหลายประการ เช่น การอพยพโยกย้ายเนื่องจากสงคราม การไม่ยอมรับชนกลุ่มน้อยหรือชนพื้นเมืองในดินแดนของรัฐ

นอกจากสัญชาติจะเป็นสิ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับบุคคลในทางการเมืองแล้ว สัญชาติยังกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเป็นพวกเดียวกัน และพร้อมกันนั้นก็ได้สร้างความเป็นคนอื่นให้กับผู้ที่ไม่ได้ถือสัญชาติเดียวกัน สิ่งก็ตามมาก็คือคนที่ไม่ได้ถือสัญชาติไทยเหมือนกันก็ย่อมจะได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกับผู้ถือสัญชาติไทย เช่น ค่าแรงของแรงงานต่างด้าวที่จะไม่จำเป็นต้องได้เท่ากับแรงงานไทย นอกจากนี้ในบางครั้งยังทำให้เกิดความเข้าใจว่าสัญชาติที่แต่บุคคลมีอยู่เป็นสิ่งที่สืบทอดต่อเนื่องยาวนานมาพร้อมๆ กับการก่อตัวของรัฐไทย

ความเข้าใจเช่นนี้เองอาจทำให้เกิดความเชื่อที่ว่ารัฐไทย ประกอบไปด้วยพลเมืองที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้ง่ายต่อการจะกีดกันบุคคลที่มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชนกลุ่มน้อยที่มีอยู่มากมายให้กลายเป็น คนต่างด้าว ที่ไม่ใช่คนไทยไป ทั้งที่สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายในทางวัฒนธรรม รวมถึงการละเลยความจริงที่ว่า สัญชาติเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและเป็นการสร้างที่เพิ่งบังเกิดขึ้นไม่นานมานี้เอง

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐตั้งแต่ในสมัยที่การปกครองยังคง เป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จนถึงปัจจุบันทำให้สรุปได้ว่า สัญชาติในความหมายที่เป็นความผูกพันระหว่างบุคคลที่มีต่อรัฐ เป็นเพียงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ดำเนินควบคู่มากับการก่อตัวของรัฐชาติ สำหรับประเทศไทยสัญชาติเพิ่งปรากฏขึ้นในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5-6 นี้เอง ดังนั้นสัญชาติจึงไม่ใช่สิ่งที่ดำรงอยู่มาช้านานในประวัติศาสตร์ หากแต่เป็นเพียงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาพร้อมกับรัฐชาติ และเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองแห่งรัฐให้เกิดขึ้น

ในระยะแรกสัญชาติเป็นการหลอมรวมผู้คนที่มีแม้จะมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเข้ามา อยู่ภายใต้อำนาจแห่งรัฐด้วยการลดทอนความแตกต่างทางวัฒนธรรมลงไป แต่เมื่อมาถึงปัจจุบัน สัญชาติกลับเป็นเพียงหนึ่งในเครื่องมือของการจำแนกว่าบุคคลใดมีลักษณะแตกต่างไปจากตนเองบ้าง ตัวอย่างหนึ่งของปัญหาการไร้สัญชาติที่เห็นได้ชัดเจนก็คือสัญชาติของชาวเขา สรุปบทความเรื่อง เขาถูกบังคับให้ไร้สัญชาติ ของ สมชาย ปรีชาศิลป์กุล

“ชาวเขา (หรือที่เรียกกันในภาษาของหน่วยงานราชการว่าบุคคลบนพื้นที่สูง) เป็นกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่เผชิญกับภาวะของการเป็นคนไร้สัญชาติ การมี/ไม่มีสัญชาตินั้นมีความหมายสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ของผู้คนในห้วง เวลาปัจจุบัน หากปราศจากสัญชาติแล้วบุคคลก็อาจไม่มีความมั่นคงของการมีชีวิตอยู่ภายในรัฐ จากการสำรวจของทางสภาความมั่นคงและสำนักทะเบียนกลางระบุว่ามิชชันนารีที่จัดเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองมาใหม่จำนวน 220,527 คน (ตัวเลขนี้ต่างจากการประเมินขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีจำนวนมากกว่า) ที่จะไม่ได้รับสิทธิและสถานะใดๆ เลย คำถามที่สำคัญก็คือว่ากลุ่มคนทั้งหมดนี้เป็นชาวเขาที่เพิ่งอพยพเข้ามาใหม่จริงหรือ

ตามหลักกฎหมายเรื่องสัญชาติของไทย บุคคลที่เกิดในประเทศไทยนับตั้งแต่ พ.ศ. 2456 มาจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2515 จะได้รับสัญชาติไทยโดยไม่พิจารณาว่าบิดาหรือมารดาจะเป็นคนไทยหรือไม่ จะเข้าเมืองโดยถูกกฎหมายหรือไม่ก็ไม่เป็นเงื่อนไขในการตัดสิทธิไม่ให้ได้รับ สัญชาติ ลำพังการเกิดในประเทศไทยก็จะทำให้ได้รับสัญชาติไทยทันที อันเป็นการได้รับสัญชาติตามหลัก ดินแดน (jus soli) หากพิจารณาในทางกฎหมาย ชาวเขาทุกคนที่เกิดในประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2515 ก็ย่อมได้รับสัญชาติไทยทันที ดังนั้นการจำแนกสถานะของชาวเขาตามที่ทางหน่วยงานได้กระทำจึง สอดคล้องกับหลักกฎหมายในเรื่องสัญชาติ แต่อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติการแยกแยะว่าบุคคลใดที่ ถือกำเนิดขึ้นในหรือนอกประเทศไทยสำหรับชาวเขาเป็นเรื่องที่ไม่สามารถกระทำได้อย่างง่าย ความสามารถของรัฐไทยในการเข้าถึงประชาชนกลุ่มที่เป็นชาวเขานั้นมีอยู่อย่างจำกัด ในอดีต อัน เนื่องมาจากถิ่นที่อยู่ของชาวเขาอยู่ห่างไกลจากเส้นทางคมนาคม ซึ่งทำให้ความเป็นอิสระของชาวเขามี อยู่สูงจากอำนาจรัฐ ภายหลังจาก พ.ศ. 2515 ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงในหลักกฎหมายเรื่องสัญชาติ คณะปฏิวัติที่นำโดยจอมพลถนอม กิตติขจร ได้ออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับ 337 (ปว. 337) มีเนื้อหา จำกัดสิทธิการได้สัญชาติของบุคคลที่เกิดในประเทศไทยที่เคยเป็นมาแต่เดิม โดยนับจากนี้ไปเพียงการ เกิดในประเทศไม่เป็นผลให้บุคคลนั้นได้สัญชาติไทย เป้าหมายของ ปว. 337 จึงมุ่งจำกัดสิทธิในการได้ สัญชาติของบุคคลที่เป็นบุตรคนต่างด้าวและเข้าเมืองมาในลักษณะไม่ถาวร ที่ทางรัฐพิจารณาแล้วว่า อาจเป็นภัยต่อประเทศชาติ ดังนั้น ในกรณี สำหรับกลุ่มชาวเขาแล้ว จึงไม่เข้าข่ายที่จะถูกจัดอยู่ใน ข้อจำกัดตาม ปว. ฉบับนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นชาวเขาที่อยู่มาดั้งเดิม และถือกำเนิด ภายในประเทศไทยก่อนหน้า พ.ศ. 2515 ก็ย่อมได้สิทธิในการถือสัญชาติไทยอย่างแน่นอน

อย่างไรก็ตาม ได้เกิดปัญหาขึ้นในทางปฏิบัติว่าเมื่อจะมีการให้สัญชาติแก่ชาวเขา เกิดขึ้นในปัจจุบันทางหน่วยงานของรัฐก็ต้องคำนึงด้วยว่าบุคคลเหล่านี้ได้ถือกำเนิดขึ้นประเทศไทย ก่อน พ.ศ. 2515 หรือไม่ หรือถือกำเนิดขึ้นจากบุคคลที่เป็นคนต่างด้าวตามที่เป็นข้อจำกัดใน ปว. 337 หรือไม่ ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างมากว่า จะอาศัยหลักฐานอะไรมาเป็นเงื่อนไขในการพิสูจน์ ถึงสถานะของการเป็นชาวเขาดั้ง เดิมที่อยู่ติดแผ่นดิน แม้มกฎหมายจะให้สิทธิในการถือสัญชาติไทย แต่ เมื่อปราศจากหลักฐานพิสูจน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานทางราชการ (ที่ก็ไม่มีอยู่ในความเป็นจริง) เมื่อไม่มีหลักฐานยืนยันถึงความเป็นชาวเขาดั้งเดิม จึงมีผลทำให้ชาวเขาเป็นจำนวนนับแสนคนถูกจัด กลุ่มอยู่ในสถานะของชาวเขาผู้ อพยพเข้ามาใหม่ บางคนอาจได้สถานะต่างด้าวที่มีสิทธิอาศัยใน ประเทศไทย ขณะที่บางส่วนไม่ได้รับสถานะใดเลย

เมื่อนี้ถึงชาวเขา สำหรับสังคมไทยแล้วส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าสาเหตุที่บุคคลเหล่านี้ ไม่มีสัญชาติเป็นเพราะบุคคลเหล่านี้ “ไม่ใช่คนไทย” แต่ในความเป็นจริงบนดินแดนของประเทศไทย มีคนกลุ่มนี้อาศัยอยู่มาเป็นเวลานาน และหากพิจารณาตามหลักกฎหมายเรื่องสัญชาติก็ควรมีสิทธิ ได้รับสัญชาติไทย

แต่เพราะข้อจำกัดบางประการ เฉพาะอย่างยิ่งดังที่ได้กล่าวมาแล้วความสามารถของ รัฐไทยในการเข้าถึงประชาชน ในพื้นที่ห่างไกลยังอยู่ในระดับที่ต่ำ รวมทั้งรัฐไทยเองก็ยังไม่ได้ตระหนัก ถึงความจำเป็นในการจัดทำเอกสารทางทะเบียน เพื่อจำแนกแยกแยะบุคคล ดังนั้นแม้ ปว.337 จะ มุ่งเน้นการจำกัดการให้สัญชาติแก่บุคคลที่อพยพหลบหนีเข้าเมืองมาโดยผิดกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติ ก็เกิดปัญหาในการจำแนกแยกแยะบุคคลเหล่านี้มีใช้น้อย

ข้อจำกัดดังกล่าวเป็นที่ยอมรับในหน่วยงานของรัฐที่ทำงานเกี่ยวข้องกับชาวเขาคณะอนุกรรมการชาวเขาสาขาการปกครองและการทะเบียน ได้มีความเห็นต่อการจัดการทางทะเบียนแก่ชาวเขาเมื่อ 8 พ.ค. 2516 ว่า

“ชาวเขาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรกรากอยู่ในเขตแดนของประเทศไทยเป็นเวลาช้านานแล้ว ตามหลักกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ ชาวเขาเหล่านั้นก็เป็นคนไทยหรือมีสัญชาติไทยอยู่แล้ว ชาวเขาเหล่านี้จะมีข้อบกพร่องตรงที่มีได้มีชื่อในทะเบียนบ้านเท่านั้น ซึ่งข้อนี้ก็ไม่ใช้ความผิดของชาวเขา หากแต่ว่าทางราชการไม่อาจส่งเจ้าหน้าที่ออกไปปกครอง ควบคุม ดูแลให้ถึงที่อยู่ของชาวเขาต่างหาก”

การจะเป็นไทยหรือไม่เป็น จึงอาจไม่ได้เกิดขึ้นจากเหตุผลว่าเป็นคนไทยหรือไม่ หากเป็นเพราะว่าเขาเหล่านั้นถูกบังคับจากอำนาจรัฐ และช่องว่างของกฎหมายให้กลายเป็นคนไร้สัญชาติ

สรุป

จากการศึกษาพบว่า ปัญหายาเสพติด เกิดจากชาวเขาส่วนหนึ่งทำมาหากินโดยการปลูกฝิ่น ปลูกมานานตั้งแต่สมัยโบราณที่การปลูกฝิ่น คำฝิ่น ยังเป็นเรื่องถูกต้องตามกฎหมาย จนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายและมีกฎหมายห้ามการผลิตและค้าฝิ่น ชาวเขาก็ยังไม่ยอมเลิกการทำมาค้าขายฝิ่น ทั้งนี้เนื่องจากขายได้ราคาและมีผู้มารับซื้อถึงที่ ฝิ่นกลายเป็นแหล่งรายได้เงินสดทางเดียวของคนที่ได้เป็นกอบเป็นกำ เจ้าหน้าที่รัฐก็สุดความสามารถที่จะตรวจสอบควบคุมได้ทั้งหมด เพราะขบวนการต่างๆ ของฝิ่นเกิดขึ้นในป่าลึก บนยอดที่ที่สลับซับซ้อน ยากที่จะเข้าควบคุมเข้าไปถึงได้ เป็นการยากมากที่ให้ชาวเขาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอันเก่าแก่ของตน สาเหตุหนึ่งนั้นก็คือ ชาวเขามีได้รับรู้ในความเป็นชาติ มิได้รับรู้กฎหมายและความมีอยู่ของอำนาจทางการปกครอง ชาวเขาถือว่าตนเป็นชนเผ่าอิสระ คำกล่าวที่ว่า "ภูเขาเป็นของหมู่เฮา" นั้นเป็นจริงในสำนึกของพวกชาวเขา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของวงจรการค้ายาเสพติด

ในปัจจุบันพบความล้มเหลวในการพัฒนาชาวเขาให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง แต่ชุมชนชาวเขาไม่สามารถใช้สิทธิของตนเองได้ ถูกละเมิดสิทธิตามกฎหมายและยังถูกผู้บังคับใช้กฎหมายไล่ล่า เหมือนกับไม่ใช่พลเมืองไทย สิทธิความเป็นพลเมืองไทยและสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนที่สูง ชาวเขานับสิทธิความเป็นพลเมือง ถือเป็นหลักไมล์ของการต่อสู้ และต้องได้รับสิทธิในการจัดการทรัพยากรบนที่สูง เพื่อที่จะธำรงรักษาชุมชน และประเพณีดั้งเดิมของตนเองได้

ปัญหาไม่มีที่ทำกินบนพื้นราบมีส่วนผลักดันให้ชาวบ้านพื้นราบขยายที่ทำกินไปบนที่สูงทำให้ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลาย เช่นกัน รัฐบาลแก้ไขการการบุกรุกป่าไม้โดยไม่ได้เริ่มตั้งแต่สาเหตุสำคัญ คือ ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน ชาวพื้นราบจำนวนมากต้องการขึ้นไปทำไร่บนที่สูง หรือรับจ้างนายทุนตัดไม้โดยผิดกฎหมาย

ผลจากกฎหมายและนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐที่บังคับใช้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดปัญหาเรื้อรังกับชุมชนชาวเขา ได้แก่

1. ชาวเขามักถูกบีบบังคับให้อพยพจากชุมชนของตนบนพื้นที่สูงทั้งทางตรง และทางอ้อม

2. ชุมชนชาวเขาที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าถูกจำกัดการพัฒนาสร้างความยากลำบากในการดำรงชีวิตให้กับชาวเขา

3. ชาวเขาถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจข่มขู่ ทุจริต ถูกจับกุม และขังคุกโดยไม่สามารถปกป้องสิทธิของตนในฐานะที่เป็นคนไทย

4. กฎหมายสัญชาติและกฎหมายป่าไม้ขัดแย้งกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ

5. สร้าง ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวเขากับชาวพื้นราบแบ่งได้เป็นความขัดแย้งในเรื่อง การจัดการทรัพยากรกับการแย่งชิงกันใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

ดังนั้นรัฐได้ยอมรับข้อของชาติพันธุ์ชาวเขาตามที่ชาวเขาเรียกขานตนเอง เพื่อแก้ไขปัญหาการไม่เคารพถึงสิทธิในการกำหนดชื่อชาติพันธุ์ของตนเอง เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองจะต้องระบุชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ลงในทะเบียนราษฎรตามชื่อหลักที่กำหนดขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

จิตสำนึกในชุมชนสร้างขึ้นใหม่ได้จากพื้นฐานของจารีตประเพณีดั้งเดิม แต่ในปัจจุบันความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องมีปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้

1. มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความรู้ในกฎระเบียบและข้อกฎหมายต่าง ๆ สามารถต่อรองกับหน่วยงานของรัฐและสามารถประสานสามัคคีของชาวบ้านได้

2. ความสำนึกในสิทธิของชุมชน สมาชิก ของชุมชนตระหนักว่าสิทธิต่างๆ นั้นจะขึ้นอยู่กับความเป็นชุมชนให้มีการพัฒนาคุณภาพเกณฑ์และสร้างความชอบธรรมของ สิทธิชุมชนขึ้นมาบนรากฐานของความเป็นชุมชนชาติพันธุ์

3. ศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกในชุมชน ได้แก่การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจและความสามารถของคนในสังคม

บทที่ 4

วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาชุมชน ชาวไทยภูเขาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติอย่างยั่งยืน

การพัฒนาประชาชนชาวไทยภูเขา ในปัจจุบันประชากรชาวไทยภูเขาในพื้นที่สูงจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวิถีชีวิตหลากหลายแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของตน มีวิถีการดำรงชีวิตตามจารีตประเพณีไว้ได้แม้จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ข้อจำกัดและความท้าทายในหลายๆ ด้าน การขาดสถานะบุคคลทางกฎหมายยังเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการอยู่อาศัยทำกิน ขาดสิทธิและโอกาสด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ นอกจากนี้ ในระยะประมาณสองทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมและลดลงอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการเปลี่ยนแปลงและโครงสร้างสังคม ส่งผลให้ประชาชนชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ เผชิญกับปัญหาและภัยคุกคาม ทำให้ขาดความสมดุลมั่นคงและขาดภูมิคุ้มกันที่ดี ดังนั้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้ประชาชนชาวไทยภูเขาให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมสู่ความทันสมัยมากขึ้น มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลง สามารถพึ่งตนเองได้ ดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของตนเองและได้รับสิทธิทางวัฒนธรรม ได้รับการยอมรับ พร้อมก้าวสู่กระบวนการพัฒนาส่วนรวมต่อไป

วิเคราะห์สภาพประเด็นปัญหาชุมชนชาวไทยภูเขา

ผลการสำรวจความคิดเห็นจากผู้นำหมู่บ้าน และประชาชนชาวไทยภูเขาในพื้นที่สูงพบว่า ประชาชนในพื้นที่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนทั้ง 7 อำเภอ มีความต้องการให้แก้ไขปัญหา 11 ด้าน ได้แก่ ด้านความยากจนและอาชีพ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านการค้าการลงทุน และการค้าชายแดน

1. ด้านความยากจนและอาชีพ

ประเด็นปัญหาอันดับแรกคือ มีรายได้น้อย ข้าวของแพง รองลงมาคือ มีรายจ่ายเยอะ ไม่มีทุนประกอบอาชีพ มีปัญหาหนี้สิน โดยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีความยากจนมากที่สุดในประเทศไทย ทุกอำเภอมีความยากจน แต่มีรายได้ครัวเรือนไม่ผ่านเกณฑ์ จปฐ. มากที่สุด ได้แก่ อำเภอแม่สะเรียง อำเภอสบเมย อำเภอขุนยวม และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

ประเด็นที่ประชาชนต้องการให้ส่งเสริมและพัฒนา

1. ส่งเสริมอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และแก้ปัญหาคนยากจน
แก้ไขปัญหาภาระหนี้สิน

2. ส่งเสริมและให้การสนับสนุนทุนในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนชาวไทยภูเขา หรือมีกองทุนกลางประจำตำบลเพื่อให้การช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มผู้ประกอบการระดับครัวเรือน และเป็นกองทุนที่มีดอกเบี้ยต่ำ

3. ส่งเสริมอาชีพเสริมให้แก่กลุ่มสตรี กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เช่น ธุรกิจผ้าทอกะเหรี่ยง การตัดเย็บเสื้อผ้า การเกษตร และศิลปหัตถกรรมอื่น ๆ ให้กลายเป็นสินค้าประจำหมู่บ้าน

4. แก้ปัญหาเรื่องค่าจ้างแรงงานที่ไม่เป็นธรรม ให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี

5. ต้องการให้มีศูนย์รับ – ส่ง จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร และมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ

6. ต้องการให้มีการประกันราคาผลผลิตทางการเกษตร

7. ส่งเสริมให้มีการปลูกพืชแบบผสม ทดแทนการทำเกษตรแบบเชิงเดี่ยว

2. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

ประเด็นโครงสร้างพื้นฐาน ประชาชนส่วนใหญ่ จะเห็นปัญหาในเรื่อง ของถนนยังเป็นถนนดิน ถนนลูกรัง ขาดทรุดโทรม ทำให้การเดินทางไม่สะดวก รองลงมา คือ น้ำประปาไม่ไหล ไฟฟ้าดับบ่อย โดยอำเภอที่มีปัญหามากที่สุด ได้แก่ อำเภอปางมะผ้า อำเภอสบเมย และอำเภอเมองแม่ฮ่องสอน เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์และป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีข้อจำกัดในการเข้าไปพัฒนา

ประเด็นที่ประชาชนต้องการให้ส่งเสริมและพัฒนา

1. ต้องการพัฒนาระบบการคมนาคม ถนนหนทางให้สามารถเข้าถึงได้ในหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง และปรับปรุงถนนที่มีอยู่ในสภาพที่สามารถเอื้อต่อการเดินทางให้เกิดความปลอดภัย

2. ต้องการให้มีการพัฒนาระบบชลประทาน อ่างเก็บน้ำ น้ำบาดาล ให้เพียงพอต่อการทำการเกษตรตลอดปี และมีน้ำสำรองใช้ในภาวะแห้งแล้ง

3. พัฒนาและขยายระบบไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลและจ่ายไฟฟ้าให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่รับบริการ

4. พัฒนาระบบน้ำประปาให้เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภค และความต้องการของประชาชนในพื้นที่

5. ต้องการให้มีการสร้างกำแพงป้องกันการกัดเซาะของริมตลิ่งบริเวณตลอดแม่น้ำ เพื่อป้องกันความเสียหายในกรณีเกิดน้ำป่าไหลหลาก

6. ต้องการให้เพิ่มสะพานข้ามแม่น้ำเพื่อสะดวกในการไปมาหาสู่กัน

7. ต้องการให้มีการจัดระบบการเดินสายไฟให้เป็นระเบียบ เนื่องจากว่าสายไฟสายโทรศัพท์ที่อยู่เสี่ยงต่อการเกิดไฟฟ้าลัดวงจร

3. ด้านการเกษตร

ประเด็นปัญหาและความต้องการในด้านการเกษตร ประชาชนส่วนใหญ่ จะเห็นว่าภัยแล้งขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูกเป็นเป็นปัญหาลำดับแรก รองลงมาคือ พื้นที่ทำการเกษตรมีจำกัด ไม่มีพ่อค้ารับซื้อ ถูกกดราคา ราคาตกต่ำ มีการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร ทำให้สภาพดิน

เสื่อมโทรม โรคพืชระบาด เกือบเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรได้ปริมาณน้อย และน้ำท่วมพืชผลทางการเกษตรเสียหาย โดยอำเภอที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ได้แก่ อำเภอปางมะผ้า อำเภอปาย และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

ประเด็นที่ประชาชนต้องการให้ส่งเสริมและพัฒนา

1. มีแหล่งน้ำทำการเกษตรไม่เพียงพอ จึงต้องการให้มีการพัฒนาอ่างเก็บน้ำ ระบบเหมือง และคลองระบายน้ำ เพื่อการทำเกษตรของเกษตรกรในชุมชน
2. ต้องการให้มีการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ เกษตรอินทรีย์ เพื่อสร้างรายได้ และส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ให้กับชาวบ้าน
3. การแก้ปัญหาเรื่องพ่อค้าคนกลางในการรับซื้อผลิตผลทางการเกษตร ควรมีมาตรการควบคุม ไม่ให้ถูกกดราคา มีระบบการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง และให้ความรู้ในด้านการตลาดเกษตร
4. ให้มีการรณรงค์และป้องกันการใช้สารเคมีในพื้นที่การเกษตร ให้ความรู้แก่เกษตรกรในการลดใช้สารเคมี และส่งเสริมให้ทำการเกษตรตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
5. ต้องการที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง และมีความมั่นคงในการครอบครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพื่อความมั่นคงในชีวิต
6. ต้องการมีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร

4. ด้านการศึกษา

ประเด็นปัญหาและความต้องการในด้านการศึกษา ประชาชนส่วนใหญ่ จะเห็นว่าปัญหาอันดับแรก คือ นักเรียน นักศึกษามีฐานะยากจน ไม่สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับสูงต่อไปได้ รองลงมา คือ คุณภาพการศึกษาต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของประเทศไทย ขาดแคลนอุปกรณ์ส่งเสริมทางการศึกษา และขาดแคลนครูผู้สอน โดยอำเภอที่มีปัญหาความรุนแรงมากที่สุด ได้แก่ อำเภอสบเมย อำเภอแม่ลาน้อย และอำเภอปางมะผ้า

ประเด็นที่ประชาชนต้องการให้ส่งเสริมและพัฒนา

1. ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการประกอบอาชีพระหว่างเรียน และหาช่องทางให้นักเรียนหารายได้ระหว่างเรียน
2. สืบสวนโรงเรียนที่มีความขาดแคลนในด้านต่าง ๆ และหาช่องทางสนับสนุนให้โรงเรียนมีความพร้อมในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะสนับสนุนให้มีครูสอนพิเศษ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
3. ต้องการให้ภาครัฐส่งเสริมด้านทุนการศึกษาให้กับนักเรียน โดยเฉพาะเรียนดีแต่ยากจน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีโอกาสในการเรียนรู้ต่อในระดับอุดมศึกษามากขึ้น
4. ต้องการให้มีการเร่งแก้ปัญหาครูขาดแคลนในโรงเรียน
5. ต้องการให้ผู้อำนวยการโรงเรียนแต่ละแห่ง ดึงภาคเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพิ่มมากขึ้น
6. แก้ปัญหาคุณภาพการศึกษาที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน พัฒนาคุณภาพครู มีกิจกรรมเพื่อกระตุ้นพัฒนาการของนักเรียน

7. ต้องการให้มีการกำกับดูแลบุคลากรทางการศึกษาให้ทุ่มเทการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กอย่างแท้จริง

8. ตั้งกองทุนให้เด็กยืมเรียนในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เนื่องจากว่าปัจจุบันไม่เพียงพอต่อความต้องการศึกษาต่อของนักเรียน

9. อยากให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่นของตนเอง และเข้าไปบริบททางสังคมที่ตนอาศัยอยู่

10. อยากให้มีการส่งเสริมให้ทุนนักเรียนให้เรียนต่อในสายวิทยาศาสตร์ – สุขภาพ และกลับมาทำงานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ

5. ด้านสาธารณสุข

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสาธารณสุข อันดับแรก คือ บริการสาธารณสุขไม่ทั่วถึงในพื้นที่ห่างไกล รองลงมา คือ ขาดแคลนหมอ พยาบาล ขาดแคลนยารักษาโรค อุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็น และพบโรคติดต่อ โรคระบาด โดยอำเภอที่มีปัญหารุนแรงมากที่สุดเนื่องจากมีพื้นที่บริการถึงลำบาก มีหย่อมบ้านกระจุกกระจายห่างไกลกัน ได้แก่ อำเภอสบเมย อำเภอแม่สะเรียง และอำเภอลาน้อย

ประเด็นที่ประชาชนต้องการให้ส่งเสริมและพัฒนา

1. เพิ่มมาตรการในการกำจัดลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้าน
2. ต้องการระบบบริการตรวจสุขภาพ รักษาโรคที่มีคุณภาพ สถานที่มีความปลอดภัยและสะดวกแก่การรับบริการ
3. ต้องการให้ระบบดูแลสุขภาพของภาครัฐทำงานเชิงรุกมากขึ้น โดยการบริการชาวบ้านในพื้นที่ห่างไกล
4. ปัจจุบันพบปัญหาการงบริการที่ไม่สุขภาพของเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาล
5. จัดหาเครื่องมือให้กับกลุ่มสมาชิก อ.ส.ม. ให้ครบถ้วน เพื่อการบริการประชาชนได้อย่างเต็มศักยภาพ จัดอบรมและลงพื้นที่หมู่บ้านเพื่อตรวจสุขภาพชุมชนนอกหน่วยในพื้นที่
6. ขาดแคลนแพทย์ พยาบาล และจัดหาเครื่องมือทางการแพทย์ให้ครบถ้วน เพื่อรองรับความต้องการในกรณีที่มีผู้ป่วยฉุกเฉิน
7. จัดเตรียมทีมแพทย์ และพยาบาล และจัดหาเครื่องมือทางการแพทย์ให้ครบถ้วน เพื่อรองรับความต้องการในกรณีที่มีผู้ป่วยฉุกเฉิน
8. พัฒนาคุณภาพโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล

6. ด้านความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ประเด็นปัญหาและความต้องการในด้านความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาอันดับแรก คือ ความขัดแย้งทางการเมือง รองลงมาคือ เกิดอุบัติเหตุทางจราจรบ่อยครั้ง การลักลอบนำเข้ายาเสพติดตามบริเวณชายแดน มีแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้ามาในชุมชน มีการซื้อขายยาเสพติดในชุมชน และมีอาชญากรรม อาทิ การลักขโมย การทำร้ายร่างกาย โดยอำเภอที่มีความรุนแรงมากที่สุด ได้แก่ อำเภอ ปางมะผ้า อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และอำเภอปาย

ประเด็นที่ประชาชนต้องการให้ส่งเสริมและพัฒนา

1. ส่งเสริมความปรองดอง มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ไม่เอาเปรียบกัน และไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองกับหมู่บ้าน
2. แก้ไขปัญหายาเสพติดระบอบปราบปรามอย่างต่อเนื่องทั้งผู้เสพและผู้ค้า ส่งเสริมให้มีกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด และแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง
3. ให้กวดขันการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านการจราจร และอาชญากรรม

7. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประเด็นปัญหาและความต้องการในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่าปัญหาอันดับแรก คือ ปัญหาหมอกควัน เนื่องจากเผาป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย เผาเพื่อกำจัดวัชพืช เพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูก รองลงมาคือ การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาการกำจัดขยะ และปัญหาน้ำเน่าเสีย โดยอำเภอที่มีการบุกรุกและทำลายทรัพยากรป่าไม้มากที่สุด ได้แก่ อำเภอสบเมย อำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และอำเภอที่มีปัญหาหมอกควันมีจุด Hot spot มากที่สุด ได้แก่ อำเภอแม่สะเรียง อำเภอสบเมย อำเภอปาย และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

ประเด็นที่ประชาชนต้องการให้ส่งเสริมและพัฒนา

1. ยกกระดับมาตรการในการควบคุมการเผาป่า และต้องการให้เจ้าหน้าที่ภาคีรัฐลงพื้นที่ให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ในเรื่องปัญหาหมอกควัน และรณรงค์ให้ยุติการเผาป่า
2. สร้างจิตสำนึกช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ทำลายป่า จัดกิจกรรมปลูกป่าในพื้นที่ต้นน้ำ
3. จัดพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการบุกรุกป่าเพิ่ม
4. พัฒนาระบบการกำจัดขยะมูลฝอยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จัดอบรมเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ และการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนกำจัดขยะอย่างถูกวิธี
5. ต้องการให้รับการสนับสนุนให้สร้างเตาเผาขยะประจำหมู่บ้าน
6. ต้องการให้มีการยกเลิกสัมปทานชุดทราย หิน จากแม่น้ำยม เพราะเป็นเหตุให้เกิดการพังทลายของตลิ่งแม่น้ำทั้ง 2 ฝั่ง ปราบปรามและลงโทษผู้ตัดไม้ทำลายป่าอย่างเด็ดขาด

8. ด้านการท่องเที่ยว

ประเด็นปัญหาและความต้องการในด้านการท่องเที่ยว ปัญหาอันดับแรก คือ ขาดการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวอยู่ห่างไกลกัน การเดินทางมีความยากลำบาก รองลงมาคือ ขาดการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว และขาดการพัฒนาไกด์นำเที่ยว ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะภาษา ขาดการบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาแต่ละสถานที่ ขาดสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและบริการขาดการรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงกัน

ประเด็นที่ประชาชนต้องการให้ส่งเสริมและพัฒนา

1. แก้ไขปัญหาถนน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว
2. ควรมีการพัฒนาสินค้าที่มีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น เพื่อดึงดูดการท่องเที่ยว
3. ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงอนุรักษ์ พัฒนามาตรฐานโฮมสเตย์
4. ต้องการให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวประจำตำบล และจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด
5. ดึงจุดเด่นของชนเผ่าแต่ละท้องที่เป็นจุดขายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
6. ส่งเสริมให้มีมัคคุเทศก์รุ่นเยาว์ เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงความสามารถ
7. ขาดการประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกทางไม่ชัดเจน ต้องการให้มีการบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของแต่ละสถานที่ให้มากกว่าเดิม

9. ด้านการบริหารจัดการภาครัฐ

ปัญหาอันดับแรกของประเด็นปัญหาการบริหารจัดการภาครัฐ คือ ประชาชนไม่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร ขั้นตอนหรือผลการดำเนินงาน รองลงมาคือ การให้บริการล่าช้า มีความเหลื่อมล้ำในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ และเจ้าหน้าที่ให้บริการไม่สุภาพ ไม่ชี้แจงข้อมูลการให้บริการ

ประเด็นที่ประชาชนต้องการให้ส่งเสริมและพัฒนา

1. การบริการภาครัฐไม่เพียงพอต่อการใช้บริการของประชาชน โดยเฉพาะในด้านระบบสาธารณสุข พบปัญหาบ่อยมาก เช่น เจ้าหน้าที่บริการไม่สุภาพ มีความล่าช้า และไม่เพียงพอ
2. ต้องการบริการภาครัฐที่เกิดผลเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งในเรื่องที่อยู่ ที่ทำกิน เครื่องนุ่งห่ม และยาสามัญประจำบ้าน
3. ส่งเสริมสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ เพิ่มเงินเดือนผู้สูงอายุ และให้การดูแลอย่างทั่วถึง
4. ต้องการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำงานเชิงพื้นที่ให้มากขึ้น เข้าหาประชาชนมากขึ้น ศึกษาปัญหาจากชุมชนเป็นฐาน
5. ต้องการให้เจ้าหน้าที่ที่ใกล้ชิดต่อหน้าที่ มีการพัฒนาคุณภาพการให้บริการให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง
6. มีการตรวจสอบโครงการอย่างโปร่งใส
7. เพิ่มช่องทางการบริหารข้อมูลข่าวสารของภาครัฐ

10. ด้านการศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม

ปัญหาอันดับแรกของประเด็นปัญหาด้านการศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม คือ ไม่มีการจัดเก็บข้อมูลที่สำคัญในด้านประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น รองลงมาคือ ขาดการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น

ประเด็นที่ประชาชนต้องการให้ส่งเสริมและพัฒนา

1. ต้องการให้มีพระหรือเจ้าอาวาสประจำอยู่ที่วัด
2. ต้องการให้มีการปรับปรุง พัฒนาศาสนสถานให้เหมาะสมแก่การทำศาสนากิจตามหลักศาสนา
3. อยากให้มีการจัดกิจกรรมทางศาสนาพุทธ สวดมนต์ข้ามปีดังเช่นทุก ๆ ปี
4. อยากให้ทางจังหวัดมีการจัดเก็บข้อมูลด้านประเพณีวัฒนธรรมอย่างละเอียด เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนในจังหวัด
5. เพิ่มโครงการส่งเสริม สนับสนุนด้านประเพณีและวัฒนธรรม
6. ต้องการให้มีผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรม และสามารถถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกรุ่นหลานได้
7. อยากให้มีโครงการส่งเสริมเยาวชนในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาให้มากขึ้น
8. ต้องการให้บูรณะซ่อมแซมวัดวาอารามที่ชำรุด ทรุดโทรม

11. ด้านการลงทุนและการค้าชายแดน

ปัญหาอันดับแรกของประเด็นปัญหาด้านการลงทุนและการค้าชายแดน คือ ปัญหาเส้นทางการคมนาคมเพื่อขนส่งสินค้าเข้าสู่ด้านการค้าชายแดน รองลงมาคือ ปัญหาด้านความเข้าใจและข่าวสารเกี่ยวกับกฎระเบียบด้านการค้ายังไม่ชัดเจน มีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบด้านการค้าบ่อย ปัญหาการขาดสภาพคล่องทางการเงินของผู้ประกอบการ ปัญหาการลักลอบนำเข้าและส่งออกสินค้านอกระบบ ปัญหาด้านกฎหมายกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าชายแดน ปัญหาการซื้อขายและระบบการชำระเงิน โดยอำเภอที่มีปัญหามากที่สุด ได้แก่ อำเภอบุนนวม (จุดผ่อนปรนบ้าน

ห้วยต้นนุ่น) อำเภอแม่สะเรียง (จุดผ่อนปรนบ้านเสาหิน) และอำเภอสบเมย (จุดผ่อนปรนบ้านแม่สามแลบ)

ประเด็นที่ประชาชนต้องการให้ส่งเสริมและพัฒนา

1. ต้องการให้จังหวัดผลักดันให้เกิดการค้าระหว่างชายแดนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาด้านเศรษฐกิจของจังหวัด
2. เพิ่มจุดแลกเปลี่ยนทางการค้าให้มากขึ้น
3. แก้ไขปัญหาถนนเส้นทางการค้าชายแดน
4. เข้มงวด ตรวจสอบสินค้านำเข้า

วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขา

การพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาโดยรวมในระยะที่ผ่านมา แม้ว่าจะส่งผลให้ความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งการบริหารจัดการที่หลากหลายขาดความชัดเจน ปัญหาต่าง ๆ ของชนชาวเขายังคงอยู่ โดยเฉพาะเรื่องกำหนดสถานะบุคคล การจัดตั้งถิ่นฐานถาวร และการได้รับการยอมรับ รวมทั้งยุทธศาสตร์แนวทางการพัฒนาที่หน่วยต่าง ๆ กำหนดขึ้นยังหลากหลาย ขาดการกำหนดจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม

แนวทางการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาในประเทศไทย โดยมุ่งพัฒนา “คน” และ “พื้นที่” ไปพร้อมกันให้สอดคล้องกับภูมิสังคมแต่ละท้องถิ่น ปรับกระบวนการพัฒนา มุ่งดำเนินงานในลักษณะองค์รวมการบูรณาการ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักในการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนชาวไทยภูเขาสามารถดำรงชีวิตและพึ่งตนเองได้ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาส่วนรวม อย่างไรก็ตามชุมชนชาวไทยภูเขาต้องเผชิญกับสภาพปัญหาเดิมที่ยังคงอยู่และสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ดังนั้นจึงต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้เข้มแข็งปรับตัวกับวิสัยทัศน์และทิศทางการดำเนินงานในระยะต่อไป เพื่อให้การพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาเกิดประโยชน์สุขอย่างแท้จริง ดังนี้

1. ยึดแนวพระราชดำริและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวทางการพัฒนา โดยมีประชาชนกลุ่มชาวไทยภูเขาเป็นศูนย์กลาง มีสิทธิและดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของตนตามวิถีชีวิตและภูมิสังคมและละท้องถิ่น
2. พัฒนาคนและคุณภาพของชาวไทยภูเขาให้ได้รับสิทธิตามกฎหมาย มีความเป็นอยู่ดี กินดี มีความมั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง พัฒนาสวัสดิการสังคมอย่างเท่าเทียมกันให้สามารถพึ่งตนเองได้ และมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาส่วนรวมเพื่อเตรียมเข้าสู่สากล
3. พัฒนาและสร้างจิตสำนึกของประชาชนชาวไทยภูเขา ในการเป็นพลเมืองไทยที่ดี มีสิทธิหน้าที่ดังเช่นคนไทยทั่วไป และได้รับการยอมรับ มีภูมิคุ้มกันและมีโอกาสเข้าถึงบริการพื้นฐานต่างๆ เพื่อดำรงอยู่ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาข้อมูลการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนพบว่า ชุมชนชาวไทยภูเขามีความต้องการให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาดำเนินการในเรื่องของการแก้ไขปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาความยากจนและมีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ โดยส่วนใหญ่ชุมชนชาวไทยภูเขาจะทำการเกษตรแบบดั้งเดิมอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก แต่ขาดภูมิคุ้มกันในอาชีพเกษตร โดยมีปัญหาและข้อจำกัดเรื่องที่ดินทำกิน ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม และขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ตลอดจนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เกิดภัยพิบัติบ่อยครั้งและส่งผลกระทบต่อพื้นที่การเกษตร รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมสู่ความทันสมัยมากขึ้น วิธีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ขณะที่ประชาชนบางส่วนปรับตัวไม่ทันและประสบปัญหาต่าง ๆ ควรหันมาส่งเสริมอาชีพ โดยส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับกลุ่มสตรี ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เช่น ธุรกิจผ้าทอกระเหรี่ยง และศิลปหัตถกรรมอื่น ๆ ให้กลายเป็นสินค้าประจำหมู่บ้าน

2. ปัญหาเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยภูเขา ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ห่างไกลทุรกันดาร การคมนาคมไม่สะดวกและห่างไกลศูนย์กลาง ชุมชนชาวไทยภูเขาต้องการให้มีการพัฒนาเรื่องของการพัฒนาระบบการคมนาคม ถนนหนทาง และให้ปรับปรุงถนนที่มีอยู่ให้อยู่ในสภาพที่สามารถเอื้อต่อการเดินทางภายในหมู่บ้านสู่ตัวเมืองได้สะดวก และปลอดภัยมีการพัฒนาในเรื่องของระบบไฟฟ้า น้ำประปา ให้เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภค

3. ปัญหาเรื่องการเกษตร ชุมชนชาวเขาจะพบปัญหาในเรื่องการขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูก พื้นที่จำกัดในการเพาะปลูก ไม่มีพ่อค้ารับซื้อ มีการกดราคาสินค้า การแก้ไขควรมีอ่างเก็บน้ำ เพื่อให้มีน้ำใช้เพียงพอต่อการเกษตร มีพ่อค้าคนกลางในการรับซื้อผลิตผลทางการเกษตร มีการควบคุมราคาสินค้า และมีตลาดรองรับผลิตผลทางการเกษตร

4. ปัญหาด้านการศึกษา พบว่า ชุมชนชาวเขาไม่สามารถเข้ารับการศึกษาในระดับสูงได้ เนื่องจากมีฐานะยากจน และยังขาดแคลนครูผู้สอน จึงควรแก้ไขโดยการส่งเสริมด้านทุนการศึกษาให้กับนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนดีแต่ยากจน และเร่งแก้ไขการขาดครูผู้สอนในโรงเรียน โดยให้โรงเรียนแต่ละแห่งตั้งภาคชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพิ่มมากขึ้น

5. ปัญหาด้านสาธารณสุข ประชาชนชาวไทยภูเขาส่วนใหญ่มีความต้องการให้งานสาธารณสุขมีการบริการให้ทั่วถึงในพื้นที่ห่างไกล ในถิ่นทุรกันดาร สามารถเข้าถึงการช่วยเหลือผู้ป่วยได้ทันทั่วถึง และต้องการให้จัดสรรบุคลากรทางการแพทย์ที่เชี่ยวชาญเฉพาะทาง มีเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการแพทย์ให้ครบถ้วน เพื่อรองรับความต้องการในกรณีที่มีผู้ป่วยฉุกเฉิน

6. ปัญหาด้านความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งทางการเมือง มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน สร้างความแตกต่างภายในชุมชน ควรสร้างความปรองดอง ให้มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ไม่เอาเปรียบกัน เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองกับหมู่บ้าน ปัญหาจากการระบาดของยาเสพติด โดยเฉพาะมีการผลิตและซื้อขายภายในชุมชน ทำให้เกิดอาชญากรรม เช่น มีการลักขโมย มีการทำร้ายร่างกายกัน สร้างความเดือดร้อนให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก การแก้ไขปัญหายาเสพติดระบาด ควรปราบปรามอย่างต่อเนื่องทั้งผู้เสพและผู้ค้า ส่งเสริมให้มีกิจกรรมต่อต้านยาเสพติดภายในหมู่บ้านและชุมชนชาวเขา ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

7. ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาที่เกิดจากที่ชุมชนสร้างขึ้นมาเองโดยเฉพาะปัญหาเรื่องการเผาป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย การกำจัดวัชพืช เพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งทำให้เกิดปัญหาหมอกควันมลพิษ มีการบุกรุกทำลายป่าจากชาวบ้าน เพื่อนำไม้ไปจำหน่ายให้กับ

นายทุนที่ได้ผลประโยชน์ ควรให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐลงพื้นที่ให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องปัญหาของหมอกควัน รมรงค์ให้ยุติการเผาป่า และสร้างจิตสำนึกช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ทำลายป่า โดยการจัดกิจกรรมปลูกป่าในพื้นที่ต้นน้ำ และปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการกำจัดขยะมูลฝอยภายในหมู่บ้าน ควรมีการอบรมในการคัดแยกขยะ และการกำจัดขยะมูลฝอยให้ถูกวิธี มีการสร้างเตาเผาประจำหมู่บ้าน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนชาวเขากำจัดขยะได้ถูกวิธี

8. ปัญหาด้านการท่องเที่ยว เป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การพัฒนาถนนหนทาง การเดินทางสะดวกมีลำบาก มีการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว มีอะไรเป็นจุดเด่นและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่เป็นจุดขาย ควรมีมัคคุเทศก์แนะนำสถานที่และแหล่งสินค้าพื้นเมือง ซึ่งอาจจะแก่นักเรียนภายในหมู่บ้าน หรือชุมชนคนในพื้นที่โดยผ่านการอบรมการเป็นมัคคุเทศก์มาอย่างดี มีประสบการณ์และการใช้ภาษาที่ดี

9. ปัญหาด้านการบริหารจัดการภาครัฐ เป็นปัญหาที่ส่วนใหญ่ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ล่าช้า เจ้าหน้าที่ให้บริการไม่สุภาพ การให้บริการเข้าไม่ถึงประชาชนในพื้นที่ห่างไกล มีความไม่โปร่งใสของเจ้าหน้าที่ มีความเหลื่อมล้ำในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี ผู้ด้อยโอกาส และผู้พิการ โดยเฉพาะในเรื่องของสาธารณสุข ภาครัฐควรจัดบริการให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งในเรื่องที่อยู่ ที่ทำกิน เครื่องนุ่งห่ม และยาสามัญประจำบ้าน ควรเพิ่มเงินเดือนหรือสวัสดิการกับผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่รัฐควรทำงานเชิงพื้นที่ให้มากขึ้น เข้าหาประชาชนมากขึ้น มีความโปร่งใส ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ และสามารถตรวจสอบได้

10. ปัญหาด้านการศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม เป็นปัญหาที่ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามในท้องถิ่น วัฒนธรรมที่เปิดกว้างและมีความเสรีมากขึ้น โดยประชาชนทุกหมู่เหล่าสามารถอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองได้ แต่กระแสโลกาภิวัตน์ ตั้งแต่ปี 2532 เป็นต้นมาได้มีการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัย และผลจากการพัฒนาได้เปลี่ยนสภาพชุมชนท้องถิ่นเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ทำให้ชุมชนชาวไทยภูเขารุ่นใหม่เลือกที่จะเห็นไปรับและใช้ชีวิตในยุคที่ทันสมัยมากขึ้น และมีประชาชนอีกส่วนหนึ่งปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นในชนบทกำลังมีสภาพถูกทิ้งร้างเสื่อมโทรมลง ควรจะมีการอนุรักษ์ มีการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ข้ามปี มีการเก็บข้อมูลทางด้านประเพณีวัฒนธรรมไว้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับบุคคลรุ่นต่อไป มีการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมให้สืบทอดไปยังรุ่นลูกหลาน ให้เยาวชนได้เข้าร่วมกิจการทางศาสนามากขึ้น โดยมีการซ่อมแซมบูรณะวัดราอารมที่ชำรุด ทรุคโทรม ให้กับคนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

11. ปัญหาด้านการลงทุนและการค้าชายแดน ส่วนใหญ่เป็นปัญหาเรื่องเส้นทางการคมนาคมเพื่อขนส่งสินค้าเข้าสู่ด้านการค้าชายแดน มีการลักลอบนำสินค้าเข้าและออกสินค้านอกระบบ ปัญหาเกี่ยวกับการค้าชายแดน ซึ่งประชาชนต้องการให้จังหวัดผลักดันให้เกิดการค้าระหว่างชายแดนอย่างเป็นทางการ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาด้านเศรษฐกิจของจังหวัด มีการแก้ไขปัญหาเรื่องเส้นทางการค้าชายแดน มีการเข้มงวด และตรวจสอบสินค้านำเข้ามาในประเทศ

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การพัฒนาการชุมชนชาวไทยภูเขาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติอย่างยั่งยืน ตลอดระยะเวลา กว่า 50 ปี ที่ผ่านมาเริ่มจากการพัฒนาชนชาวเขา ด้วยสาเหตุสำคัญ คือ ความมั่นคงบริเวณพื้นที่ ชายแดน การแก้ไขปัญหาเสพติด ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า การทำไร่เลื่อนลอย และการลดอัตรา การเพิ่มประชากร โดยใช้ “นโยบายรวมพวก” เป็นหลัก เพื่อให้ชนชาวเขาเป็นพลเมืองที่ดีและ สามารถช่วยเหลือตนเองได้มีการตั้ง “คณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขา” ในปี 2502 และต่อมาได้ บรรลุเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศครั้งแรกในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529)

ในการพัฒนาชนชาวเขา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเรียกชนชาวเขา ว่า “เป็นคนไทยแต่อยู่บนเขา” พระองค์ได้พระราชทานความช่วยเหลือในการสงเคราะห์และพัฒนาใน ด้านการศึกษาตั้งแต่ปี 2506 เป็นต้นมา และในปี 2512 มีพระราชดำริให้จัดตั้ง “โครงการหลวง” ขึ้น เพื่อช่วยเหลือชนชาวเขาในด้านมนุษยธรรม แก้ไขปัญหาเสพติด การส่งเสริมการทำเกษตรที่ ถูกต้องและเพื่อการจัดตั้งถิ่นฐานถาวรเป็นหลักและช่วยรักษาป่า ต่อมาได้มีกิจกรรมดำเนินงานพัฒนา ช่วยเหลือชนชาวเขาและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ตามแนวพระราชดำริอีกหลายโครงการกระจายอยู่ทั่วทุก ภูมิภาคของประเทศถึงปัจจุบัน

การพัฒนาชุมชนชาวเขาบนพื้นที่สูงของรัฐ ได้มีการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2532 และวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2325 เรื่อง นโยบายแก้ไข ความมั่นคงของชาติเกี่ยวกับชาวเขาและการปลูกพืชเสพติด มุ่งเน้นในการจัดตั้งถิ่นฐานถาวร การ สสำรวจสถานะบุคคล การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส การอนุรักษ์และพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติ และการแก้ไขปัญหาเสพติด โดยมีการตั้งคณะกรรมการระดับชาติขึ้น รับผิดชอบ มีการสำรวจข้อมูลชุมชนพื้นที่สูงตามมติคณะรัฐมนตรีในปี 2536 จัดทำแผนแม่บทใน ระดับชาติและระดับจังหวัด และมีการดำเนินงานร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ ส่งผลให้การดำเนินงาน ประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่จากการปฏิรูประบบราชการในปี 2445 โครงสร้างงานบริหารงาน ของหน่วยงานต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป ขาดหน่วยงานรับผิดชอบที่ชัดเจน การพัฒนาชุมชนชาวไทย ภูเขามีสลักษณะเป็นงานประจำปกติ ในขณะที่การแก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ โดยรวมยังไม่หมดไปทำให้กลุ่มชาติพันธุ์รวมตัวกันเรียกร้องเรื่องสัญชาติ การย้ายถิ่นและการแก้ไข ปัญหาเสพติดตามปณิธานสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิชนพื้นเมือง พ.ศ. 2550

ผลการพัฒนาชุมชนชาวเขาโดยรวมในระยะที่ผ่านมา แม้ว่าจะส่งผลให้ความเป็นอยู่และ คุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยภูเขาดีขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งการบริหารจัดการที่หลากหลายขาดความชัดเจน ปัญหาต่าง ๆ ของ

ประชาชนชาวไทยภูเขายังคงอยู่โดยเฉพาะเรื่องกำหนดสถานะบุคคล การจัดตั้งถิ่นฐานถาวรและการได้รับการยอมรับรวมทั้งยุทธศาสตร์แนวทางการพัฒนาที่หน่วยต่าง ๆ กำหนดขึ้นยังหลากหลายขาดการกำหนดจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม

หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 36 สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย “นักรบสีน้ำเงิน” เป็นทหารนักพัฒนา ที่มีภารกิจ ตามนโยบายของผู้บัญชาการทหารสูงสุด ที่มอบหมายให้หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา เป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาและช่วยเหลือประชาชน ด้านโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับ การคมนาคม ไฟฟ้า น้ำประปา การส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ การพัฒนาแหล่งน้ำ งานด้านสาธารณสุข งานด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชนและสาธารณูปการ การประชาสัมพันธ์ การสังคมสงเคราะห์ การแก้ปัญหา ยาเสพติด และภัยพิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทุกพื้นที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งให้การสนับสนุนงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ 37 เพื่อให้ประชาชนได้รับความสะดวก เพื่อเป้าหมายหลักคือความอยู่ดีกินดี จัดปัญหาความยากจนให้กับประชาชน จากการลงพื้นที่สอบถามความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยภูเขาในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่ต้องการให้มีการพัฒนาและแก้ไขปัญหให้กับชุมชนชาวไทยภูเขา ดังนี้

1. ปัญหาด้านความยากจน ประชาชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ห่างไกลทุรกันดาร ประกอบอาชีพการเกษตรแบบดั้งเดิม อาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ทำกินอยู่ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารที่ทำกินน้อย และขาดความมั่นคงในที่ดินทำกิน ไม่มีทุนในการประกอบอาชีพ

2. ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เรื่องระบบการคมนาคม ถนนหนทางไม่สะดวกสบาย ไฟฟ้า น้ำประปา ที่ยังมีไม่เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภค

3. ปัญหาด้านการเกษตร เกิดจากภัยแล้งขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูก โดยเฉพาะฤดูแล้ง ดินเสื่อมโทรมและขาดการดูแลปรับปรุงดิน มีการชะล้างพังทลายสูงและมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมี การเกษตรมากขึ้นอันเป็นภัยต่อสุขภาพ รวมทั้งแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศทำให้เกิดภัยพิบัติธรรมชาติบ่อยครั้ง ส่งผลกระทบต่อสินค้าทางการเกษตร ทำให้สินค้าเกษตรราคาตกต่ำ

4. ปัญหาด้านการศึกษา ชุมชนชาวเขาส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาในระดับสูงต่อไปได้ เนื่องจากมีฐานะที่ยากจน ขาดแคลนครูผู้สอน และอุปกรณ์ในการเรียนการสอนที่เพียงพอ ทำให้คุณภาพการศึกษาต่ำกว่ามาตรฐานของประเทศ

5. ปัญหาด้านสาธารณสุข มีการบริการสาธารณสุขไม่ทั่วถึง ขาดแคลนแพทย์และอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่พร้อมจะให้บริการได้ทันในกรณีเกิดอุบัติเหตุฉุกเฉิน

6. ปัญหาด้านความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน วิธีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมืองและมีความทันสมัยมากขึ้น โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมา เช่น การดำเนินชีวิตสมัยใหม่ที่เน้นวัตถุนิยม ความคิดเห็นเรื่องการเมืองไม่ตรงกัน ทำให้เกิดความขัดแย้งภายในชุมชน ความปลอดภัยเกี่ยวกับเรื่องของอุบัติเหตุการจราจรบนถนน ปัญหายาเสพติดมีการลักลอบนำเข้ายาเสพติดตามบริเวณชายแดน มีการซื้อขายยาเสพติดในชุมชน ก่อให้เกิดอาชญากรรม การลักขโมย ทำร้ายร่างกายกันภายในชุมชน

7. ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาเรื่องหมอกควัน มลพิษทางอากาศ การตัดไม้ทำลายป่า เผาป่า ปัญหาเรื่องการจัดขยะมูลฝอยภายในหมู่บ้าน

8. ปัญหาด้านการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวภายในชุมชนส่วนใหญ่จะมีปัญหาในเรื่องการเดินทาง การคมนาคมไม่สามารถเข้าถึงได้สะดวกสบาย พื้นที่อยู่ห่างไกลความเจริญถนนหนทางยังไม่สะดวก ยังเป็นดินลูกรัง เดินทางยากลำบาก ขาดไกด์นำเที่ยวที่มีความรู้ความสามารถในการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว ขาดการบอกเล่าความเป็นมาแต่ละสถานที่ ขาดสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ขาดผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและบริการ เป็นต้น

9. ปัญหาด้านการบริหารจัดการภาครัฐ การให้บริการของภาครัฐมีความล่าช้าในเรื่องของข้อมูลข่าวสาร มีความเหลื่อมล้ำในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ เจ้าหน้าที่ให้บริการไม่สุภาพ ไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ไม่ชี้แจงข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้มาใช้บริการ

10. ปัญหาด้านการศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม ชาวไทยภูเขาส่วนใหญ่ไม่มีการจัดเก็บข้อมูลที่สำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงานของท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรม ขาดการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับบุคคลรุ่นหลังในอนาคตต่อไป

11. ปัญหาด้านการลงทุนและการค้าชายแดน ปัญหาเส้นทางการคมนาคมเพื่อการขนส่งสินค้าเข้าสู่การค้าชายแดน ระหว่างประเทศรอบบ้าน เส้นทางไม่สะดวกการขนส่งลำบาก ปัญหาเกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออกสินค้าหนีภาษี ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการค้าชายแดน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ปรับกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขามุ่งบูรณาการดำเนินงานอย่างเป็นองค์รวม โดยมีประชาชนชาวไทยภูเขาเป็นศูนย์กลาง พัฒนาพร้อมกันทั้งคนและพื้นที่โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและประชาชน โดยใช้นโยบายการแก้ปัญหาความยากจน เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน สร้างภูมิคุ้มกันในอาชีพ ส่งเสริมการทำเกษตรที่ยั่งยืน โดยยึดหลักทฤษฎีตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

2. เพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจและทักษะเป็นวิทยากรกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้นำหมู่บ้าน ชุมชน ในการจัดกระบวนการ ป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดและใช้พลังชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เป็นกลไกป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืน

3. ดำเนินการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารให้กับชุมชนชาวไทยภูเขาให้ถูกต้องครบถ้วน สมบูรณ์ และเป็นปัจจุบัน พัฒนาระบบเครือข่ายฐานข้อมูล และสนับสนุนการมีศูนย์ข้อมูลสารสนเทศในระดับจังหวัด

4. ดำเนินการพัฒนาเครื่องมือและกลไกการดำเนินงาน โดย

4.1 จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาประชาชนชาวไทยภูเขาในประเทศไทยและมีการใช้แผนเป็นเครื่องมือดำเนินงาน

4.2 ดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานโดยกำหนดผู้รับผิดชอบการดำเนินงานทุกระดับให้ชัดเจน พัฒนาบุคลากรดำเนินงานให้มีความรู้ความเข้าใจทั้งที่มคิดและนักปฏิบัติให้เป็นมืออาชีพในการปฏิบัติงาน

4.3 พัฒนาระบบติดตาม ประเมินผลและจัดทำตัวชี้วัดการดำเนินงาน

5. ดำเนินการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เชิงรุกด้วยสื่อทุกประเภทต่อกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ มุ่งขยายผลองค์ความรู้และอัตลักษณ์ของชุมชนชาวไทยภูเขาที่ส่งผลต่อกระบวนการพัฒนาโดยรวม และสร้างการยอมรับในสังคม

6. ดำเนินการทบทวนและปรับปรุงกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่น การพิจารณากำหนดสถานะบุคคล และสิทธิในที่อยู่อาศัยทำกิน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. การสืบสานการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาตามแนวพระราชดำริ ดำเนินงานสนองพระราชดำริในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และให้มีประสิทธิภาพ โดยจัดที่อยู่อาศัยทำกินในถิ่นฐานเดิม ตามแนวทางการอยู่ร่วมกันของคนและป่า พัฒนาแหล่งน้ำและทรัพยากรดิน ส่งเสริมการเกษตรกรรมแบบครบวงจรโดยส่งเสริมการปลูกข้าว พืชเศรษฐกิจ ปศุสัตว์และการประมง ส่งเสริมการเรียนรู้ การเกษตรแนวใหม่และการอนุรักษ์ป่า ส่งเสริมศิลปาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองไทยที่ดี

2. การพัฒนาความเป็นอยู่เพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้ โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กระจายบริการพื้นฐานที่เอื้อต่อการผลิตในรูปแบบศูนย์เรียนรู้และบริการพัฒนา พัฒนาภูมิคุ้มกันในอาชีพ การเกษตร น้ำและดิน ดำเนินการฝึกอบรมพัฒนาอาชีพส่งเสริมอาชีพในภาคเกษตรและนอกภาค เกษตรอย่างเป็นระบบครบวงจร ส่งเสริมขยายผลระบบเกษตรยั่งยืน สนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยวเรียนรู้เชิงอัตลักษณ์และวัฒนธรรม

3. การคุ้มครองสิทธิการเป็นชุมชนชาวไทยภูเขา ดำเนินการสำรวจและกำหนดสิทธิ สถานะบุคคลทางกฎหมาย กำหนดสิทธิการอยู่อาศัยทำกินและจัดตั้งถิ่นฐานถาวร สำรวจและวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน กำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์และจัดทำทะเบียนผู้ถือครองที่ดินในพื้นที่อนุรักษ์ จัดที่ดินทำกินตามแนวพระราชดำริและทบทวนปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการ รวมทั้งการให้การ คุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรม

4. ประกอบอาชีพทั้งภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรอย่างบูรณาการและครบวงจร ทำ เกษตรยั่งยืนรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ เช่น เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ วน เกษตร เกษตรแบบผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนให้ สอดคล้องกับภูมิสังคมแก่ประชากรชาวไทยภูเขา โดยนำระบบสวัสดิการสังคมสนับสนุนแก่ ผู้ด้อยโอกาสและยากจนเพื่อการพออยู่พอกินและพึ่งตนเองได้

5. การพัฒนาคนและคุณภาพชีวิตของคน โดยการจัดและกระจายบริการทางสังคม ประเภทต่างๆ จัดการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนทุกช่วงวัย ตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยสูงอายุ พัฒนาและ ส่งเสริมสุขภาพอนามัย สนับสนุนการดำเนินงานพระธรรมจาริก ส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนชาวเขาเผ่า ต่าง ๆ โดยจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบของชุมชนชาวไทยภูเขา การเสริมสร้างความมั่นคง ปลอดภัยของประชาชนและชุมชนชาวไทยภูเขาในการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด รวมทั้งการ พัฒนาจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนและการก้าวสู่สากล

6. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม น้ำ ดิน และป่าไม้ โดยกระบวนการมีส่วนร่วม ส่งเสริมการปลูกป่าและอนุรักษ์ป่าตามแนวพระราชดำริ ดำเนินงานโครงการตามแนวพระราชดำริ เพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร และสนับสนุนส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ

7. สนับสนุนการนำทุนทางสังคม ทุนมนุษย์และทุนวัฒนธรรม มาใช้ในการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขา เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นและสงเคราะห์ช่วยเหลือครอบครัวที่ประสบความทุกข์ยาก โดยการมีส่วนร่วม

8. พัฒนาสุขภาพอนามัยของประชาชนชาวไทยภูเขา และดูแลผู้พิการ ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุในครัวเรือน ผู้ด้อยโอกาสรับการสงเคราะห์ช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและได้รับการบริการสังคมพื้นฐานต่าง ๆ

9. ป้องกันปัญหาทั้งการเสพติด ลำเลียงและการค้ายาเสพติด และการลดละการปลูกพืชเสพติดโดยสร้างภูมิคุ้มกันให้ประชาชนกลุ่มเสี่ยงมีอาชีพและมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต

10. การพัฒนาปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น เส้นทางคมนาคมเพื่อการเข้าถึงชุมชนชาวไทยภูเขา การพัฒนาระบบสาธารณสุขโรค ไข้ป่า น้ำประปา โทรศัพท์ ให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค ตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่

11. ส่งเสริมการพัฒนาเกษตรเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชาวไทยภูเขา โดยการเพิ่มผลผลิตการเกษตรจากพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) สร้างโอกาสทางการตลาดในผลิตภัณฑ์ของชาวไทยภูเขาให้เป็นที่รู้จักและยอมรับและพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีศักยภาพ

7. หัวหน้าครัวเรือนและเยาวชน ในการจัดการองค์ความรู้กระเปาะของชุมชน ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ เงินกองทุน และเงินออม รวมทั้งการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ชาติ เรียนรู้สิ่งที่แสดงถึงที่มาที่ไปและความเป็นเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์และตัวบุคคล ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย วัฒนธรรมท้องถิ่น

12. การจัดการมลพิษ เช่น การจัดการขยะ ปัญหาหมอกควัน ปัญหาสารเคมีเกษตรกรตกค้าง ปัญหาน้ำเสีย อย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยเน้นทั้งการพัฒนาการจัดการขยะที่ถูกต้องและวินัยของประชาชนด้วยหลัก 3Rs คือ ลดขยะ นำกลับมาใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ รวมทั้งละเว้นการเผา

13. เตรียมพร้อมรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของทุกภาคส่วน พร้อมทั้งการเตรียมการและเตือนภัย

14. ดำเนินการจัดตั้งหน่วยพัฒนาเคลื่อนที่เพื่อพัฒนาและสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวไทยภูเขา

ข้อเสนอแนะเชิงการวิจัย

ปัญหาชุมชนชาวไทยภูเขาเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข มีความจำเป็นต้องคำนึงถึงอย่างถี่ถ้วนในการวางแผนพัฒนาอย่างบูรณาการ จึงมีหลายหน่วยงานเกิดขึ้นเพื่อเป็นเจ้าภาพในการ

แก้ไข้ปัญหาและพัฒนาชาวไทยภูเขา ซึ่งเป็นชุมชนที่อาศัยในพื้นที่สูงเป็นแหล่งกำเนิดของพืชพรรณธรรมชาติที่หลากหลาย มีภูมิทัศน์และทิวทัศน์ตามธรรมชาติที่สวยงาม ถือเป็นทุนทางธรรมชาติที่สามารถนำมาใช้เป็นช่องทางการพัฒนาที่นำไปสู่การสร้างคุณค่าได้มากมาย นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนเผ่าต่าง ๆ และมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่จัดเป็นทุนทางสังคมที่มีมูลค่า นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขายังมีโครงการหลวงที่ดำเนินงานประสบความสำเร็จทั้งในการปลูกพืชทดแทนฝิ่น การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขา และการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นแหล่งรวมของทุนที่เป็นองค์ความรู้ของการพัฒนาชาวไทยภูเขาที่สำคัญของประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติมีความเปราะบางและเสื่อมโทรมง่าย โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ในขณะที่ชุมชนหลากหลายเผ่าพันธุ์ มีความเชื่อและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน รวมทั้งส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาน้อย ทำให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปด้วยความยากลำบาก ประกอบกับมีการเพิ่มของประชากรในอัตราสูง และมีการอพยพเข้ามาเพิ่มจากพื้นที่ภายนอกประเทศอีกด้วย ทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกป่าและการแย่งชิงทรัพยากรรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ การพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขา นั้นไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว ต้องมีการประสานความร่วมมือในทุกหน่วยงานและทุกระดับภายในประเทศ รวมทั้งเพื่อนบ้าน ในการร่วมกันพัฒนาเพื่อนำไปสู่การบังคับใช้กฎหมายในการนำไปแก้ไข้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นจากผลการวิจัยที่ได้ศึกษาจากการสอบถามผู้นำหมู่บ้าน และประชาชนชาวไทยภูเขา นั้น เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยในเบื้องต้น รัฐบาลควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาอย่างต่อเนื่อง ในการแก้ไข้ปัญหาด้านความมั่นคงและยั่งยืน มองปัญหาชาวไทยภูเขาในฐานะชนกลุ่มน้อย ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องควร นำผลการวิจัยที่ได้รับเป็นแนวในการพัฒนาและแก้ไข้ปัญหาให้กับชุมชนชาวไทยภูเขาต่อไป

บรรณานุกรม

- การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวง. แผนแม่บทการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย (พ.ศ.2558 – 2560). กรุงเทพฯ : กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560.
- “กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าในประเทศไทย”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.google.co.th/search?q>,
- “โครงการหลวง ช่วยชาวเขา ช่วยชาวเรา ช่วยชาวโลก”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก https://www.khaosod.co.th/special-stories/news_73629, 2559.
- “ชาวไทยภูเขาในประเทศไทย”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.stateless4child.net/th/content>, 2546.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง. ยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติด้านพื้นที่สูง (พ.ศ.2555 – 2559). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)และหน่วยงานภายใต้ปริญญา เชียงใหม่, มปป.
- สุพจน์ สุวรรณเตมย์. พันเอก. “การดำเนินงานพัฒนาประเทศของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา”. วารสารทหารพัฒนา, 2553.
- หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย. หนังสือครบรอบ 46 ปี หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย. กรุงเทพฯ : หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย, 2551.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ยศ ชื่อ นามสกุล	พันเอก กิติชาติ นิลขำ
วัน เดือน ปีเกิด	16 ธันวาคม 2505
การศึกษา	โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ปี 2530 ชั้นนายร้อยเหล่า ป. รุ่น 32 พ.ศ.2532 ชั้นนายพัน เหล่า ป. รุ่น 39 พ.ศ.2539
ประวัติการทำงาน	ประจำ สน.ผบ.ทหารสูงสุด ปี 2550 ประจำ นทพ. ปี 2550 นายทหารปฏิบัติการ ประจำ นทพ. ปี 2551 ผอ.กสส.นทพ. ปี 2552 ผบ.นพค.36 สนภ. 3 นทพ. ปี 2556
ตำแหน่งปัจจุบัน	รอง ผอ.สวม.วปอ.สปท. ปี 2559

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

เรื่อง การพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัย พันเอก กิติชาติ นิลขำ

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 59

ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการสำนักวิทยาการความมั่นคง วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชาวไทยภูเขา คือ ชนกลุ่มน้อยที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ทางภาคเหนือและภาคตะวันตก ในเมืองไทยมีชาวไทยภูเขาหลายเผ่า เช่น อาข่า มูเซอ เย้า ปกาเกอญอ ลีซอ ม้ง ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากมณฑลยูนนานในประเทศจีน แล้วลงมาเรื่อยๆ จนถึงประเทศไทย ชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ล้วนมีวัฒนธรรมอันงดงามแตกต่างกันออกไป ทั้งเรื่อง การประกอบอาชีพ ศาสนา ประเพณีปฏิบัติ อาหารการกิน ภาษา งานหัตถกรรมต่างๆ รวมไปถึงการ แต่งกาย บางเผ่ามีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นจนเป็นที่สนใจของชาวต่างชาติ อย่างกะเหรี่ยงคอยาว ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน หรือชาวปะหล่องที่บ้านนอแล ดอยอ่างขาง จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจุบันการก้าวเข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ อย่างใกล้ชิดนั้น ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไป เพราะมีหลายหมู่บ้านที่เปิดต้อนรับนักท่องเที่ยว เช่น บ้านห้วยฮี้ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ของชาวปกาเกอญอ ซึ่งจัดระบบท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมได้อย่างลงตัว บ้านในสอย อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นถิ่นที่อยู่ของชาวปะด่อง หรือกะเหรี่ยงคอยาว บ้านห้วยแม่คำ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นถิ่นอาศัยของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง อาข่า มูเซอ และลีซอ ฯลฯ

ตลอดระยะเวลากว่า 50 ปีที่ผ่านมา มีการพัฒนาประชาชนชาวไทยภูเขาที่ตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สูง คือ “ชนชาวเขา” ด้วยเหตุผลที่สำคัญคือ การเสริมสร้างความมั่นคงบริเวณพื้นที่ชายแดน การแก้ไขปัญหาเสพติด ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า การทำไร่เลื่อนลอย และการลดอัตราการเพิ่มประชากรเป็นหลัก เพื่อให้ชนชาวเขาเป็นพลเมืองไทยที่ดีและสามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีการตั้ง “คณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขา” ในปี 2502 และต่อมาได้บรรจุเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศ ครั้งแรกในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ในการพัฒนาประชาชนชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 เรียกชนชาวเขาว่า “เป็นคนไทยแต่อยู่บนเขา” พระองค์ได้พระราชทานความช่วยเหลือในการสงเคราะห์และพัฒนาในด้านการศึกษาตั้งแต่ปี 2506 เป็นต้นมา และในปี 2512 มีพระราชดำริให้จัดตั้ง “โครงการหลวง” ขึ้น เพื่อช่วยเหลือชนชาวเขาในด้านมนุษยธรรม แก้ไขปัญหาเสพติด ส่งเสริมการทำเกษตรที่ถูกต้องและเพื่อการจัดตั้งถิ่นฐานถาวรเป็นหลักแหล่งและช่วยรักษาป่า ต่อมาได้มีกิจกรรมดำเนินงานพัฒนาช่วยเหลือชนชาวเขาและประชาชนชาวไทยภูเขาอื่นๆ ตามแนวพระราชดำริอีกหลายโครงการกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศถึงปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทรงมีพระราชดำรัสในเรื่องโครงการที่ช่วยเหลือชาวเขา เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 10 มกราคม 2517 พระราชดำรัสความว่า

“...เรื่องที่จะช่วยชาวเขาและโครงการชาวเขานั้นมีประโยชน์โดยตรงกับชาวเขา เพื่อที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถที่จะเพาะปลูกสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นรายได้กับเขาเอง ที่มีโครงการเช่นนี้ จุดประสงค์อย่างหนึ่งก็คือมนุษยธรรม อยากรู้ที่จะให้ผู้ที่อยู่ในที่ทุรกันดารสามารถที่จะมีความรู้และพียงตัวมีความเจริญได้ อีกอย่างหนึ่งก็เป็นเรื่องช่วยในทางที่ทุกคนเห็นว่าควรจะช่วยเพราะเป็นปัญหาใหญ่ก็คือปัญหาเรื่องยาเสพติด ถ้าเราสามารถที่จะช่วยชาวเขาให้ปลูกพืชผลที่เป็นประโยชน์มาก เขาจะเลิกปลูกยาเสพติดปลูกฝิ่น ทำให้นโยบายการระงับการปราบการสุพิน และการค้าฝิ่นได้ผลดีขึ้นก็เป็นผลอย่างหนึ่ง ผลอีกอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญมากก็คือ ชาวเขาตามทีรู้เป็นผู้ที่ทำการเพาะปลูกที่อาจทำให้บ้านเมืองเราไปสู่หายนะได้ โดยที่ถางป่าและปลูกโดยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ถ้าพวกเราทุกคนไปช่วยเขาก็เท่ากับช่วยบ้านเมืองให้มีความดี ความอยู่ดีกินดี และปลอดภัยได้อีกทั้งประเทศ เพราะว่าถ้าเราสามารถทำโครงการนี้ให้สำเร็จ ให้ชาวเขาอยู่เป็นหลักแหล่ง สามารถที่จะมีการอยู่ดีกินดีพอควรและสนับสนุนนโยบายที่จะรักษาป่าไม้ รักษาดิน ให้เป็นประโยชน์ต่อไป ประโยชน์อันนี้จะยั่งยืนมาก...”

จากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการปกครองของพระองค์ท่านที่อยู่บนพื้นฐานของทศพิธราชธรรมทรงเข้าพระราชหฤทัยในความทุกข์ยากของราษฎร ต้นเหตุแห่งปัญหา รวมไปถึงแนวทางการแก้ไขปัญหานั้น โครงการหลวงจึงมิได้เป็นแค่เพียงโครงการทางด้านเกษตรกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นโครงการที่สนับสนุนส่งเสริมอาชีพให้แก่ชาวไทยภูเขา ซึ่งนอกจากจะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว โครงการหลวงยังเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยเป็นวิธีการแก้ไขที่ต้นเหตุของปัญหานั้นคือการลดปริมาณการปลูกฝิ่น และการสร้างความเข้าใจให้แก่ราษฎรได้ทราบว่ายาเสพติดสร้างความเสียหายให้แก่ประเทศชาติอย่างไร

จากประสบการณ์ทำงานในช่วงที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้รับราชการที่หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 และได้มีโอกาสเข้าร่วมฟังการเสนาองบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมาโดยตลอด ประกอบกับ ได้รับมอบหมายให้ไปปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้บังคับหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 36 สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนาในปี พ.ศ.2556 – 2559 เป็นเวลา 3 ปี จึงได้เห็นปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้กับชาวไทยภูเขา ซึ่งจะเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจให้กับประชาชนชาวไทยภูเขา ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขอาจจะเกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาภายหลังได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความเป็นมาของประชาชนชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของประชาชนชาวไทยภูเขา เพื่อความมั่นคง

แห่งชาติ

3. ศึกษาแนวทางในการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาอย่างยั่งยืนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้กำหนดขอบเขตในการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเฉพาะการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง ซึ่งมีถิ่นฐานและการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่สูงของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 36 สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการพัฒนาพื้นที่ตำบลชายแดน

2. ขอบเขตพื้นที่และประชากรที่จะทำการศึกษาถึงการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ซึ่งมีถิ่นฐานและการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่สูง ประกอบด้วย 9 กลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ 7 อำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่อำเภอเมือง ปาย ปางมะผ้า ขุนยวม แม่ลาน้อย แม่สะเรียงและอำเภอสบเมย จำนวน 44 ตำบล 415 หมู่บ้าน เป็นตำบลชายแดน 20 ตำบล ประชากร 242,894 คน พื้นที่ 12,681.44 ตารางกิโลเมตร

3. ขอบเขตด้านเวลา ศึกษาการการพัฒนาพื้นที่ตำบลชายแดนชุมชนบนพื้นที่สูง ระหว่างปี 2557-2559

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร(Document Research) จากผลงานวิจัยและบทความทางวิชาการ (Documents) และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก โดยกำหนดบุคคลที่จะทำการสัมภาษณ์ ทั้งระดับผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และประชาชนในพื้นที่

ผลการวิจัย

จากการลงพื้นที่สอบถามความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยภูเขาในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่ต้องการให้มีการพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนชาวไทยภูเขา ดังนี้

1. ปัญหาด้านความยากจน ประชาชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ห่างไกลทุรกันดาร ประกอบอาชีพการเกษตรแบบดั้งเดิม อาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ทำกินอยู่ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารที่ทำกินน้อย และขาดความมั่นคงในที่ดินทำกิน ไม่มีทุนในการประกอบอาชีพ

2. ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เรื่องระบบการคมนาคม ถนนหนทางไม่สะดวกสบาย ไฟฟ้า น้ำประปา ที่ยังมีไม่เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภค

3. ปัญหาด้านการเกษตร เกิดจากภัยแล้งขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูก โดยเฉพาะฤดูแล้ง ดินเสื่อมโทรมและขาดการดูแลปรับปรุงดิน มีการชะล้างพังทลายสูงและมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมี

การเกษตรมากขึ้นอันเป็นภัยต่อสุขภาพ รวมทั้งแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศทำให้เกิดภัยพิบัติธรรมชาติบ่อยครั้ง ส่งผลกระทบต่อสินค้าทางการเกษตร ทำให้สินค้าเกษตรราคาตกต่ำ

4. ปัญหาด้านการศึกษา ชุมชนชาวเขาส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาระดับสูงต่อไปได้ เนื่องจากมีฐานะที่ยากจน ขาดแคลนครูผู้สอน และอุปกรณ์ในการเรียนการสอนที่เพียงพอ ทำให้คุณภาพการศึกษาต่ำกว่ามาตรฐานของประเทศ

5. ปัญหาด้านสาธารณสุข มีการบริการสาธารณสุขไม่ทั่วถึง ขาดแคลนแพทย์และอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่พร้อมจะให้บริการได้ทันในกรณีเกิดอุบัติเหตุฉุกเฉิน

6. ปัญหาด้านความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน วิธีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมืองและมีความทันสมัยมากขึ้น โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมา เช่น การดำเนินชีวิตสมัยใหม่ที่เน้นวัตถุนิยม ความคิดเห็นเรื่องการเมืองไม่ตรงกัน ทำให้เกิดความขัดแย้งภายในชุมชน ความปลอดภัยเกี่ยวกับเรื่องของอุบัติเหตุการจราจรบนถนน ปัญหายาเสพติดมีการลักลอบนำเข้ายาเสพติดตามบริเวณชายแดน มีการซื้อขายยาเสพติดในชุมชน ก่อให้เกิดอาชญากรรม การลักขโมย ทำร้ายร่างกายกันภายในชุมชน

7. ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาเรื่องหมอกควัน มลพิษทางอากาศ การตัดไม้ทำลายป่า เผาป่า ปัญหาเรื่องการจัดขยะมูลฝอยภายในหมู่บ้าน

8. ปัญหาด้านการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวภายในชุมชนส่วนใหญ่จะมีปัญหาในเรื่องการเดินทาง การคมนาคมไม่สามารถเข้าถึงได้สะดวกสบาย พื้นที่อยู่ห่างไกลความเจริญถนนหนทางยังไม่สะดวก ยังเป็นดินลูกรัง เดินทางยากลำบาก ขาดไกด์นำเที่ยวที่มีความรู้ความสามารถในการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว ขาดการบอกเล่าความเป็นมาแต่ละสถานที่ ขาดสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ขาดผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและบริการ เป็นต้น

9. ปัญหาด้านการบริหารจัดการภาครัฐ การให้บริการของภาครัฐมีความล่าช้าในเรื่องของข้อมูลข่าวสาร มีความเหลื่อมล้ำในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ เจ้าหน้าที่ให้บริการไม่สุภาพ ไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ไม่ชี้แจงข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้มาใช้บริการ

10. ปัญหาด้านการศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม ชาวไทยภูเขาส่วนใหญ่ไม่มีการจัดเก็บข้อมูลที่สำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงานของท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรม ขาดการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับบุคคลรุ่นหลังในอนาคตต่อไป

11. ปัญหาด้านการลงทุนและการค้าชายแดน ปัญหาเส้นทางการคมนาคมเพื่อการขนส่งสินค้าเข้าสู่การค้าชายแดน ระหว่างประเทศรอบบ้าน เส้นทางไม่สะดวกการขนส่งลำบาก ปัญหาเกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออกสินค้าหนีภาษี ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการค้าชายแดน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ปรับกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขามุ่งบูรณาการดำเนินงานอย่างเป็นองค์รวม โดยมีประชาชนชาวไทยภูเขาเป็นศูนย์กลาง พัฒนาพร้อมกันทั้งคนและพื้นที่โดย

กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและประชาชน โดยใช้นโยบายการแก้ปัญหาความยากจน เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา

2. เพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจและทักษะเป็นวิทยากรกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้นำหมู่บ้าน ชุมชน ในการจัดกระบวนการ ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดและใช้พลังชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เป็นกลไกป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืน

3. ดำเนินการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารให้กับชุมชนชาวไทยภูเขาให้ถูกต้องครบถ้วน สมบูรณ์ และเป็นปัจจุบัน พัฒนาระบบเครือข่ายฐานข้อมูล และสนับสนุนการมีศูนย์ข้อมูลสารสนเทศ ในระดับจังหวัด

4. ดำเนินการพัฒนาเครื่องมือและกลไกการดำเนินงาน โดย

4.1 จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาประชาชนชาวไทยภูเขาในประเทศไทยและมีการใช้แผนเป็นเครื่องมือดำเนินงาน

4.2 ดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานโดยกำหนดผู้รับผิดชอบการดำเนินงานทุกระดับให้ชัดเจน พัฒนาบุคลากรดำเนินงานให้มีความรู้ความเข้าใจทั้งที่คิดและนักปฏิบัติให้พร้อมอาชีพในการปฏิบัติงาน

4.3 พัฒนาระบบติดตาม ประเมินผลและจัดทำตัวชี้วัดการดำเนินงาน

5. ดำเนินการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เชิงรุกด้วยสื่อทุกประเภทต่อกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ มุ่งขยายผลองค์ความรู้และอัตลักษณ์ของชุมชนชาวไทยภูเขาที่ส่งผลต่อกระบวนการพัฒนาโดยรวม และสร้างการยอมรับในสังคม

6. ดำเนินการทบทวนและปรับปรุงกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่น การพิจารณากำหนดสถานะบุคคล และสิทธิในที่อยู่อาศัยทำกิน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. การสืบสานการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาตามแนวพระราชดำริ โดยจัดที่อยู่อาศัยทำกินในถิ่นฐานเดิมตามแนวทางการอยู่ร่วมกันของคนและป่า พัฒนาแหล่งน้ำและทรัพยากรดิน

2. ส่งเสริมการเกษตรกรรมแบบครบวงจรโดยส่งเสริมการปลูกข้าว พืชเศรษฐกิจ ปศุสัตว์ และการประมง

3. พัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองไทยที่ดี

4. การพัฒนาความเป็นอยู่เพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้

5. การคุ้มครองสิทธิการเป็นชุมชนชาวไทยภูเขา

6. ประกอบอาชีพทั้งภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรอย่างบูรณาการและครบวงจร

7. การพัฒนาคนและคุณภาพชีวิตของคน จัดการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนทุกช่วงวัย

8. พัฒนาและส่งเสริมสุขภาพอนามัย

9. สนับสนุนการดำเนินงานพระธรรมจาริก ส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนชาวเขาเผ่าต่าง ๆ

10. การเสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยของประชาชนและชุมชนชาวไทยภูเขาในการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด

11. จัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนและการก้าวสู่สากล
12. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการปลูกป่าและอนุรักษ์ป่าตามแนวพระราชดำริ ดำเนินงานโครงการตามแนวพระราชดำริ
13. สนับสนุนการนำทุนทางสังคม ทุนมนุษย์และทุนวัฒนธรรม มาใช้ในการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขา เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นและสงเคราะห์ช่วยเหลือครอบครัวที่ประสบความทุกข์ยาก โดยการมีส่วนร่วม
14. พัฒนาสุขภาพอนามัยของประชาชนชาวไทยภูเขา และดูแลผู้พิการ ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุในครัวเรือน ผู้ด้อยโอกาสรับบริการสงเคราะห์ช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและได้รับการบริการสังคมพื้นฐานต่าง ๆ
15. ป้องกันปัญหาทั้งการเสพ ลำเลียงและการค้ายาเสพติด และการลดละการปลูกพืชเสพติดโดยสร้างภูมิคุ้มกันให้ประชาชนกลุ่มเสี่ยงมีอาชีพและมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต
16. การพัฒนาปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น เส้นทางคมนาคมเพื่อการเข้าถึงชุมชนชาวไทยภูเขา การพัฒนาระบบสาธารณสุข ปลอดภัย ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค ตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่
17. ส่งเสริมการพัฒนาเกษตรเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชาวไทยภูเขา โดยการเพิ่มผลผลิตการเกษตรจากพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ
18. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เรียนรู้ถึงที่มาที่ไปและความเป็นเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์และตัวบุคคล รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และเผยแพร่สืบสานวัฒนธรรมที่ดีงามในท้องถิ่นให้ดำรงสืบไป
19. การจัดการมลพิษ เช่น การจัดการขยะ ปัญหาหมอกควัน ปัญหาสารเคมีเกษตรกรรม ตกค้าง ปัญหาน้ำเสีย อย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยเน้นทั้งการพัฒนาระบบการจัดการขยะที่ถูกต้องและวินัยของประชาชนด้วยหลัก 3Rs คือ ลดขยะ นำกลับมาใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ รวมทั้งละเว้นการเผา
20. เตรียมพร้อมรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของทุกภาคส่วน พร้อมทั้งการเตรียมการและเตือนภัย

ข้อเสนอแนะเชิงการวิจัย

ปัญหาชุมชนชาวไทยภูเขาเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข มีความจำเป็นต้องคำนึงถึงอย่างถี่ถ้วนในการวางแผนพัฒนาอย่างบูรณาการ จึงมีหลายหน่วยงานเกิดขึ้นเพื่อเป็นเจ้าภาพในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชาวไทยภูเขา ซึ่งเป็นชุมชนที่อาศัยในพื้นที่สูงเป็นแหล่งกำเนิดของพืชพรรณธรรมชาติที่หลากหลาย มีภูมิทัศน์และทิวทัศน์ตามธรรมชาติที่สวยงาม ถือเป็นทุนทางธรรมชาติที่สามารถนำมาใช้เป็นช่องทางการพัฒนาที่นำไปสู่การสร้างคุณค่าได้มากมาย

ดังนั้นจากผลการวิจัยที่ได้ศึกษาจากการสอบถามผู้นำหมู่บ้าน และประชาชนชาวไทยภูเขา นั้น เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยเบื้องต้น รัฐบาลควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนชาวไทยภูเขาอย่างต่อเนื่อง ในการแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงและยั่งยืน ไม่มองปัญหาชาวไทยภูเขาในฐานะชนกลุ่มน้อย ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องควร นำผลการวิจัยที่ได้รับเป็นแนวในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนชาวไทยภูเขาต่อไป